

MANTAR ÜRETİM VE PAKETLEME TESİSİ ÖN FİZİBİLİTE RAPORU

2021

GÜMÜŞHANE TİCARET VE SANAYİ ODASI (GTSO)

**GÜMÜŞHANE'DE UYGUN YATIRIMLAR İÇİN FİZİBİLİTE RAPORLARI
HAZIRLANMASI PROJESİ**

(TR90/19/FZD/0027)

Proje Ekibi

- İntizam Seyda Durgun (Proje Koordinatörü, Yönetim Danışmanı)
- Prof. Dr. Mehmet Arslan (Veri Analisti)
- Prof. Dr. Özgün Kalkışım (Veri Analisti)
- Yunus Sağır (İş Geliştirme Uzmanı)

Bu projenin yararlanıcısı Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası'dır. Raporunda belirtilen görüşler ve analizler, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın ve/veya T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmaz.

Raporun her türlü telif hakları Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası'na aittir.

Bu rapor, GTSO adına, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) 2019 Fizibilite Desteği Programı kapsamında Avrasya Danışmanlık Eğitim ve Araştırma Hizmetleri Ltd. Şti. tarafından hazırlanmıştır.

Avrasya Danışmanlık Eğitim ve Araştırma Hizmetleri Limited Şirketi

T: 0462 3265953

F: 0462 3216926

bilgi@avrsyadan.com.tr

www.avrsyadan.com.tr

2021

- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Fizibilite Destek Programı kapsamında hazırlanan bu yayının içeriği, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı ve/veya Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk yararlanıcı olan Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası'na aittir.
- Bu rapor Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın 2019 yılı Fizibilite Destek programı kapsamında desteklenen "Gümüşhane'de Uygun Yatırımlar İçin Fizibilite Raporları Hazırlanması Projesi" (TR90/19/FZD/0027) çerçevesinde hazırlanmıştır.
- **Çalışma, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Ek-3: Proje Teklif Formu formatına göre ana başlıklar saklı kalmak kaydıyla geliştirilerek düzenlenmiştir.**
- Bu dokümanda yer alan bilgiler genel içeriklidir ve herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin özel durumuna hitap etmemektedir. Yatırımcılara fikir vermek ve yatırımlarını kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Ön fizibilite, bir yatırım fikrinin, yatırımcının yatırım yapma kararının kesinleştirilmesinden önce proje ile ilgili olarak yapacağı her türlü ekonomik ve teknik çalışmayı kapsar. Ön fizibilite çalışmalarının yatırımcı tarafından olumlu bulunması neticesinde, yatırımcı ayrıntılı bir çalışma olan fizibilite çalışmasına geçiş yapar ve düşündüğü yatırım için ayrıntılı bilgilere ulaşır.

etmek isterim.

Gümüşhane ilimizin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak, yıllardır büyük illere yönelen nüfus göçünü önlemek için istihdam alanları oluşturmak, ilimizin gelişmiş illerle arasındaki gelişme farklılıklarının giderilerek sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesinin temel amacını teşkil etmektedir. Organize Sanayi Bölgesi çeşitli sanayi işletmelerinin elverişli bir plan dahilinde geliştirebilmesi amacıyla altyapı ve hizmet tesisleri tamamlanarak, belirli standartlarla işletilmek üzere düzenlenmiş bir sanayi bölgesidir.

Organize Sanayi Bölgelerinin en önemli özelliklerinden biri, bölgede yer alacak sanayi işletmelerinin gerek imar gerek işletme bakımından ulusal standartlarda olmasıdır. Altyapı problemleri tamamen çözümlenmiş parsellerden oluşan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayicilere ucuz ve uygun arsa arzı yanında, istihdam, planlı kentleşme ile yer altı ve atmosfer kirliliğine ilişkin bütün problemlerin bilimsel düzeyde çözümlendiği bir bölge niteliği taşıdığından, günümüzde özellikle üzerinde durulan çevre kirliliği konularına da çözüm getirmektedir.

Konusunda uzman kişiler tarafından hazırlanan bu fizibilite çalışmalarının hayata geçirilmesinde katkıları sunan Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansına, Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odamızın çalışanlarına, ayrıca bu çalışmalarımızda bizlerden desteğini esirgemeyen tüm kamu kurum ve kuruluşlarına teşekkürlerimi sunarım. Bu ön fizibilite çalışmalarının Gümüşhane’imizde yatırım yapacak iş adamlarımıza faydalı olacağına, fikir vereceğine inanıyorum. Hedefimiz gelişen Gümüşhane, kalkınan Türkiye’dir. Hayırlı ve faydalı olmasını diliyorum.

İsmail Akçay
GTSO Yönetim Kurulu Başkanı

TANIM VE KISALTMALAR

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

AJANS: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı

ÇED: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu

DKİB: Doğu Karadeniz İhracatçılar Birliği

DOKA: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı

DOKAP: Doğu Karadeniz Projesi

FZD: DOKA Fizibilite destek programı

GOSB: Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

GTSO: Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

KDV: Katma Değer Vergisi

KKO: Kapasite kullanım oranı

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

MTA: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

NACE: Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne

OSB: Organize Sanayi Bölgesi

SEGE: illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması

SS: Sanayi Sitesi

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TİM: Türkiye İhracatçılar Meclisi

TKDK: tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TR90: Trabzon, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Rize ve Artvin İllerini Kapsayan Düzey 2 Bölgesi

TRADE MAP: Trade statistics for international business development

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

İÇİNDEKİLER	S.N.
SUNUŞ	4
TANIM VE KISALTMALAR	5
FİZİBİLİTE HAKKINDA	8
ÇALIŞMA ÖZETİ	10
1.PROJE TANIMLAMA BİLGİLERİ	11
1.1.Proje Adı	11
1.2.Projenin yeri	11
1.3.Projenin Sektörü	11
1.4.Projenin Türü	11
1.5.Projeyi Yürütecek Kurum/Kuruluş:	11
1.6.Projenin Geliştirilmesinden Sorumlu Kişi (adı, görevi, telefonu, e-posta adresi)	11
1.7.Proje Fikrini Öneren Kurum/Kuruluş (adı, adresi, telefonu ve faksı)	11
1.8.Gümüşhane hakkında bilgiler	12
1.8.1.Gümüşhane'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı	12
1.8.2.Coğrafik Yapı ve İklim:	14
1.8.3.Ekonomik ve Fiziksel Altyapı	17
1.8.4.Gümüşhane'nin Sanayi Yapısı	18
1.8.5. Rekabetçi ve potansiyel sektörler	19
1.8.6.Gümüşhane'nin İhracat Potansiyeli	20
2.PROJENİN GEREKÇESİ, AMACI VE HEDEFLERİ	22
2.1.Projenin Gerekçesi (neden ihtiyaç duyulduğu)	22
2.2.Projenin Hedef Aldığı Kesim ve Etkileyeceği Diğer Taraflar	23
2.3.Projenin Genel Amacı	25
2.4.Projenin Hedefleri	25
2.5.Projenin İstihdama Katkısı	26
3.PROJE FİKRİNİN KAYNAĞI ve DAYANAKLARI	27
3.1.Projenin İlişkili Olduğu ve/veya Dayandığı Plan, Program, İdare Stratejik Planı, Performans Programı, Proje ve Etütler	27
3.2.Proje Fikrinin Geliştirilmesinde Uygulanan Yöntem (ihtiyaç analizi, sorun analizi, olanak etüdü-fırsat analizi, diğer)	27
3.3.Proje ile İlgili Valilik Görüşü	30
4.PROJE İLE İLGİLİ AYRINTILI BİLGİLER	32
4.1.Proje Kapsamında Yapılacak İşler (Fiziki büyüklükler, projenin karakteristik bilgisi vb.)	32
4.2.Projenin Yeri	32
4.3.Beklenen Sonuçları/Çıktıları	32
4.4.Projenin Bileşenleri (Proje Kapsamında Gerçekleştirilecek Faaliyetler ve Proje Uygulanırken Kullanılacak Yöntem/Yöntemler)	32
4.5.Girdi İhtiyacı (insan gücü, organizasyon, teknik yardım vb.)	33
4.5.1.Gümüşhane İli Yatırım Ortamı ve İlin Yatırım Potansiyeli	33
4.5.2.Yatırım Konusu Sektörün Yapısı ve Özellikleri	38
4.5.3.Pazar Talep Analizi, Pazarın Büyüklüğü ve Hedef Pazarlar	41
4.5.4.Rekabet Yapısı ve talep analizi	45
4.5.5.Kuruluş Yeri Seçimi ve Çevresel Etkiler (Tesis kurulum planı ve teknoloji gibi)	50
4.5.6.Makine ve Ekipman Bilgileri	51
4.5.7.İnsan Kaynakları Planlaması	52
4.6.Proje Maliyeti (iç ve dış para olarak)	53
4.7.Yatırım Sonrası Gelir ve Giderler (Kapasite Kullanım Oranı, Üretim ve satış bilgileri)	54
4.8.Öngörülen Finansman Kaynakları (AB hibesi, kurum bütçesi, genel bütçe vb.)	57
4.9.Projenin Uygulama Planı (başlama-bitiş tarihleri vb.)	57
4.10.Projenin Dayandığı Varsayımlar ve Karşılaşabileceği Riskler	58
4.11.Projenin Yapılabilirliği ve Sürdürülebilirliği	59

4.11.1.Genel bilgiler	59
4.11.2.Yatırım Kapsamında Verilen Teşvik ve Destekler	59
4.11.2.1.Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı	59
4.11.2.2.Bölgesel Yatırım Teşvikleri	60
4.11.2.3.Sübvansiyonlu krediler	61
KAYNAKLAR	63

TABLolar	S.N.
Tablo-1: Proje künyesi	11
Tablo-2: Gümüşhane Profili	13
Tablo-3: Gümüşhane OSB’de Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı	19
Tablo-4: Gümüşhane OSB’de Arsa Kullanım Durumu	19
Tablo-5: Gümüşhane OSB Sanayi Parsel Dağılımı	31
Tablo-6: Projenin fiziki üretim miktarı	32
Tablo-7: Gümüşhane’de sektöre göre kapasite raporuna sahip işletme sayısı	34
Tablo-8: İl Bazında Kodlanan Faaliyetler	35
Tablo-9: Gümüşhane İli Tarımsal Yatırım bilgileri	35
Tablo-10: Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı	36
Tablo-11: Bitkisel Üretim-Tarla Ürünleri Verileri	36
Tablo-12: Gümüşhane Meyvecilik verileri	36
Tablo-13: Gümüşhane Sebze Üretim verileri	36
Tablo-14: Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi Verileri	37
Tablo-15: Gümüşhane’de Tarımsal Yatırım İçin Uygun Sektörler ve Alanlar	38
Tablo-16: Gümüşhane’de Meyve-Sebze işleme- paketleme tesisi sayısı	46
Tablo-17: İlde Gıda Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı	46
Tablo-18: İl Bazında En Çok Kodlanan İlk 20 Ürün	47
Tablo-19: Yıllara Göre Gümüşhane Nüfusu	49
Tablo-20: Yıllara Göre Gümüşhane’de Nüfus Artış Hızı	49
Tablo-21: İlçelere Göre Gümüşhane Nüfusu	50
Tablo-22: Gümüşhane Çevresindeki İllerin Nüfusu ve Ortalama Hane Sayısı	50
Tablo-23: Tesis için Gerekli Makine Ekipman Maliyeti	52
Tablo-24: İnsan Kaynakları ve Organizasyon Şeması	52
Tablo-25: Sabit Yatırım Tutarı	54
Tablo-26: Toplam Yatırım Tutarı	54
Tablo-27: Yıllara Göre Kapasite Kullanım Oranı	55
Tablo-28: İlk Yılda Ulaşılması Planlanan Satış Rakamları	55
Tablo-29: Sabit ve Değişken Giderler Tablosu	55
Tablo-30: İşletme Sermayesi İhtiyacı	56
Tablo-31: Toplam Yatırım İhtiyacı Tablosu	56
Tablo-32: Yatırımın Kârlılığı, Yatırımın Geri Dönüş Süresi, Kişi Başı Yatırım Tutarı	56
Tablo-33: Öngörülen Finansman Kaynakları	57
Tablo-34: Projenin Uygulama Planı	58
Tablo-35: İşletmelerde Karşılaşılan Sorunlar	59

ŞEKİLLER	S.N.
Şekil-1: Mantar ve Yer Mantarları (Domalan), Kurutulmuş (Tüm, Parça, Dilimlenmiş veya Toz Halinde, Fakat Daha Fazla Hazırlanmamış)	48
Şeki-2: Mantar ve Yer Mantarları, Hazırlanmış veya Korunmuş (Hazır Sebze Yemekleri ve Kurutulmuş, Dondurulmuş veya Sirke Ya Da Asetik Asitle Korunmuş Mantarlar ve Yer Mantarları Hariç)	48

FİZİBİLİTE HAKKINDA

Kısa ekonomik, teknik ve malî bilgiler içeren bu ön fizibilite raporu; yatırımcıları, yatırım konusu hakkında ön bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Dört farklı bölümden oluşan raporun ekonomik ve teknik değerlendirme bölümleri, cari bilgi ve verilerden oluşurken, malî değerlendirme bölümü ise, yapılabirlik araştırmalarında (fizibilite etütlerinde) olduğu gibi, çeşitli varsayımlara dayanmaktadır. Söz konusu durum, fiili olarak yatırıma başlamadan önce bazı konuların tam olarak bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple; yapılabirlik araştırmalarının hazırlanmasında ve yatırımların değerlendirilmesinde uygulandığı gibi, başlangıçta malî büyüklüklerinin kesin olarak bilinmesi mümkün olmayan yatırım kalemleri ile ilgili değerlerin belirli oranları dahilinde olacağı varsayılmış ve hesaplamalar bu şekilde yapılmıştır.

Raporda yapılması gereken bu varsayımlar sebebiyle, sabit ve toplam yatırım tutarı ile gelir ve gider çizelgelerinde yer alan değerler, sadece söz konusu varsayımlar için geçerlidir. Varsayımlarda herhangi bir değişiklik bile yatırım tutarlarını az veya çok değiştirecektir. Bu sebeple, bu profilden yararlanarak yatırım yapmaya karar veren yatırımcıların, malî değerlendirme bölümünde verilen rakamsal verilerin, sadece göz önüne alınan şartlarda geçerli olduğunu, kendi yatırım şartlarında ise rakamsal değerlerin az veya çok değişebileceğini unutmamaları gerekir.

Ön fizibilite raporları, genelde sadece küçük ve orta ölçekli yatırımlara yönelik olarak hazırlanmaktadır. Bu sebeple, yatırımların, teşvik belgeli olarak, kalkınmada öncelikli yörelerde ve organize sanayi bölgeleri, serbest bölgeler veya sanayi alanları vb. gibi arsa maliyetlerinin düşük olduğu alanlarda gerçekleştirileceği temel varsayımı üzerine oturtulmaktadır. Bu temel varsayım, başta arsa fiyatları ile kullanılacak yabancı kaynaklar ve faiz oranları olmak üzere, birçok hususta yatırım raporlarının hazırlanmasına büyük kolaylık getirmektedir.

Yatırım için öngörülen arsa miktarı, açık ve kapalı alan büyüklükleri, bu profilin hazırlanmasında bilgi alınan işletmelerden temin edilen verileri yansıtmaktadır. Uygulamada daha küçük veya daha büyük arsa ile açık ve kapalı alan gerekebilir. Ayrıca yatırım, sanayi bölgeleri dışındaki arazilerde de gerçekleştirilebilir. Bu durum, arsa ve bina maliyetlerinin öngörülen değerlerden oldukça fazla olmasına sebep olabilir.

Raporda yatırım türüne göre değişmekle birlikte, yatırımda lisans alınması gerekmeyen bir üretim metodu kullanacağı gerekçesiyle, teknik yardım ve lisans giderleri kaleminde herhangi bir harcama yapılmayacağı kabul edilmiş, buna bağlı olarak da gelir ve gider çizelgelerinde, teknik yardım ve lisans için herhangi bir amortisman öngörülmemiştir.

Yatırımcılar tarafından, yatırımın bu profilde belirtilen üretim metodu dışında ve özellikle de teknik yardım ve lisans gerektiren bir üretim metoduyla gerçekleştirilmesinin düşünülmesi durumunda, teknik yardım ve lisans için de bir gider ayrılması, gelir ve gider çizelgesinde ise ortalama %20 oranında amortisman öngörülmesi gerekecektir.

Araştırma konusu yatırımın büyük oranda öz kaynaklarla gerçekleştirileceği, yabancı kaynak olarak ise bankalardan temin edilecek kredilerin veya çeşitli kurumların vereceği hibe kaynakları kullanılacağı varsayılmıştır. Böyle bir kabulün yapılmaması hâlinde, bankaların sanayi ve ticarî kredilerinin faiz oranlarının farklı olması sebebiyle, yatırım dönemi finansman giderlerini hesaplamak ve bu kalem için bir değer öngörmek mümkün olmayacaktır.

Yatırım türüne göre değişmekle birlikte, yatırımın sadece bir ay süre ile deneme üretimi yapacağı ve üretilenlerin defolu, hatalı, eksik, kusurlu vb. olacağı için satılamayacağı, dolayısıyla bu süre içerisinde üretilen ürünlerden herhangi bir gelir elde edilmeyeceği varsayılmış, bu sebeple gelir ve gider çizelgelerinde deneme üretimi dönemi ile ilgili herhangi bir gelire yer verilmemiştir. Gerçekte ise, deneme üretimi daha kısa veya uzun süreli olarak gerçekleştirilebilir ve bu dönemde üretilen ürünlerden bir gelir elde edilebilir.

Bu yatırım raporu, örnek işletmelerden temin edilen bilgiler çerçevesinde hazırlandığı için, üretim metodu başta olmak üzere, ana ve yardımcı makina ve teçhizat vb. gibi hususlar da örnek alınan işletmelere bağlı olmaktadır. Profil konusu ürünün üretilmesi için, örnek alınan işletmelerde mevcut makine veya teçhizatın özellikleri sebebiyle herhangi bir başka makine ve teçhizat gerekmeksizin yapılan iş ve işlemler için gerçekte farklı veya ilâve makine ve teçhizatlar gerekebilir. Bu sebeple sabit yatırım tutarı çizelgelerinde, beklenmeyen giderler kalemi altında fizikî beklenmeyen giderler olarak belirli bir gider öngörülmüştür. Ayrıca, enflasyon ve döviz kurlarındaki değişiklikler sebebiyle, yatırım döneminde ortaya çıkacak maliyet farkları için fiyat artışlarından kaynaklanan beklenmeyen giderler kaleminde yine belirli bir gider öngörülmüştür. Yatırımcılarca yatırım öncesi yapılacak olan araştırmalar ve ciddi bir yatırım plânlaması ile bu profile öngörülenlerden daha az beklenilmeyen masraf yapılması mümkün olabildiği gibi, tersine bir durum da söz konusu olabilir.

Yatırımcıların, bilgilendirme amaçlı bu profil kapsamında verilen malî bilgileri, burada açıklanan doğrultularda değerlendirmesi ve yatırım öncesi mümkünse kendi yatırım tutarı çizelgesi ile gelir ve gider çizelgelerini oluşturarak, yatırımın malî büyüklüğünü ortaya çıkarması uygun olacaktır.

Unutulmamalıdır ki bu dokümanda yer alan bilgiler genel içeriklidir ve herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin özel durumuna hitap etmemektedir. Yatırımcılara fikir vermek ve yatırımlarını kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Ön fizibilite; bir yatırım fikrinin, yatırımcının yatırım yapma kararının kesinleştirilmesinden önce proje ile ilgili olarak yapacağı her türlü ekonomik ve teknik çalışmayı kapsar. Ön fizibilite çalışmalarının yatırımcı tarafından olumlu bulunması neticesinde yatırımcı ayrıntılı bir çalışma olan kapsamlı fizibilite çalışmasına geçiş yapar ve düşündüğü yatırım için ayrıntılı bilgilere ulaşır.

ÇALIŞMA ÖZETİ

YATIRIMIN KONUSU: KÜLTÜR MANTARI

ÜRETİLECEK ÜRÜN/HİZMET:

Agaricus Bisporus (Beyaz Şapkalı Mantar),
Pleurotus Ostreatus (İstiridye Mantarı),

YATIRIM YERİ: Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi

TESİS KAPASİTESİ (%100 KKO):

Agaricus Bisporus (Beyaz Şapkalı Mantar), 350,00 Ton/Yıl
Pleurotus Ostreatus (İstiridye Mantarı), 250,00 Ton/Yıl

TOPLAM SABİT YATIRIM TUTARI: Toplam Yatırım Tutarı 6.613.000,00 TL.

YATIRIM SÜRESİ: 12 Ay

KAPASİTE KULLANIM ORANI: İlk Yıl İçin Kapasite Kullanım Oranı %70 Olarak Öngörülmüştür.

İSTİHDAM KAPASİTESİ: İlk Yıl İçin 20 Kişinin İstihdam Edileceği Öngörülmüştür.

İŞLETME GELİR-GİDERİ (%70 KKO):

Agaricus bisporus (Beyaz şapkalı mantar): 245,00 Ton/Yıl
Pleurotus ostreatus (İstiridye mantarı): 175,00 Ton/ Yıl

İşletme Geliri (İlk Yıl): 5.915.000,00 TL
İşletme Gideri (İlk Yıl): 3.679.900,00 TL
Gelir Gider Farkı (İlk Yıl): 2.235.100,00 TL

YATIRIMIN KÂRLILIĞI: %26,36

KİŞİ BAŞI YATIRIM TUTARI: 330.650,00 TL

1.PROJE TANIMLAMA BİLGİLERİ

1.1.Adı:	MANTAR ÜRETİM VE PAKETLEME TESİSİ
1.2.Yeri:	Gümüşhane (Organize Sanayi Bölgesi)
1.3.Sektörü:	KÜLTÜR MANTARI ÜRETİMİ 01- Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri 01.1- Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi 01.13- Sebze, kavun-karpuz, kök ve yumru sebzelerin yetiştirilmesi 01.13.21- Mantar ve yer mantarları (domalan) yetiştirilmesi
1.4.Projenin Türü:	Yeni Yatırım
1.5.Projeyi Yürütecek Kurum/Kuruluş:	Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası
1.6.Projenin Geliştirilmesinden Sorumlu Kişi (adı, görevi, telefonu, e-posta adresi):	Lütfi Kılıç GTSO Genel Sekreteri Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası Karaer Mah., Atatürk Cad. No:55 D: No:55, 29000, Merkez/Gümüşhane. Telefon Numarası: (0456) 213 11 12 Faks Numarası: (0456) 213 60 59 Elektronik Posta Adresi: gumushanetso@tobb.org.tr gumushanetso@gmail.com
1.7.Proje Fikrini Öneren Kurum/Kuruluş (Adı, adresi, telefonu ve faksı):	Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası Karaer Mah., Atatürk Cad. No:55 D: No:55, 29000, Merkez/Gümüşhane. Telefon Numarası: (0456) 213 11 12 Faks Numarası: (0456) 213 60 59 Elektronik Posta Adresi: gumushanetso@tobb.org.tr gumushanetso@gmail.com

Tablo-1: Proje künyesi

1.8.Gümüşhane Hakkında Bilgiler

1.8.1.Gümüşhane'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Gümüşhane Profili	
	
Nüfus (2019)	Toplam Nüfus: 164.521 Erkek Nüfus: 83.196 (%50,57) Kadın Nüfus:81.325 (%49,43)
Yıllık Nüfus Artış Hızı (2019)	%1,08 (1.773 kişi)
Net Göç Hızı (2018)	%47,61
Yüzölçümü	6.575 km ²
Nüfus Yoğunluğu (2019)	25 insan/km ²
Koordinatlar	39° 45' - 40° 50' kuzey enlemleri ve 38° 45' - 40° 12' doğu boylamları
Saat Dilimi	GMT +2
Komşu İller ve Ülkeler	Bayburt, Giresun, Trabzon, Erzincan
İçerler	Merkez, Şiran, Kelkit, Köse, Torul, Kürtün
İklim	Karasal İklim
Alan Kodu	+90 456
İnternet Ülke Alan Kodu	.tr
Yıllık İhracat (2019)	50 milyon 866 bin 970 USD
Yıllık İthalat (2018)	4 milyon 875 bin USD
Gümüşhane Milli Gelir Rakamı (Dolar)	5.735

İlin Sanayi GSYİH Değeri (Milyar TL), (2017)	0,88
İllerin GSYİH'na Göre İlin Sanayi Sektörü Payları (2018)	%0,11
İlin Sanayi GSYİH Değerinin Türkiye Sanayi GSYİH Değerine Göre Oranı (2017)	%0,10
İlin Sanayi GSYİH Değerinin İlin Toplam GSYİH Değerine Göre Oranı (2017)	%24,49
100 Bin Kişi Başına Düşen Hastane Yatak Sayısı	183
SGK Kapsamı Dışındakilerin İl Nüfusuna Oranı (2018)	%16,90
SGK Kapsamında Aktif Çalışanların İl Nüfusuna Oranı (%) (2018)	%17,51
İllerin GSYİH'na Göre İlin Tarım Sektörü Payı (2018)	%0,21
Bitkisel Üretim Değeri (Bin TL), (2018)	315.206
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarı (Ton), (2018)	263.925
Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri (TL), (2018)	5.823
Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar), (2018)	81.001
Toplam Tarımsal Üretim Değeri (Bin TL), (2018)	947.586
Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretim Miktarı (Ton)	578
Önlisans, Lisans ve Lisansüstü Öğrenci sayısı (kişi)	18.632
Ticaret ve Sanayi Odaları	Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası Kelkit Ticaret ve Sanayi Odası
Önemli İhraç Ürünleri	İmalat, Madencilik ve Taşocakçılığı
Önemli İthal Ürünleri	İmalat, Tarım ve Ormancılık Ürünleri
Önemli Tarımsal Ürünler	Buğday, Arpa, Fasulye, Şekerpancarı, Patates, Vişne, Elma, Armut, Dut, Ceviz
Önemli Yeraltı Kaynakları	Altın, Bakır, Gümüşhane Graniti, Kurşun, Krom, Çinko, Gümüş

Tablo-2: Gümüşhane Profili

1.8.2.Coğrafik Yapı ve İklim:

Gümüşhane ili, Doğu Anadolu ile Karadeniz Bölgesi arasında kalan, tarihi ve doğal güzellikleri bir arada barındıran, Doğu Karadeniz Bölgesi sınırları içinde yer alır. Bu ilimiz Çin-Trabzon Tarihi İpek Yolu Güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Gümüşhane ismini, bulunduğu konumda yer alan zengin gümüş madeni ocaklarından alır. Gümüşhane, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde 6.575 km² alana sahip bir şehirdir. 38°49' -40° doğu boylamlarıyla 39°50' -40°51' kuzey enlemleri arasında kalan il toprakları; kuzeyden Trabzon, doğudan Bayburt, güneyden Erzincan, batıdan Giresun illeriyle çevrilidir. İl merkezi denizden 1.153 m yükseklikte olup, Harşit Çayı'nın iki yakasında vadi boyunca uzanan bir yerleşimdir. Kürtün, Şiran, Torul, Kelkit, Köse ve Gümüşhane Merkez olmak üzere 6 tane ilçeye sahiptir. Gümüşhane ili yeryüzü şekilleri bakımından iki farklı özellik göstermektedir. Güney kesiminde yer alan Şiran, Kelkit ve Köse ilçeleri yüksek bir plato özelliği gösterirken, kuzey kesimde yer alan Merkez, Torul ve Kürtün ilçeleri ise dar ve derin vadilerle birbirinde ayrılmış yüksek dağların bulunduğu bir özelliğe sahiptir.

İklim (Yağış Oranı, Nem, Sıcaklık, Rüzgâr vb.):

Konumu açısından Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu iklimlerinin etkisinde kalan ilin Karadeniz kıyılarında yıllık yağış tutarı 1.000-2.500 mm dolayındayken bu değer, Gümüşhane ve Kelkit Vadisi'nde 300-400 mm'ye kadar düşer. Yüzey şekillerinin Karadeniz'den gelen hava akımları üzerindeki etkisi, bu olguda önemli rol oynar. Yıllık ortalama sıcaklık 9,7°C, en soğuk ay ocak (Ort. -2,2°C), en sıcak ay ağustos (Ort. 20,0°C), bugüne kadar ölçülen en yüksek sıcaklık 40,0°C (1980), en düşük sıcaklık-23,6°C (1972), 0°C'deki gün sayısı 90-95'tir. Yıllık yağış tutarı (425 mm) ile Türkiye ortalamasının altındadır. En çok yağış düşen aylar mart, nisan, mayıs (Ort. 166.0 mm); en az yağış düşen aylar temmuz, ağustos ve eylül'dür (Ort. 43.6 mm). Yıllık ortalama yağışlı gün sayısı 95.6 olduğu ilde, kuzeye bakan yamaçlarda, Torul yöresinde yağış daha yüksek, güneyde Kelkit Vadisi'nde (örneğin Şiran) çok düşüktür. Yağışlar kış aylarında kar biçiminde düşer (yılıda ortalama 24 gün kar yağışlı, 35,1 gün karla örtülü, 113 gün donlu). Egemen rüzgâr yönü batı-güneybatıdır.

Bitki Örtüsü:

Gümüşhane topraklarının %40'ı çayır ve meralarla, %26'sı ekili dikili yerler ve %22'si orman ve fundalıklarla kaplıdır. İlin kuzey kesimi bitki örtüsü yönünden oldukça zengindir. Harşit Vadisi'nde 1500 m yüksekliklere kadar yapraklı ağaçlardan meydana gelen ormanlarla kaplıdır. Gümüşhane'nin 2100m rakımına kadar olan kısımlarında çam, köknar, ladin, mazı, meşe, titre kavağ ve özbek kavağı, büyük yapraklı ıhlamur, dağ akça ağacı, aksögüt, adi ceviz, sakallı kızılgaç, kiraz, yaban elması, mahlep, sarıçam, katran ardıcı, bodur ardıç, boyacı sumacı, erik ılgın, yabani fındık, kuşburnu, alıç ve birçok odunsu bitki bulunmaktadır. Merkezde; Peygamber çiçeği, ablan otu, başlık otu, saman çiçeği, bodur mazı birçok otsu ve endemik bitki bulunmaktadır.

Yüzey Şekilleri:

İlimiz 657.500 hektarlık yüzölçümü ile Türkiye'nin yüzölçümünün yaklaşık %0,84'nü oluşturmaktadır. Gümüşhane'nin ünlü yayları da kuzey kesiminde bulunur. Genel itibarıyla dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan Gümüşhane İli arazisinin %60'ını dağlar, %29'unu platolar ve %11'ini ovalar teşkil etmektedir. İlin en yüksek noktası 3.331 metre ile Abdal Musa Tepesi'dir.

Su Kaynakları:

Gümüşhane ilinin en önemli akarsuları Harşit ve Kelkit çaylarıdır. Harşit çayı, Vauk dağı'nın Kuzey eteklerinden Sifon deresi ismiyle doğmaktadır. Kuzeye doğru akarak Gümüşhane şehir merkezi Torul ve Kürtün ilçelerini geçtikten sonra, Tirebolu'nun 10 km doğusundan Karadeniz'e dökülmektedir. Yaz aylarında debisi düşen çayın, zaman zaman taşıdığı gözlenmektedir. Harşit Çayı üzerinde il sınırlarında Kürtün ve Torul Barajları yer almaktadır. Kelkit Çayı, Yeşilirmak'ın kollarından biridir ve uzunluğu 320 km'dir. Gümüşhane'nin Çimen Dağları'ndan doğup Yeşilirmak'a katılarak Karadeniz'e

dökülmektedir. Yerüstü suyunu oluşturan bu akarsuların il çıkışı toplam ortalama debisi 1.306,6 hm³/ yıldır. Akarsuların toplam yüzeyleri ise 642 hektardır. Gümüşhane ilinin başlıca gölleri; Karanlık Göl, Beş Göller, Çakır Göl dür. Diğer küçük göllerle birlikte bu göllerin toplam yüzeyleri 25 hektardır. Gümüşhane ilindeki göletler ise; Köse Göleti, Salyazı Göleti, Kızlarkalesi Göleti, Yuvacık Göleti, Yaylın Göleti, Aşağıalıçlı Göleti ve Telme Göleti'dir. Ayrıca Gümüşhane ilinde Kürtün Barajı, Torul Barajı ve Koruluk Barajı mevcuttur. Bu baraj ve göletlerin toplam yüzeyleri ise 756,1 hektardır.

Diğer Doğal Kaynaklar:

Gümüşhane'de yer alan diğer doğal kaynaklar:

- Tabiat Parkları: Artabel Gölleri Tabiat Parkı, Limni Gölü Tabiat Parkı, Tomara Şelalesi Tabiat Parkı
- Yaylalar: Kadırğa Yaylası, Güvende Yaylası, Zigana Yaylası, Kazıkbeli Yaylası, Erikbeli Yaylası/ Kış ve Kayak Sporları Turizm Merkezi, Taşköprü Yaylası, Altıntaşlar (Kalis) Yaylası, Çakırgöl Yaylası/ Kış Sporları Turizm Merkezi, Çağlayandibi Şelalesi,
- Mağaralar: Karaca Mağarası Vadiler: Krom Vadisi, Kromni Vadisi Harabeler: Santa Harabeleri

Toprak ve Arazi Yapısı ile İlgili Bilgiler:

Gümüşhane ilimizde birçok toprak çeşidi bulunmaktadır: Alüvyal Topraklar: Akarsuların taşıdığı malzemeyi biriktirmesiyle oluşan toprak türüdür. Delta ovaları ve iç kesimlerdeki ovalarda yaygındır. Verimli topraklardır. Bu topraklar; ildeki akarsuların taşıyarak mansapta depoladıkları materyaller üzerinde oluşan kısmen genç topraklardır. Bitki örtüsü iklime bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Buldukları iklime uyabilen her türlü kültür bitkisinin yetiştirilmesine elverişli ve üretken topraklardır. Gümüşhane ilinde bu topraklara daha çok Çoruh Nehri, Harşit Çayı ve Kelkit Çayı boyunca rastlanılmaktadır.

- Kolüvyal Topraklar: Aşınma sonucu dağların eteklerinde biriken toprak türüdür. Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunmaktadır.
- Gri-Kahverengi Podzolik Topraklar: Bu toprak türünde yüzeyde ince bir organik kat ve bunun altında açık renkli mineral toprak bulunur. Alt toprakta kil birikmesi görülür. Toprak reaksiyonu genellikle orta asittir. Bu toprakların kireçlenme ve gübrenmesi iyi sonuç verir. Gri-Kahverengi podzolik topraklar; yaprağını döken, kısmen de iğne yapraklı orman örtüsü altında ve değişik ana madde üzerinde oluşmaktadır. VI. ve VII. Sınıf arazilerdeki ve orman örtüsü altında bulunan bu topraklar Merkez İlçe ve Torul'da yayılım göstermektedir.
- Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar yüksek kireç içeriğine sahip ana madde üzerinde ve geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşmuşlardır. Genellikle mera ve orman olarak kullanılmasına rağmen kuru ve fundalık arazi olarak ta yayılım göstermektedir.
- Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları: Bu topraklar genellikle yaprağını döken orman örtüsü altında oluşmaktadır. İldeki toprakların çok az bir kısmı işlemeli tarıma ayrılmıştır. %63'lük kısmı orman, %11'lik kısmı fundalık, %17'lik kısmı ise mera arazisidir.
- Kestane rengi Topraklar: Gümüşhane İlindeki bu toprakların %92 gibi büyük bir kısmı VII. Sınıf arazilerdir. Genellikle mera, az bir kısımda nadassız kuru tarım olarak kullanılan bu araziler Bayburt, Kelkit ve az bir kısmı da Şiran topraklarındadır.
- Kahverengi Topraklar: Gümüşhane ilindeki en büyük toprak grubu olan kahverengi topraklar ilin toplam yüzölçümünün %29'unu kaplamaktadır. Eğimleri dik veya çok dik olan bu topraklar, sığ veya çok sığdır. Büyük bir kısmı Bayburt sınırlarında olan bu toprakların bir kısmı Kelkit, çok az bir kısmı da Şiran sınırlarındadır.

Arazi Kullanımı:

Gümüşhane'nin %25'ini Tarım Dışı Arazi kullanımı, %25'ini Orman ve Fındıklık, %33'ünü Çayır ve Meralar, %17'sini ise Tarım Arazileri oluşturmaktadır. Gümüşhane'de toplam 113.685 hektar tarım arazisi mevcut olup bunun %39,9'unda tarla tarımı yapılmaktadır. Gümüşhane ilinde 27.943,50 ha. Alanda hububat ekimi yapılmakta olup tarım arazileri içerisindeki oranı ise %61,58'dir.

Yeraltı Kaynakları:

Adını sahip olduğu maden varlığından alan Gümüşhane ili, maden yatakları potansiyeli açısından Doğu Karadeniz Bölgesinin en önemli illerinden olup tespit edilen 22 adet metalik maden ve 17 adet endüstriyel hammadde yatak ve zuhuru mevcuttur. Özellikle altın ve bakır-kurşun-çinko bölgede önemli yataklar oluşturan başlıca metalik madenlerdir. Gümüşhane granitleri ve onlarla temas halindeki kayalar, gümüş, bakır, kurşun hatta altın gibi sadece metalik madenler yönünden değil, beril, safir, turmalin, topaz, ametist ve akik gibi değerli taşlar yönünden de zengindir. İlde endüstriyel hammaddeler olarak çimento hammaddeleri, feldispat, kil, kaolen, kireçtaşı ve barit oluşumları bulunmaktadır.

Madencilik Sektörü:

Gümüşhane, jeolojik yapısından kaynaklanan zengin bir maden bölgesidir. Gümüşhane granitleri ve onlarla temas halindeki kayalar, gümüş, bakır, kurşun hatta altın gibi sadece metalik madenler yönünden değil, beril, safir, turmalin, topaz, ametist ve akik gibi değerli taşlar yönünden de zengindir. Yöre, metalik madenler açısından önemli zenginliklere sahiptir. Özellikle altın ve bakır-kurşun-çinko bölgede önemli yataklar oluşturan başlıca metalik madenlerdir. Altınla ilgili yörede MTA tarafından çok sayıda çalışma yapılmıştır. İldeki önemli altın sahalarından biri Merkez ilçesinde yer alan Mescitli-Mastra altın yatağıdır. Özel sektör tarafından yapılan çalışmalar sonucunda Mastra altın sahasında ortalama 12 gr/ton Au ve 8 gr/ton Ag tenörlü 1.000.000 ton rezerv tespit edilmiştir.

Enerji Sektörü:

İlin yer üstü su kaynaklarından elde edilebilecek enerji miktarı 1.274 GWh/yıl'dır. Su kaynaklarından enerji üretiminde faydalanılmak üzere 8 adet hidroelektrik santrali (HES) faal durumda çalışmaktadır. Söz konusu santrallerin toplam kurulu gücü 624 MW'dir. Bunların dışında 5 adedi de yapım aşamasında olan, 10 adet de üretim lisansı alınmış HES projeleri bulunmakta olup toplam kurulu gücün 144 MW artması beklenmektedir.

Tarım ve Hayvancılık:

İlde toplam 149.007 hektar tarım arazisi mevcut olup bunun %28,64'ünde tarla tarımı yapılmaktadır. Kullanılmayan tarım arazilerinin oranı %55,93 gibi yüksek bir rakamdır. Gümüşhane ilinde 42.678 ha. Alan da tarla bitkileri ekimi yapılmakta olup tarım arazileri içerisindeki oranı ise %28,64'dür. Gümüşhane ili genelinde endüstri bitkilerinin tarım arazileri içerisindeki payı ekiliş alanı olarak %0,73'tür. Gümüşhane genelinde tarım arazileri içerisinde baklagil tarımının payı %4,97'dir. Hayvansal üretimin gelişmiş olduğu ülkelerde yem bitkileri tarımı, ekili alanların %25-30'unu teşkil ederken bu oran ilimizde %28,56'dır. Türkiye genelinde meyve üretimi yapılan alanlar tarım alanlarının %8,39'unu oluşturmaktadır. Gümüşhane'de ise bu oran %1,13'dür. İlde genel olarak vişne, elma, armut, dut üretimi yapılmaktadır. Son yıllarda ceviz üretimi de yaygınlaşmaya başlamıştır. İlde vişne, elma ve ceviz yetiştiriciliğinin geliştirilmesi için uygun potansiyel vardır. Meyve üretimi daha çok öz tüketime yönelik olarak yapılmaktadır. Türkiye genelinde tarım alanlarının %2,08'inde sebze üretimi yapılırken, Gümüşhane'de sebze tarımı yapılan alan %0,56'da kalmaktadır. Sebze tarımının gelişmesini engelleyen en büyük faktör iklimdir. Ancak, mikro klima özelliği gösteren alanlarda sebze yetiştiriciliği yoğunlaşmıştır. İlin genel konumu, kirlenmemiş yapısı, iklim özellikleri, tarım ilacı kullanımının düşüklüğü, özellikle insan müdahaleleri olmadan doğal olarak yetişen çayır ve mera bitkileri Gümüşhane ilinde önemli bir organik tarım potansiyeli oluşturmaktadır. Gümüşhane, hububat, bakliyat, yem bitkileri, itri bitkileri, pestil-köme-dut pekmezi ve balıkçılık alanlarında organik tarım yapmaya elverişlidir.

Gümüşhane, DOKAP illeri arasında mera varlığı açısından en fazla mera alanına sahip olan ildir. 2018 yılı verilere göre ilde 92.901 adet büyük baş 57.065 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvancılık işletmelerinin kaba yem ihtiyacı yılın 8 ayı meralardan ve yem bitkisi ekilişinden karşılanmaktadır. Mera ve yaylaklar organik hayvancılık faaliyetleri için çok uygun olup konvansiyonel

hayvancılık yatırımlarını da karşılayabilecek kapasitededir. İl genelinde 2017 yılı içerisinde 94.676 ton süt üretimi gerçekleşmiştir. Gümüşhane ili sahip olduğu akarsu, göl ve barajları ile kültür balıkçılığı açısından da önemli bir potansiyel barındırmakta olup mevcut durumda 37 adet alabalık üretim tesisi yer almaktadır ve üretim kapasiteleri yıllık 4.754 tondur. İlin coğrafi açıdan engebeli yapıya sahip olması bitki örtüsünün, özellikle ballı bitkilerin doğal olarak çok zengin olmasına ve arıcılık faaliyetlerinin gelişmesine imkân tanımaktadır. İlde toplam 150.000 kovan ile 3.000 ton bal üretimi sağlayacak flora bulunmaktadır. Geniş mera ve yaylalara sahip olan Gümüşhane, organik hayvancılık ve arıcılık için ihtiyaç duyulan tarımsal üretim girdilerine doğal olarak sahip illerden biridir. İlin, Ekonomi Bakanlığı Teşvik Sistemine göre 5. Bölge içerisinde yer alması ve kalkınma açısından öncelikli iller arasında bulunması ile tarım ve hayvancılık teşvikleri aracılığıyla yatırımcılara gerekli kolaylıklar sağlanmaktadır.

Türkiye organik süt üretiminin %65'ini sağlayan ve Türkiye'de en az tarım ilacı ve bitkisel koruma ürünü kullanılan illerden olan Gümüşhane, söz konusu tarımsal üretim yaklaşımı ve Kelkit Vadisi bünyesindeki geniş alanları kapsayan temiz toprağı ile organik tarım yönünden önemli üstünlüklere sahiptir. Yörede hayvancılık, et ve süt besiciliğı, süt toplama merkezleri gibi faaliyetlerin yaygınlığının yanı sıra, ilin meyve işleme sanayisinin (pestil, köme, meyve suyu) de gelişmiş olması ve özellikle pestil köme üretiminde bir marka haline gelmiş olması, bu alanda girdi sağlayan doğal bitkilerin üretimine yönelik yatırımların değerlendirilmesini de mümkün hale getirmektedir.

Kamu Yatırımları:

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerine göre 2018 yılında Gümüşhane iline 53,75 milyon TL kamu yatırımı yapılmıştır. En fazla yatırım 20 milyon TL toplam tutar ile tarım ve 15 milyon TL ile enerji alanlarında gerçekleşmiştir. Yapılan diğer yatırımlar sırasıyla ulaşım (10 milyon TL), eğitim (6,75 milyon TL) ve konut (2 milyon TL) alanlarındadır. Gümüşhane'nin özel sektör yatırım konuları incelendiğinde, yatırımların il genelinde daha çok, gıda ürünleri, hazır beton imalatı, çakıl ve kum ocakları faaliyetlerinde yoğunlaştığı görülür. TOBB verilerine göre 2018 yılında 74 adet kapasite raporu almış tesis bulunmaktadır.

Turizm:

Gümüş ve altın madenlerinin zenginliğinden ve tarihi İpek Yolu üzerindeki konumundan dolayı tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olan Gümüşhane, sahip olduğu eşsiz doğal güzellikleri, yer altı oluşumları, önemli mağaraları, 450'ye yakın yaylası, antik kentleri, tabiat parkı alanları, zengin flora ve faunası ile bakir bir turizm potansiyeline sahiptir. Sahip olduğu bu üstünlükler ilde sadece tek bir turizm çeşidini değil birçok farklı turizm çeşidini içerisinde barındıran çok yönlü bir turizm sektörü gerçekleştirebilmesine olanak sağlamaktadır. İlde tarihi, askeri, dini, kültürel, sivil mimari örnekleri ve anıtlar olmak üzere toplam 437 adedin üzerinde tescilli taşınmaz kültür varlığı ve arkeolojik ve doğal sit alanları bulunmaktadır. İlde 20 adet sit alanı mevcut olup merkez ilçede Krom Vadisi, Santa Harabeleri, Kelkit ilçesinde Satala Antik Kenti, kaleler, çeşitli cami, kilise ve manastırlar ile sivil mimari örnekleri olmak üzere 400'den fazla tescilli tarihi yapı bulunmaktadır. Ziyaretçi sayısında yıllar içinde istikrarlı bir artış gözlenmekte olup 2018 yılında ildeki turizm destinasyonlarına ziyaretçi sayısı toplam 397.282 kişidir. İlde konaklayan ziyaretçi sayısı 62.119 kişi yerli ve 1.665 kişi yabancı olmak üzere toplam 63.784 kişidir. İldeki özel sektör konaklama tesisleri toplam kapasitesi 25 tesis, 631 oda ve 1317 yataktır. Bunlara ilave olarak ilde toplam 120 oda, 241 yatak kapasiteli 8 adet kamu misafirhanesi bulunmaktadır. İlde faal durumda 5 adet seyahat acentesi bulunmaktadır.

1.8.3.Ekonomik ve Fiziksel Altyapı

Hammadde Kaynaklarına Erişebilirlik:

Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan Gümüşhane ili, Doğu Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesini birbirine bağlayan geçit özelliğine sahiptir. İl oldukça dağınık yer yapısına sahiptir. Tarihte

bu yörede yapılmış savaşların asıl sebebi olarak tarihi bir ticaret yolu üzerinde bulunması ve madenleriyle ün yapmış olması gösterilmektedir. Yöre metalik madenler açısından önemli zenginliklere sahiptir. Özellikle altın ve bakır kurşun-çinko bölgede önemli yataklar oluşturan başlıca metalik madenlerdir. İldeki önemli altın sahalarından biri Merkez ilçesinde yer alan Mescitli-Mastra altın yatağıdır. İlde çok sayıda bakır-kurşun-çinko yatak ve zuhurları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri eskiden işletilmiş olan Kırkpavli Cu-Pb-Zn-Au-Ag cevherleşmesidir. İlde endüstriyel hammaddeler olarak çimento hammaddeleri, feldispat, kil, kaolen, kireçtaşı ve barit oluşumları bulunmaktadır. İldeki endüstriyel hammadde oluşumları genellikle Merkez ve Kelkit ilçelerinde yer almaktadır. Gümüşhane ili, Türkiye'nin önemli maden bölgelerinden biri olup, ilin her tarafının yer altı zenginliğine sahip olmasıyla önemli bir konumda yer almaktadır. İlde altın, gümüş, bakır, kurşun ve çinko, barit ve seramik ve refrakter sanayisinde kullanılan refrakter kil cevheri bulunurken ayrıca, çok sayıda bölgede metalik maden, endüstriyel ve enerji ham madde yatakları mevcuttur. Kelkit'in Alansa, Gödül, Pernek bölgeleri ile Şiran ilçesinin Norşun bölgesinde linyit kömürü yatakları bulunmaktadır. Torul ilçesinin Gülaçar, Gümüşhane'nin Bahçecik, Köse'nin Övünce ile Kelkit'in Öbektaş ve Aşağı Özlüce mevkiilerinde özel sektörce mermer üretimi yapılmaktadır.

Ulaşım ve Haberleşme Sistemleri:

İlimizde toplam 496 km (305 km Devlet + 191 km İl) yol ağı bulunmaktadır. Devlet ve İl yollarının 450 km'si asfalt (%91), 10 km'si stabilize (%2), 24 km.si toprak (%6) ve 12 km geçit vermez (%1) yoldur. İl sınırları içinde 94 km. bölünmüş yol ağıyla trafiğe açıktır. İlimizde 8.580 m uzunluğunda 16 adet tünel mevcuttur. Gümüşhane'de karayolları dışında demiryolu olarak yakın süreçte Gümüşhane -Trabzon hattının yapılması beklenmektedir. Demiryolunun karayolu taşımacılığında en kapasiteli ve ekonomik bir yöntem olduğu kanıtlanmıştır. Hava ve deniz ulaşımı açısından Gümüşhane'ye en yakın il Trabzon; demiryolu yönünden Erzincan'dır. E-97 Uluslararası karayolu üzerinde bulunan Gümüşhane'nin Trabzon Hava Limanına uzaklığı 100 km, Erzincan demiryoluna uzaklığı ise 130 km dir. Gümüşhane'nin İstanbul'a uzaklığı 1.095 km, Ankara'ya uzaklığı 754 km, Samsun'a uzaklığı 358 km, Bayburt'a uzaklığı 78 km, Diyarbakır'a uzaklığı 527 km, Sivas'a uzaklığı ise 357 km'dir. (Karayolları Genel Müdürlüğü) Bölge Bağlantı Yolu, OSB Erzincan-Bayburt yolu üzerinde bulunmaktadır.

1.8.4.Gümüşhane'nin Sanayi Yapısı

Sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına göre pestil ve köme üretimi ağırlıklı gıda sanayi ile mermer ve taş ocakları işletmeciliğinin toplam %50'lik payla önde gelen sektörler olduğu ilde, sanayi alanında genel olarak henüz gelişmekte olan bir görüntü sergilenmektedir. Başlıca sanayi kolları; madencilik ve taş ocakçılığı, metal cevherleri madenciliği, diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, gıda ürünleri imalatı, ağaç ve ağaç ürünleri (mobilya hariç), mobilya imalatıdır. İlde 1 adet Organize Sanayi Bölgesi, 1 adet Küçük Sanayi Sitesi bulunmaktadır.

Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi

2001 Yılında Bölge Müdürlüğü kurulmuş bölgeye ait imar planları hazırlanarak onay için bakanlığa sunulmuş ve 11.02.2002 tarihinde inşaat alanında çalışmalara başlamıştır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi; Karadeniz Bölgesinin Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesine bağlayan transit yola 850 metre, şehir merkezine 15 km, Trabzon Limanına 115 km, Erzincan Demir Yoluna 130 km, Erzurum'a 187 km mesafede 949.500 m² büyüklüğünde 573.743m²'si 2500 m² ile 220000 m² arasında değişen çeşitli büyüklüklerde 59 adet sanayi parselinden oluşmaktadır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi; su, elektrik, güvenlik ve atık su arıtma sistemi hizmetlerini sunmaktadır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi'nin yanı sıra kentte faaliyet gösteren Torul ve Şiran Küçük Sanayi Siteleri de faaliyetlerini sürdürmektedir.

Faaliyetteki Firma Sayısı	22
İnşaat Halindeki Firmalar	6

Tablo-3: Gümüşhane OSB'de Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı, 2020.
Kaynak: Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü

Gümüşhane ilimizin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak, yıllardır büyük illere yönelen nüfus göçünü önlemek için istihdam alanları oluşturmak, ilimizin gelişmiş illerle arasındaki gelişme farklılıklarının giderilerek sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesinin temel amacını teşkil etmektedir. Organize Sanayi Bölgesi çeşitli sanayi işletmelerinin elverişli bir plan dahilinde geliştirebilmesi amacıyla altyapı ve hizmet tesisleri tamamlanarak, belirli standartlarla işletilmek üzere düzenlenmiş bir sanayi bölgesidir.

Organize Sanayi Bölgelerinin en önemli özelliklerinden biri, bölgede yer alacak sanayi işletmelerinin gerek imar gerek işletme bakımından ulusal standartlarda olmasıdır. Altyapı problemleri tamamen çözümlenmiş parsellerden oluşan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayicilere ucuz ve uygun arsa arzı yanında, istihdam, planlı kentleşme ile yer altı ve atmosfer kirliliğine ilişkin bütün problemlerin bilimsel düzeyde çözümlendiği bir bölge niteliği taşıdığından, günümüzde özellikle üzerinde durulan çevre kirliliği konularına da çözüm getirmektedir.

Gümüşhane OSB'nin oluşumunda hemen her sektör sanayinin ve bunlara bağlı yan sanayinin söz konusu olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle sanayi parsel alanları belirlenirken, her ölçekte ve her sektörde sanayicinin faaliyet gösterebileceği dikkate alınarak, küçük, orta ve büyük işletme niteliğindeki tesislerin yerleşimine imkân verecek bir düzenlemeye gidilmiştir. Ancak fabrika niteliği bulunmayan, atölye, tamirhane, depo gibi işyerleri ile çevreyi aşırı kirletici tesislere bölgede yer verilmeyecektir. Fiziki yerleşim planı hazırlanırken, yüksek eğimin zararlı etkilerini minimize etmek için, sanayi parselleri alanı düşük eğimli bölümlerine yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Arazi Kullanımı		
Kullanım Türü	Alan (M2)	Toplam Alana Oranı (%)
Sanayi Parselleri	573.743	60.4
İdari ve Sosyal Hizmet Alanı	13.086	1.4
Mesleki Eğitim Tesis Alanı	7.206	0.8
Arıtma Tesisi Alanı	16.805	1.8
Teknik Hizmet Alanı	13.103	1.4
Spor Alanı	8.560	1.0
Yeşil Alan	26.802	2.8
Rekreasyon Alanı	19.908	2.1
Sağlık Koruma Bandı	182.700	19.1
Ağaçlandırılacak Alan	33.280	3.5
Yollar	54.307	5.7
Toplam	949.500	100

Tablo-4: Gümüşhane OSB'de Arsa Kullanım Durumu, 2020.

Kaynak: <https://gumushane.csb.gov.tr/organize-sanayi-bolgesi-i-2991>

1.8.5. Rekabetçi ve Potansiyel Sektörler:

Gümüşhane'de yatırım potansiyeli bulunan sektörler açısından incelediğimizde yeterli altyapı, rezerv ve yetişmiş işgücüne sahip olan, Mermer ve Madencilik Sektörü, Yöresel Gıda (pestil, köme, dut pekmezi, ballı pestil, bitki çayları), Turizm, Organik Tarım sektörleri olarak öne çıkmaktadır.

Gıda Ürünleri

Tarım ürününün işlenmesini sağlayan sanayi kolu olduğundan dolayı tarıma dayalı bir üretim şeklidir. Tarım ürünlerinin değerlendirilmesinde, pazarlanmasında, ihracında ve tarımın gelişmesinde

önemini hissettirmektedir. İl genelinde yaşayan insanların ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarımın sanayi ile entegrasyonunun sağlandığı ürünlerden en önemlisi pestil ve köme imalatıdır.

Yan Sanayi

Gümüşhane ilinde alüminyum, ambalaj, ormancılık, petrol, otomotiv ve plastik mevcut olan yan sanayi sektörleridir

Kümelenme Çalışmaları

2014 yılında DOKA tarafından kümelenme ve sektörel yenilik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda önceliklendirme için değerlendirmeye alınan sektörler: su ürünleri, eğitim, tarım, yöresel ürünler, arıcılık, meyve ve bitki çayları, organik hayvancılık, maden ve cevher, doğal taş, turizm, pestil/köme sektörleridir. Sektörler iki eksende değerlendirilmiştir. Mevcut Durum Performansı Eksen; ciro, istihdam, ihracat, katma değer ve yığın kriterlerinden oluşmaktadır. Kümelenme Potansiyeli Eksen; aktörler/firmalar arasındaki iş birliği, iş birliği kuruluşunun varlığı, tedarik/değer zincirinin varlığı, sektörel know-how ve UR-GE'ye uygunluk kriterlerinden oluşmaktadır.

Yapılan tahlillerde “Pestil/Köme”, “Turizm” ve “Doğal Taş (Mermer)” sektörleri Gümüşhane ili için kümelenmede öncelikli sektörler olarak belirlenmiştir. Raporda ayrıca pestil/köme sektörü Ekonomi Bakanlığı UR-GE Desteğinden ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kümelenme Desteklerinden faydalanabilecek sektör olarak belirlenmiştir.¹

1.8.6.Gümüşhane'nin İhracat Potansiyeli

Gümüşhane ili dış ticaret hacmi düşüktür. İlde üretilen ürünler daha çok iç pazara sunulmaktadır. Yapılan ihracatın sektörel ayrımına bakıldığında madencilik ve taş ocakçılığı ile imalat sektöründen ihracat yapıldığı görülmektedir. Yapılan ihracat 2018 yılında 34 milyon USD olarak gerçekleşmiştir. İle yapılan ithalat ise 2018 yılında 4 milyon USD olmuştur. İthalatın çoğunluğu tarım ve ormancılık sektöründe olmak üzere imalatla birlikte iki sektörde gerçekleşmiştir.² Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre Gümüşhane 2019 yılında 50 milyon 866 bin 970 dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Bir önceki yıla göre ülke sayısında yüzde 42, tutarda yüzde 45 oranında artan ihracat rakamları pozitif gelişme göstermektedir. 81 il içerisinde 59. sırada kendisine yer bulan Gümüşhane, 2019 yılında 7 farklı sektörde 27 farklı ülkeye ihracat gerçekleştirmiştir.

2019 yılı içerisinde yapılan toplam ihracatın yüzde 97'lik kısmını madencilik ürünleri sektörü oluştururken, en fazla ihracat 11,3 milyon dolarla ocak ayında, en az ihracat 1 milyon 378 bin dolarla temmuz ayında gerçekleşmiştir. 2019 yılında 27 farklı ülkeye ihracatın yapıldığı Gümüşhane'den en fazla ihracat; 17,1 milyon dolarla Belçika'ya, 11,3 milyon dolarla Güney Kore'ye, 9,8 milyon dolarla Japonya'ya, 9 milyon dolarla Çin'e, 1,67 milyon dolarla Namibya'ya yapılmıştır. En az ihracat ise İsveç, Fransa ve Rusya'ya gerçekleştirilmiştir. Gümüşhaneli firmalar, 2019 yılında Namibya, İran, İsrail, Ürdün, Azerbaycan, Bahreyn, Türkmenistan, Nijer, Nijerya, Romanya, Yemen, Rusya Federasyonu ve İsveç ülkelerine ilk kez ihracat yapmıştır. 2018 yılında 19 ülkeye 35,1 milyon dolarlık ihracat yapılan Gümüşhane'de, 2019 yılında elde edilen bu rakamlara sektörel açıdan bakıldığında madencilik sektörü bir önceki yıla göre yüzde 45 artışla 49,6 milyon lirayla ilk sırayı alırken, onu yüzde 31 artışla 1,18 milyon lirayla mobilya, kâğıt ve orman ürünleri izlemiştir. 99 bin 500 dolarlık meyve sebze mamullerinin ihraç edildiği Gümüşhane'de 4 bin 440 dolarlık demir ve demir dışı metaller, 3 bin 910 dolarlık çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri, bin 540 dolarlık makine aksamaları ve 630 kimyevi

¹ Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Gümüşhane Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi raporu (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/edior/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).

² https://www.doka.org.tr/bolgemiz_Gumushane-TR.html

maddeler ve mamulleri ihracatı yapılmıştır. 2019 yılında 7 sektörde ihracatın gerçekleştirildiği Gümüşhane'de bu rakam 2018 yılında 9 sektör olarak dikkat çekmiştir.³

Dış ticaret ilde düşük gerçekleşme verileri gösterse de aslında ilden yapılan ihracatın verilerin çok üzerinde olduğu bilinmektedir. Maden sektöründe olduğu gibi ihracat yapan firmaların gerçekleştirme rakamları firma merkezlerinin buldukları şehirlere ya da limanlara katkı sağlamaktadır. İlde ihracat yapan firmaların transit ihracat yapıyor olması, yaratılan katma değer yalnızca küçük bir kısmının ilde kalmasına, bu kısmın da yalnızca ticaretle uğraşan kesim tarafından elde edilip kırsala yayılmamasına neden olmaktadır. İhracatçı firmaların sayısının az olmasına gerekçe olarak, limanlara ve sınır kapılarına olan mesafe, ihracat kültürünün ve firmaların kurumsal yapısının ilde gelişmemiş olması, bu alanda çalışacak nitelikli eleman eksikliği gösterilmektedir.

³ Türkiye İhracatçılar Meclisi, (<https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>)

2.PROJENİN GEREKÇESİ, AMACI VE HEDEFLERİ

2.1.Projenin Gerekçesi

Planlanan yatırım kapsamında, projenin politika dokümanlarına uygunluğu bölümünde gerekli ulusal ve bölgesel planlar, strateji raporları incelenmiştir. Bu fizibilite raporunun hazırlanmasını talep eden Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası, “Ülke genelinde örnek ve öncü bir oda, ekonomik ve sosyal yönden büyüyen ve gelişen bir Gümüşhane”⁴ vizyonu ile çalışmalarını sürdürmektedir. Oda, misyonunu “yerel aktörlerimizle birlikte bütün dinamiklerimizi harekete geçirip onlarla birlikte Gümüşhane’imizin kalkınmasına ve ülkemiz ekonomisine katkı sağlamak” olarak belirlemiş ve bu doğrultuda çalışmalarını yürütmektedir. Bu rapor, odanın bu misyonu doğrultusunda hazırlanmış olup ilde yatırım potansiyeli olan sektörde yatırım yapacak girişimcilerin belirlenerek ilde yatırıma yönlendirilmesini amaçlamaktadır. Yine bu çalışma birçok üst ölçekli ulusal plan ve strateji raporunda belirtilen amaç ve hedeflere de doğrudan katkı sunmaktadır. Bu kapsamda incelenen plan ve strateji raporların başında 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi, 11. Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi ve 2014 – 2023 TR90 Bölge Planı gelmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinde yer alan, Kamu Yatırım Politikasının Önceliklerinin belirlendiği 4. bölümün Genel Öncelikler alt başlığının 105. ve 107. maddeleriyle yakından ilgilidir.⁵ İlde öncelikli sektörlerle yönelik olarak hazırlanacak fizibilite raporları ilde katma değerli ürün üreten firmaların faaliyete geçmesi noktasında olumlu etkiler yaratacaktır. Ayrıca bu çalışma On Birinci Kalkınma Planında yer alan amaç ve hedeflerle de yakından ilgilidir. “Uluslararası Doğrudan Yatırımların Artırılması” alt başlığında yer alan “326.7. İllerin ve bölgelerin öne çıkan yatırım fizibilite Kalkınma Ajanslarının da katkısı alınarak belirlenecek ve bu yatırımların hayata geçirilmesi için Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi ile iş birliği içinde yatırımcılara tanıtımı yapılacaktır”⁶ tedbirleriyle doğrudan uyumludur.

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı’nın (2014- 2023) Yenilikçi ve Rekabetçi Ekonomi başlığı altında TR90 Bölgesinde sektörlerinin mevcut durumunu ortaya koyacak ve sektörlerle yönelik tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel çalışma ve dokümanların yetersiz olduğu belirtilmiştir. Planının ilgili bölümlerinde... sanayi sektörlerinin mevcut durumunu ortaya koyarak gelişmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel veri, analiz, rapor, plan ve strateji belgelerinin yetersiz düzeyde belirtilmiştir. Tedbir olarak bölgedeki sanayi kollarının ayakta kalabilmesi veya gelişebilmesi için kısa vadede güncel veriler ve pazar araştırmaları ışığında sektörel üretim planları hazırlanıp, gerekli stratejiler uygulamaya geçirilerek firmaların pazara adaptasyonu sağlanmalı ve sektörler arasındaki ileri geri bağlantılar ile bölgenin mevcut potansiyeli ortaya konmalıdır denmektedir.⁷

Bunun yanında Doğu Karadeniz Bölgesinin kalkınmasını ve gelişmesini amaçlayan bir kurum olarak Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın yapmış olduğu “Gümüşhane Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi” çalışmasında, “Gümüşhane’de yatırım potansiyeli bulunan sektörler açısından incelediğimizde yeterli altyapı, rezerv ve yetişmiş işgücüne sahip olan, Mermer ve Madencilik Sektörü, Yöresel Gıda (pestil, köme, dut pekmezi, ballı pestil, bitki çayları, meyve sebze), Turizm, Organik Tarım

⁴ Gümüşhane TSO, Stratejik Plan 2020-2023,

(http://www.gumushanetso.org.tr/dosyalar/GTSO_STRATEJIK_PLANI_2020-2023-28-12-2019.pdf)

⁵ Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi.

⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On Birinci Kalkınma Planı 2019 (<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>).

⁷ Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2014-2023 (<https://www.doka.org.tr/planlama/Bolge-Plani-TR.html>)

sektörleri olarak öne çıkmaktadır. Tarım; istihdam, dış ticaret ve gelir göstergelerinde TR90 Bölgesi'nde ön plana çıkan sektördür.” denilmektedir.⁸

Pestil ve köme üretimi ağırlıklı gıda sanayi ile mermer ve taş ocakları işletmeciliğinin ağırlıklı olduğu bir sanayinin hâkim olduğu ilde, sanayi kollarının çeşitlendirilmesi anlamında hazır mutfak mobilyaları sektörüne yönelik hazırlanacak fizibilite çalışması ayrıca önem arz etmektedir. Sonuç olarak Gümüşhane’de kurulacak mantar üretim ve paketleme tesisi fizibilite çalışması ilin ve bölgenin kalkınması, gelişmesi ve sağlayacağı istihdam olanakları ile yukarıda bahsedilen ulusal/bölgesel ölçekli strateji raporlarında belirlenen amaç ve önceliklere doğrudan hizmet etmektedir.

Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi’nde boş bulunan parsellere yeni yatırımcıları çekmeye yönelik olarak hazırlanan bu ön fizibilite raporu, girişimcilere sunulacak ve girişimcilerin yatırım yapma yetenekleri kolaylaştırılacaktır. Gümüşhane, yeni yatırım potansiyelleri açısından değerlendirildiğinde, yeni ve ürün çeşitliliğini sağlayan yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Gümüşhane il sınırları içerisinde iklim, bitki örtüsü, yağış rejimi, toprak yapısı gibi özellikleri ile birbirinden farklılık arz eden iki havza, ilin üretim deseninin çeşitliliği konusunda avantaj oluşturmaktadır. Bu da aynı il içerisinde hayvancılık, tarla ziraatı meyvecilik ve sebzeçilik konularını mümkün kılmaktadır.

Çalışma ile mantar üretim ve paketleme tesisi yapılarak tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Yatırım ortamı ve olanaklarına ilişkin veri üretimi ve raporların hazırlanması, yatırımcılara uygun yatırım alanları portföyü sunulması, ildeki yatırım imkânları ve potansiyelleri hakkında girişimci ve yatırımcı kitleye düzenli olarak bilgilendirme yapılması, yatırım süreçlerinde karşılaşılan sorunların ve bürokrasinin hafifletilmesi gibi sorun alanları ortadan kalkacaktır.

İlin sahip olduğu bu potansiyeli değerlendirerek bölgesel ve ulusal ekonomiye katkı sağlamak projenin gerekçeleri arasında yer almaktadır. Gümüşhane ili gerek sosyoekonomik imkânlar gerek istihdam olanakları gerekse de beşerî anlamda istenilen seviyede gelişmemiştir. Projenin sahip olduğu istihdam olanakları ildeki iş gücü problemine çözüm sağlayacaktır. Öte yandan Gümüşhane’nin istihdam olanakları ile bağlantılı bir diğer sorunu ise ilin sahip olduğu negatif göç hızıdır. Kent, yeterli olanaklara sahip olmadığı için daha iyi imkânlarla sahip olma umuduyla ilden ayrılan birey sayısı oldukça fazladır. Mantar üretim ve paketleme tesisinin ilde kurulumu esnasında ve faaliyete geçtikten sonra sağlayacağı iş olanakları gerek ildeki işgücü oranını gerekse de negatif göç hızını olumlu yönde etkileyecektir. İlde var olan bu sorunlara çözüm getirmek projenin gerekçeleri arasında yer almaktadır. Öte yandan projenin ilde faaliyete geçmesiyle ekonomik canlılık kendini gösterecektir. Bu durum bölgenin sosyoekonomik anlamda kalkınmasını sağlamanın yanı sıra ülke ekonomisine de katkı sağlayacaktır.

2.2.Projenin Hedef Aldığı Kesim ve Etkileyeceği Diğer Taraflar:

Gümüşhane Türkiye’nin nispeten az gelişmiş bölgeleri arasında yer almaktadır. Bu bölgelerin özelliklerine göre bir kalkınma stratejisi oluşturulmalı ve bölge planları buna göre yapılmalıdır. “Türkiye’de bölgesel ekonomik dengesizlikler” üzerine yapılan çalışmalarda aşağıdaki temel yaklaşım vurgulanmaktadır: Özellikle az gelişmiş bölgelerde yatırım daha cazip hale getirilmeli ve bununla ilgili teşvik tedbirleri gerektiği şekilde uygulanmalıdır. Özellikle vergi teşvikleri burada çok önemli bir yer tutmaktadır. Vergilerde ki indirim yatırımları cazip hale getirmekte ve müteşebbislerin o bölgeye daha fazla yatırım yapmasına sebep olmaktadır. Bölgesel kalkınma anlayışının temelinde bölgeler arası gelişmişlik düzeyi ve bölgeler arası gelir farklılıkları ve sosyo-demografik durumu en aza indirmek anlayışı vardır. Bu bağlamda ülke bütününde yer alan bölgelerin çevre bölgelerle ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge geleceğini dikkate alan katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel hedef alan ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölge kalkınmasının yükseltilmesini sağlayan amaçlar bütünüdür. Bölgesel kalkınma ekonomik kalkınmanın hem bir devamı hem de bütünlüğüdür. Yani

⁸DOKA Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi Raporu,

<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>

bölgedeki iş olanaklarının refah düzeyinin yatırım hacminin yaşam standartlarının ve çalışma koşullarının yükseltilmesini ifade eder. İlave olarak endüstrinin desteklenmesini alt yapının iyileştirilmesini ve emek piyasalarının geliştirmesini hedef alır. Ayrıca sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya çıkan eşitsizliğe ve işsizliği ortadan kaldırmak için az gelişmiş bölgelerin sanayileştirilerek gelişmiş bölgeler düzeyine çıkarılması ve ülke içinde adaletli bir refah dağılımının gerçekleşmesi de amaçlanmaktadır. Bunun için az gelişmiş yörelerde ve sektörlerde daha fazla yatırım yapılarak bu bölgelerde ekonomik kalkınmanın sağlanması düşünülmektedir. Bölgeler arasında sosyoekonomik farklılıkları en aza indirmek olan bölgesel kalkınma politikası geleneksel ve modern anlamda iki şekilde tanımlanabilir. Birincisi temel ulusal aktörler olarak kabul edilen büyük işletmelere yönelik büyük yatırımlar üzerinde konuyu ele alırken, ikincisi bölgenin kalkınma potansiyelini açığa çıkaracak güç olarak düşünülen küçük ve orta ölçekli işletmeler ağına (KOBİ) insan gücünün ve yatırımların aktarılmasına dayanır ve ortaya çıkan yenilikler sayesinde bir üretim artışı yaratılmaya çalışılır.⁹

Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi”¹⁰ raporuna göre Gümüşhane ili tarıma dayalı sanayi potansiyeli olan bir yöredir. Tarım da kimyevi gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı son derece düşük olması nedeniyle tarımsal ürünlere yönelik işleme tesisleri yönünden avantajlıdır. İlin geniş mera ve yaylaların organik hayvancılık ve arıcılık için uygun olması, Tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimi için uygun alanların var olması, İlin meyve işleme sanayisinin (pestil-köme, kuru meyve, meyve suyu) gelişmiş olması ve özellikle pestil köme üretiminde bir marka haline gelmiş olması, Balık (alabalık) üretimi için uygun su kaynaklarının (akarsu, baraj gölü) bulunması, Su ürünleri üretimi için zengin doğal kaynaklara sahip olması, İlin dağ ve yayla turizmi potansiyelinin var olması, İlin son açıklanan teşvik yasasında 5. Bölge içerisinde yer alması ve kalkınma açısından öncelikli iller arasında yer alması. İlin, çeşitli bitkisel ürünlerin yetiştirilmesine uygun, hastalık ve zararlılardan arı ve farklı mikroklima özellikleri taşıyan çok sayıda kapalı havzaya sahip olması, İlin Doğu Karadeniz Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi arasında tek geçiş alanı olması gibi nedenlerden dolayı sektörle ilgili yeni yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Gümüşhane'nin de içinde yer aldığı TR 90 illerinde üretimi yapılan başlıca bitkisel ürünler çay ve fındık ile sınırlıdır. Bu illeri içine alan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekonomik anlamda ürün çeşitliliğinin sınırlı kalmasının nedenleri, bölgenin topoğrafik özelliklerinin bir sonucu olarak elverişli alanların kısıtlı olması, miras yoluyla tarım arazileri küçülmesi ve bunlara bağlı olarak modern tarım tekniklerinin uygulanamaması şeklinde ifade edilebilir. Mevcut durum içerisinde yöresel meyveler, yöre üreticileri için çay ve fındık yanında ek gelir olarak önemli bir potansiyele sahiptir. Son yıllarda kivi, çilek, maviyemiş ve kuşburnu başta olmak üzere farklı meyve türlerinin yetiştiriciliği de bölgede yaygınlaşmaktadır. Ancak, Karadeniz Bölgesi'nde geleneksel ürünler olan Fındık ve Çaya göre oldukça yeni olan yöresel meyveler konusunda üreticiler ve diğer ilgililer de bilgi eksikliği bulunmaktadır.

Tekniğine uygun olarak yapılan işleme teknikleri ile TR90 illerinde küçük arazi parçaları daha verimli şekilde değerlendirilebileceği gibi, meyve çeşitliliğinin artırılmasıyla dar gelirli aileler yeni ek gelir kaynaklarına sahip olabileceklerdir. Gümüşhane'de gıda tarım ve hayvancılık sektörü açısından aşağıdaki yatırım konuları önerilen yatırım alanları arasında yer almaktadır.

- Gıda sanayine ilişkin her türlü farklı yatırımlar
- Reçel ve marmelat imalat tesisi
- Süt ve süt mamulleri imalat tesisi
- Sebze konservesi imalat tesisi

⁹ Muharrem Bakkal, Süreyya Bakkal, Hakan Yıldırım, “Türkiye’de Bölgesel Ekonomik Dengesizlikler ve Çözüm Yolları”, *Social Sciences Studies Journal*” Vol:4, Issue:15, pp.799-809, 2018 (http://sssjournal.com/Makaleler/1084718470_10_4-15.ID460.%20BAKKAL,%20BAKKAL%20&%20YILDIRIM_799-809.pdf).

¹⁰ Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi”, (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf).

- Nişasta ve glikoz üretimi tesisi
- Su şişeleme tesisi
- Ceviz ve Dut Yetiştiriciliği
- Organik tarım
- Seracılık
- Bağcılık (Üzüm yetiştiriciliği)
- Arıcılık
- Büyükbaş hayvancılık
- İpek Böcekçiliği
- Damızlık süt inekçiliği
- Et besiciliği
- Tavukçuluk
- Su ürünleri üretimi (Alabalık)

2.3.Projenin Genel Amacı:

Gümüşhane sosyo-ekonomik değerlendirmelerde genel olarak az gelişmiş ve kırsal bölge olarak kabul edilmektedir. Bu değerlendirmelerin iyileştirilmesi için yörede refahın artırılması ve yeni istihdam sağlayan yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu bu yatırımların hayata geçirileceği alanlardan biri de Organize sanayi bölgeleridir. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve son yıllarda ortaya çıkan Kalkınma Ajansı uygulamaları geri kalmış bölgelerin gelişmesi için önemli kuruluşlardır. OSB'ler özellikle yerel düzeyde KOBİ'lerin gelişmelerine ortam sağlayarak sanayinin bölgeler arasında daha dengeli dağılımına katkı sağlamıştır. OSB'ler ülkemizde yarattığı istihdam, sağladığı destekler ve dışallık gibi özelliklerinden dolayı bölgesel dengesizlikleri giderici bir gelişme aracı olmuştur. Ayrıca yerel sermaye birikiminin il dışına çıkmasını engellemede iş yapmanın önündeki birçok engelin kaldırılmasında önemli bir işlev görmüştür. Bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi için yatırım kararlarının çeşitli kurumlar ve araçlar kullanılarak cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun için bölgenin ekonomik ve sosyal potansiyelinin ortaya çıkarılması ve her ilin kendine özgü üstün taraflarının belirlenmesiyle ve bu üstün özelliklerin ortak kullanımı ile daha hızlı bir kalkınma hamlesinin başlatılabilmesi mümkün olacaktır.

Bu proje ile Gümüşhane OSB'de öncelikle kültür mantarı yetiştirme, işleme ve paketleme tesisi yapılabirlik raporu hazırlanarak yatırımcılara sunulması ve buna bağlı olarak yatırımcıların karar vermelerini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır. Tesiste %100 kapasitede 600 ton/yıl, %70 kapasitede 420 ton/yıl mantar üretimi ve paketleme yapılabilecektir.

2.4.Projenin Hedefleri:

Gümüşhane, geleneksel sektörlere dayanan az gelişmiş bölgelerden biri kabul edilen ve genellikle kırsal ekonomiye sahip bir il konumundadır. Gümüşhane'nin de içinde yer aldığı TR 90 illerinde üretimi yapılan başlıca bitkisel ürünler çay ve fındık ile sınırlıdır. Bu illeri içine alan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekonomik anlamda ürün çeşitliliğinin sınırlı kalmasının nedenleri, bölgenin topoğrafik özelliklerinin bir sonucu olarak elverişli alanların kısıtlı olması, miras yoluyla tarım arazileri küçülmesi ve bunlara bağlı olarak modern tarım tekniklerinin uygulanamaması şeklinde ifade edilebilir. Mevcut durum içerisinde yöresel meyveler, yöre üreticileri için çay ve fındık yanında ek gelir olarak önemli bir potansiyele sahiptir. Son yıllarda kivi, çilek, maviyemiş ve kuşburnu başta olmak üzere farklı meyve türlerinin yetiştiriciliği de bölgede yaygınlaşmaktadır. Ancak, Karadeniz Bölgesi'nde geleneksel ürünler olan Fındık ve Çaya göre oldukça yeni olan yöresel meyveler konusunda üreticiler ve diğer ilgililer de bilgi eksikliği bulunmaktadır.

DOKA Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi Raporu'nda da belirtildiği üzere Gümüşhane'nin ekonomisi daha çok tarım ve hayvancılığa dayalı gelişmekte olup ildeki yer altı ve yer

üstü su kaynaklarının zenginliği tarım ve hayvancılık ve su ürünleri üretimine elverişli koşullar oluşturmaktadır. İlin, Ekonomi Bakanlığı Teşvik Sistemine göre 5. Bölge içerisinde yer alması ve kalkınma açısından öncelikli iller arasında bulunması ile tarım ve hayvancılık teşvikleri aracılığıyla yatırımcılara gerekli kolaylıklar sağlanmaktadır. Türkiye organik süt üretiminin %65'ini sağlayan ve Türkiye'de en az tarım ilacı ve bitkisel koruma ürünü kullanılan illerden olan Gümüşhane, söz konusu tarımsal üretim yaklaşımı ve Kelkit Vadisi bünyesindeki geniş alanları kapsayan temiz toprağı ile organik tarım yönünden önemli üstünlüklere sahiptir. İlin meyve işleme sanayisinin (pestil, köme, meyve suyu) de gelişmiş olması ve özellikle pestil köme üretiminde bir marka haline gelmiş olması, bu alanda girdi sağlayan doğal bitkilerin üretimine yönelik yatırımların değerlendirilmesini de mümkün hale getirmektedir. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi, tamamen bitirilmiş altyapısı, elektriği, suyu ve doğalgazıyla yatırımcılara açılmıştır. 6. Bölge teşviklerinden yararlanılabilecek olan organize sanayi bölgesinde yeni yatırımlar için yeterli parsel mevcuttur.¹¹

Projenin hedefleri açısından bakıldığında mantar üretim ve paketleme tesisi yapılabirlik raporu ile bu konuda yatırım yapmak isteyen girişimcilere; altyapısı kurulmuş, izin ve ruhsatları alınmış alanlarda yatırım yapma imkânı sunulacaktır. Bunun yanında Gümüşhane'nin teşvik sistemleri açısından 5. Bölge kapsamında olması ve OSB'lerde yapılacak yatırımlara ek destek imkânı sağlanmaktadır. İldeki mevcut girişimci ve yatırımcılar çok büyük oranda öz sermaye ve banka kredisi ile faaliyetlerini finanse etmekte, alternatif ya da yeni finansal araçları kullanmamaktadır. Bu araçların yeteri kadar bilinmemesi ve tanıtılmaması da temel nedenlerdendir. Çeşitli fonlardan sağlanabilecek hibe ve teşviklere yönelik bilgi eksikliği yanında proje kültürünün gelişmemiş olması da alternatif kaynakların kullanımına imkân vermemektedir.

Sonuçları itibariyle gerçekleştirilecek yatırım projesi; Gümüşhane'de mantar üretim ve paketleme tesisi ile orta ve uzun vadede marka olmasına, üretimde kalite ve sürdürülebilirliğinin artmasına, Gümüşhane'de daha sonraki dönemlerde yapılması muhtemel OSB'ler için referans yatırım örneği oluşturmaya, ilde gelir düzeyinin üretime bağlı olarak artmasına, dış ticaret ve e-ticaret gibi kavramların Gümüşhane'nin sanayi terminolojisinde yer almaya başlamasına, ilin göç vermesinin önüne geçilmesine, özel sektör yatırımlarının çoğalması ile üretim çeşitliliğinin sağlanmasına, bölgede sınırlı sayıda olan sektör için başarılı bir örnek ve model yaratılmasına, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında (SEGE) Gümüşhane 64. Sıradan daha üst sıralara ulaşmasına katkı sağlayabilecektir.

Proje ile Gümüşhane yöresinde ve çevre illere hizmet vermek amacıyla mantar üretim ve paketleme tesisi kurulması hedeflenmektedir. Tasarlanan proje, üretime yönelik olup bölge ekonomisi ve makro ekonomi açısından aşağıda belirtilen değerleri ortaya koymayı amaçlamaktadır;

- Yörede yetiştirilen tarımsal ürünlerin en iyi bir şekilde değerlendirilmesi,
- Pazar tıkanıklıklarının düzenlenmesine katkıda bulunmak,
- Üreticinin ürün karşılığı değer kazancını almasını sağlamak,
- Dış satıma uygun kaliteli ve standartta ürünün üretimini sağlamak dolayısıyla ülkeye döviz girişinin artırılması,
- Bağlımlı sanayi kollarının gelişmesine ve katma değer yaratılmasına katkıda bulunmak,
- İşletmeye gelir sağlamak.

2.5.Projenin İstihdama Katkısı:

Kurulacak tesiste 20 kişinin çalışması planlanmıştır.

¹¹ DOKA Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi Raporu (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).

3.PROJE FİKRİNİN KAYNAĞI ve DAYANAKLARI

3.1.Projenin İlişkili Olduğu ve/veya Dayandığı Plan, Program, İdare Stratejik Planı, Performans Programı, Proje ve Etütler:

Çalışma, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi eklerinden olan fizibilite raporu formatındaki (Ek-3) esas alınarak hazırlanmıştır. Fizibilitenin giriş bölümünde raporun amacı, kapsamı ve organizasyonu, raporun hazırlanma yöntemi, sektöre yönelik temel bulgu ve değerlendirmelerin özeti yer almaktadır.

Yatırımcılar açısından karşılaşılan en büyük problemlerden biri de yatırım yapılacak arsadır. Bu açıdan bakıldığında ilgili kurum ve kuruluşların yatırımcıların karar verme sürecini kolaylaştıracak imkân sunmaları önem arz etmektedir. Kamu taşınmazlarının yatırımcılara tahsisinde çeşitli kurumlarca, farklı mevzuat kapsamında işlemler yürütülmektedir. Bu durum taşınmazların yatırımcılara tahsis sürecini uzatmaktadır. Sonuç olarak bazı yatırımlar için kamu arazisi edinmek ve yatırım yeri haline getirmek için gerekli tüm izinlerin alınması, onay işlemlerinin tamamlanması iki yıl veya daha uzun bir zaman alabilmektedir. Yatırım yeri temininde, izin ve işlem prosedürlerinin uluslararası standartlara uygun bir sürede yatırımcının fiziki faaliyetlerini başlatmasına imkân verecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Mevcut durumda Gümüşhane’de arazilerin kullanım planlaması ve arazi envanteri çalışmaları yetersizdir. İl Hazine taşınmazları stoku arasından yatırıma uygun yerlerin tespiti, âtil taşınmazların belirlenmesi ve kamu arazilerinin tahsise hazır hâle getirilmesine yönelik çalışma yapılmasında eksiklikler bulunmakta, gelen yatırımcılara yatırım yeri sunulmamaktadır. İlgili kurumlardaki iş akış süreçleri, insan kaynağı ve teknik yetersizliklerden dolayı söz konusu çalışmaların yapılması güçleşmektedir. Ayrıca, yatırımcı tarafından belirlenen bir arazi tahsisinin de çok sayıda kurumun taşra ve merkez idarelerince onay ve izin süreçleri gerektiren çok uzun ve dağınık bir formaliteler silsilesine tabi olması yatırım yeri tahsislerini zorlaştırmaktadır. İldeki ekonomik durum ve potansiyeli, öne çıkan sektörlerin gelişmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel veri, plan, strateji ve raporlar yetersiz düzeydedir. Bu yöndeki çalışmaların azlığı girişimci ve yatırımcı kitleye ildeki yatırım imkânlarının duyurulması noktasında da eksikliklere neden olmaktadır. Bölgesel ölçekte ise Gümüşhane’nin yer aldığı TR90 Bölgesinde, Dünya Bankası Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu verisine göre resmi işler ve bürokraside harcanan zaman ülke ortalamasından yüksektir.¹²

Yatırım arazilerinin bulunmasında yaşanan sorunlara yönelik olarak mevcut Hazine ve kamu arazilerine ilişkin envanterin oluşturulması, uygun yeni alanların belirlenmesi ve yatırımcılara potansiyel yatırım alanları portföyü sunulması gerekmektedir. Bütün bu sorun alanları düşünüldüğünde Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi’nde yatırıma hazır arsalar, girişimcilere sunulacak karşılaşılan problemler ortadan kaldırılacaktır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi; su, elektrik, güvenlik ve atık su arıtma sistemi hizmetlerini sunmaktadır. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi’nin yanı sıra kentte faaliyet gösteren Torul ve Şiran Küçük Sanayi Siteleri de faaliyetlerini sürdürmektedir. GTSO’nun DOKA desteği ile gerçekleştirdiği bu fizibilite hazırlama çalışmaları ile 26 adet parsel için yatırım fizibilite raporları hazırlanarak girişimcilerin değerlendirilmesine sunulacaktır.

3.2.Proje Fikrinin Geliştirilmesinde Uygulanan Yöntem (ihtiyaç analizi, sorun analizi, olanak etüdü-fırsat analizi, diğer):

İlde öncelikli sektörlerle yönelik olarak hazırlanacak fizibilite raporları katma değerli ürün üreten firmaların faaliyete geçmesi noktasında olumlu etkiler yaratacaktır. Proje, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinde yer alan, Kamu Yatırım Politikasının Önceliklerinin belirlendiği 4. bölümün Genel Öncelikler alt başlığının

¹² TR90 Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu 2016, https://www.tso.org.tr/dosyalar/TR90_Duzey2_Bolgesi_Raporu.pdf.

105. ve 107. maddesi ile uyumludur. Söz konusu maddelerde “Büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, bölgelerin gelişme potansiyelini harekete geçirmeye, üretim, istihdam ve ülke refahını artırmaya azami katkı sağlayacak projelere” ve “Altyapı konusunda da özel kesimde üretim maliyetlerinin azaltılmasını, yeni üretim kapasitelerinin oluşturulmasını, böylece üretimin yenilikçi ve rekabetçi gelişmesini destekleyecek projelere” öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu çalışma uzun vadeli bir perspektifle Türkiye’nin kalkınma vizyonunu ortaya koyarak temel değerlerini ve beklentilerini karşılamak, uluslararası konumunu yükseltmek ve halkın refahını artırmak için temel yol haritası niteliğinde olan On Birinci Kalkınma Planında yer alan amaç ve hedeflerle de yakından ilgilidir. Planda farklı sektörler için hedefler, amaçlar ve stratejiler belirlenmiştir. Planda Nitelikli İnsan ve Güçlü Toplum başlığı altında birçok sektöre yönelik amaç, politika ve tedbirler belirlenmiştir. Bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik ve sosyal hayata aktif ve sağlıklı bir şekilde katılımlarının temin edilebilmesi için kanıta dayalı politikalarla desteklenen, kaliteli, güvenilir, etkin, mali açıdan sürdürülebilir bir üretim ve hizmet sunumu ile bölgeler arası dağılımın iyileştirilmesi, fiziki altyapının ve insan kaynağının niteliğinin artırılması temel amaç olarak ortaya konmuştur. Bu planda “Uluslararası Doğrudan Yatırımların Artırılması” alt başlığında yer alan “326.7. İllerin ve bölgelerin öne çıkan yatırım fizibiliteleleri Kalkınma Ajanslarının da katkısı alınarak belirlenecek ve bu yatırımların hayata geçirilmesi için Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi ile iş birliği içinde yatırımcılara tanıtımı yapılacaktır” tedbirinin hayata geçmesine doğrudan katkı sunmaktadır.¹³

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan Sanayi ve Teknoloji Strateji Belgesi’nin 12. bölümünde “Bölgesel Kalkınma, İstihdam ve Markalaşma” başlığında Ülkemizde bireylerin ortalama geliri, nüfus yoğunlukları, iş gücü katılım oranı ve işsizlik oranı gibi birçok göstergenin illere ve bölgelere göre farklılıklar gösterdiği, TÜİK tarafından yapılan gelir araştırması istatistikleri 2018 yılı sonuçlarına göre ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri en yüksek olan TR10 (İstanbul) bölgesi gelirinin en düşük olan TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinin 3,13 katı olduğu belirtilmiştir. Buradan hareketle bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla özellikle kalkınmada geri kalmış bölgelerin içsel potansiyeli ortaya çıkarılarak ulusal büyümeye ve refah artışına katkılarına artırmaya yönelik proje ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin gerektiği vurgulanmıştır. Bölgeleri yakından izleyen ve her bölgeye göre yatırım ve kalkınma politikalarını besleyen mekanizmalara da ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.¹⁴

Kalkınma Bakanlığı tarafından 2014 yılında hazırlanan 2014 – 2023 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi raporunda hali hazırda işletme politikaları kapsamında, sanayi altyapısı, teşvik ve teknoloji gibi alanlarda destekler uygulanmaktadır. Ulusal sektörel stratejilerin bölgesel düzeyde yansımalarının güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır denilerek bu çalışmaların yerelde yürütülmesinin önemli olduğu ortaya konmuştur.¹⁵

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı’nın (2014- 2023) Eksen 2: Yenilikçi ve Rekabetçi Ekonomi başlığı altında TR90 Bölgesinde sektörlerinin mevcut durumunu ortaya koyacak ve sektörler için tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel çalışma ve dokümanların yetersiz olduğu belirtilmektedir. Bölge Planında bu alanda yapılması planlanan çalışmalar ve alınacak tedbirler Strateji 2.2-5 bölümünde ortaya konmuştur. Buna göre bölgede faaliyet gösteren ya da potansiyeli bulunan/fırsat oluşturabilecek sektörlerde üretim planlamalarının yapılması Bölge’de faaliyet gösteren ya da potansiyeli bulunan imalat sanayi dalları veya sanayi sektörlerinin mevcut durumunu ortaya koyarak gelişmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacak sektörel veri, analiz, rapor, plan ve strateji belgeleri yetersiz düzeydedir. Bölge’deki sanayi kollarının ayakta kalabilmesi veya gelişebilmesi için kısa vadede güncel veriler ve pazar araştırmaları ışığında sektörel üretim planları hazırlanıp, gerekli stratejiler uygulamaya geçirilerek firmaların pazara

¹³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019
(<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>).

¹⁴ 2023 Sanayi ve Teknoloji Strateji Belgesi, 2019
(<https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf>).

¹⁵ Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023),
(<http://www.sp.gov.tr/tr/temel-belge/s/108/Bolgesel+Gelisime+Ulusal+Stratejisi+2014-2023>).

adaptasyonu sağlanmalı ve sektörler arasındaki ileri geri bağlantılar ile bölgenin mevcut potansiyeli ortaya konmalıdır.¹⁶

Yatırımcı kuruluşların birbirlerinden haberdar olması, yapılacak hizmetlerde koordinasyon sağlanması il yatırım ortamının gelişmesine katkı sağlayacak önemli etmenlerdendir. Ancak kurumların farklı bakış açıları, beklenti ve öncelikleri olması ortak bir hedef için bir araya gelebilmelerini her zaman mümkün kılmayabilir. Mevcut durumda ilde kurumlar arası iş birliği ve eşgüdüm konusunda sıkıntılar yaşanmakta, bu durum kaynak israfına neden olabilmektedir. İlin tanıtımı, sektörel gelişime yönelik tedbirler ve destek mekanizmalarının uygulanması gibi hususlarda göze çarpan kurumlar arası iletişim ve iş birliği eksiklikleri, kaynakların benzer alanlarda ve mükerrerlik teşkil edecek şekilde sarf edilmesine yol açabilmektedir. Bazı kamu yatırımlarının iletişim ve koordinasyon sorunları ve ilgili paydaşların katılımı olmaksızın iyi etüt edilmeden uygulanması nedeniyle kayıplar oluşabilmekte, bazı projelerin farklı kurumlarca tekrerrür ettiği görülebilmektedir.

Yatırımlar ve işletme sermayesi iç kaynaklar, bankalar, banka dışı kredi sağlayıcı kurumlar, kişisel iletişim ağı gibi diğer kaynaklar aracılığıyla karşılanabilir. İç fonlara çok fazla istinat etmek finansal yönetimin yeterince verimli olmadığını gösterebilir. Dünya Bankası tarafından yapılan Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu çalışmasının sonucuna göre Türkiye’de ve TR90 Bölgesindeki özel sektör firmaları işletme sermayesi ve yatırımlarında ağırlıklı olarak kendi öz kaynaklarını kullanmaktadır.¹⁷

İlde sektörel gelişmeler ve yatırımları değerlendirmek, sorunları ve çözüm önerilerini ele almak, bu hususlarda kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon sağlamak bağlamında eksiklikler bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı’nın Gümüşhane Yatırım destek Stratejisi sorun alanları tablosunda da vurgulandığı gibi “yeni yatırımların en çok zorlandığı alanlardan biri de ucuz ve altyapısı tamamlanmış yatırım yapılabilecek arsadır.” Yine bu çalışmada vurgulandığı gibi karşılaşılan sorun alanları şunlardır:

1. Uygun yatırım yerlerinin kısıtlılığı, yeni yatırım yeri tespiti ve üretimde karşılaşılan sorunlar.
2. İldeki yatırım olanaklarına ilişkin bilgi ve veri eksikliği, ildeki yatırım imkânları ve potansiyellerin girişimci ve yatırımcı kitleye yeterince duyurulmamış olması.
3. Yatırım süreçleri ve bürokrasinin uzunluğu Kurumlar arası iletişim/iş birliği eksikliği yetişmiş işgücü teminindeki sorunlar.
4. Yatırımcıların yatırım süreçlerinde yararlanabilecekleri alternatif finansman kaynaklarını bilmemeleri.
5. Sanayi üretiminin yetersizliği nedeniyle hammaddelerin işlenip mamul hale getirilememesi, bu nedenle katma değer kaybının artması.
6. Yatırım ortamının geliştirilmesinin önemli unsurlarından biri yatırımların gerçekleştirilebilme hızıdır. Bu süreçte yatırımı zorlaştıran kurumlar arası iletişimsizlik ve bazı aşamalarda tıkanmalara yer veren bürokratik aksaklıkların en aza indirilmesi, yatırım ortamının rekabet gücünü artıracak koordinasyonun sağlanması ve yatırımcıların sorunlarının çözümünün hızlandırılmasına ilişkin tedbirler alınmalıdır.¹⁸

Bütün bu analiz ve değerlendirmelere bağlı olarak Gümüşhane ile ilgili yapılan strateji, plan, program ve yatırım alanları araştırmalarında ilin gelişimine katkı sağlayacak tarımsal sanayi ve farklı sanayi kolları yatırımları önerilen yatırımlar arasında yer almaktadır. Bu veri kaynakları şunlardır:

¹⁶ Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, [TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2014-2023](https://www.doka.org.tr/planlama/Bolge-Plani-TR.html) (<https://www.doka.org.tr/planlama/Bolge-Plani-TR.html>).

¹⁷ TR90 Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu 2016 (https://www.tiso.org.tr/dosyalar/TR90_Duzey2_Bolgesi_Raporu.pdf)

¹⁸ DOKA Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi Raporu (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).

- Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası 2020-2023 Stratejik Plan (http://www.gumushanetso.org.tr/dosyalar/GTSO_STRATEJIK_PLANI_2020-2023-28-12-2019.pdf)
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Gümüşhane Yatırım Destek/Tanıtım Stratejisi raporu (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).
- TOBB Gümüşhane İstatistiki Göstergeleri 2019, (<http://gumushanetso.org.tr/dosyalar/GUMUSHANE-ISTATISTIKI-GOSTERGELER.pdf>).
- Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulusal kalkınma stratejisi (2014-2020) [https://kkp.tarim.gov.tr/UKKS%20\(2014-2020\).pdf](https://kkp.tarim.gov.tr/UKKS%20(2014-2020).pdf).
- Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018-2022 STRATEJİK PLAN, <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/2013-2017/GTHB%202018-2022%20STRATEJIK%20CC%87K%20PLAN.PDF>.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KirsalKalkinmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
- TKDK, 2019-2023 Stratejik Planı (<https://www.tkd.gov.tr/Content/File/2019-2023%20Stratejik%20Plan%C4%B1.pdf>).
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı 2014-2023 (https://www.doka.org.tr/planlama_Bolge-Plani-TR.html).

3.3.Proje ile İlgili Valilik Görüşü

Bu fizibilite raporu Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın 2019 yılı Fizibilite Destek programı kapsamında desteklenen "Gümüşhane'de Uygun Yatırımlar İçin Fizibilite Raporları Hazırlanması Projesi" (DOKA, TR90/19/FZD/0027) çerçevesinde hazırlanmıştır.

Çalışma, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2020-2022 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Ek-3: Proje Teklif Formu formatına göre düzenlenmiştir. Hazırlanan bu raporlar kamu yatırımları olmamakla birlikte Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi'nde gerçekleştirilecek yatırımlar için hazırlanmıştır.

Organize Sanayi Bölgesi çeşitli sanayi işletmelerinin elverişli bir plan dahilinde geliştirebilmesi amacıyla altyapı ve hizmet tesisleri tamamlanarak, belirli standartlarla işletilmek üzere düzenlenmiş bir sanayi bölgesidir. Organize Sanayi Bölgelerinin en önemli özelliklerinden biri, bölgede yer alacak sanayi işletmelerinin gerek imar gerek işletme bakımından ulusal standartlarda olmasıdır. Altyapı problemleri tamamen çözümlenmiş parsellerden oluşan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayicilere ucuz ve uygun arsa arzı yanında, istihdam, planlı kentleşme ile yer altı ve atmosfer kirliliğine ilişkin bütün problemlerin bilimsel düzeyde çözümlendiği bir bölge niteliği taşıdığından, günümüzde özellikle üzerinde durulan çevre kirliliği konularına da çözüm getirmektedir.

Gümüşhane OSB'nin oluşumunda hemen her sektör sanayinin ve bunlara bağlı yan sanayinin söz konusu olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle sanayi parsel alanları belirlenirken, her ölçekte ve her sektörde sanayicinin faaliyet gösterebileceği dikkate alınarak, küçük, orta ve büyük işletme niteliğindeki tesislerin yerleşimine imkân verecek bir düzenlemeye gidilmiştir. Ancak fabrika niteliği bulunmayan, atölye, tamirhane, depo gibi işyerleri ile çevreyi aşırı kirletici tesislere bölgede yer verilmeyecektir. Fiziki yerleşim planı hazırlanırken, yüksek eğimin zararlı etkilerini minimize etmek için, sanayi parselleri alanı düşük eğimli bölümlerine yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Gümüşhane OSB Altyapı ihalesi 28.03.2002 tarihinde yapılmış olup, müteahhit firma 19.04.2002 tarihinde inşaat çalışmalarına başlamış, yollar alt temel kotuna getirilmiştir. Alt yapı inşaatında 2003 yılında içme suyu terfi hattı, yağmur suyu isale hattı, Su deposu, Kanalizasyon İsale hattı, Bordür, kaldırım, Hendek kaplama imalatı çalışmaları yapılmıştır. Altyapı inşaatında 2004 yılında

beton parke imalat çalışmalarına başlanmış yaklaşık 15.000 m2 beton parke yapılmıştır. Bugün itibariyle Gümüşhane OSB, yatırım yapılabilir duruma gelmiştir.¹⁹

Sanayi Parselleri ²⁰			
Parsel Tipi	Parsel Alanı (M2)	Parsel Adedi	Toplam Alan (M2)
A	2.000-4.000	24	69.172
B	4.001-7.000	21	120.653
C	7.001-10.000	5	38.836
D	10.001-20.000	7	67.612
E	20.001-30.000	-	-
F	30.001-40.000	-	-
G	40.001-50.000	-	-
H	50.001-100.000	1	58.920
I	100.001-...	1	218.550
Toplam		59	573.743

Tablo-5: Gümüşhane OSB Sanayi Parsel Dağılımı, 2020.

Bu fizibilite raporu mantar üretimi ve paketleme üzerine hazırlanmıştır. Bununla birlikte Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi, sanayi ağırlıklı bir OSB olduğundan söz konusu yatırımın bu bölgede yapılması OSB mevzuatı açısından problem oluşturabilir. Dolayısıyla yatırımın OSB dışında yapılması veya daha sonraki süreçte Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi bölgesi kurulması durumunda yatırımın faaliyete geçirilmesi mümkün olabilir. Bilindiği gibi Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri; tarım sektöründe faaliyet gösteren firmaların yer aldığı, bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretildiği ve bunlarla ilişkili sektörlerin gelişmesi, bu ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi, muhafaza edilmesi, çeşitli pazarlama faaliyetleri konularında teknik destek verilmesi, bu alanda rekabet edilebilirliğin artırılması için uygun olan yüksek kalitedeki hammaddelerin temin edilmesi tarım-sanayi bütünleşmesinin geliştirilmesi gibi amaçlarla Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur/kurulabilir.

Seracılık konulu OSB'lerde: seralar, soğuk hava depoları, sebze ve meyve işleme ve paketleme tesisleri, meyve salatası, meyve suyu, meyve ve sebze konsantresi, zeytin işleme ve yağ tesisleri, salça, dondurulmuş ürünler vb. gibi tesisler lojistik merkez, Ziraat Mühendisliği ve diğer ilgili uzmanların yer alacağı merkezler yer alabilmektedir. TDİOSB'ler hayvansal üretim veya bitkisel üretim ile birlikte sanayisinin oluşturulmasına yönelik faaliyet alanlarını temsil etmektedir. Örneğin; hayvancılık faaliyetlerine yönelik olarak süt sığırcılığı, besi sığırcılığı, su ürünleri yetiştiriciliği, koyun ve keçi yetiştiriciliği ve manda yetiştiriciliği gibi alanlarda; bitkisel üretim faaliyetlerinde jeotermal enerji kaynaklarına dayalı modern seralar, ısıtmasız seralar ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları ile ısı enerjisi sağlanabilecek seralar, meyvecilik, fidancılık, çiçekçilik ve tohumculuk konularında TDİOSB'ler kurulabilmektedir. TDİOSB'ler sayesinde Bitkisel ve Hayvansal üretimin yapıldığı, yeni teknolojilerin kullanıldığı, yeterli büyüklükte, alt yapısı planlanarak, sağlıklı ve yeterli miktarda üretimlerinin sağlanması ile kârlı bir işletmecilik sonucu üreticinin gelir ve refah düzeyinin yükseltilmesi sağlanabileceği gibi, işletmelerde oluşan atık maddelerin yer altı sularına karışması ve çevre kirliliğinin oluşması da önlenebilecektir.²¹

¹⁹ <https://gumushaneosb.tr.gg/OSB-HAKKINDA-B%26%23304%3BLG%26%23304%3B.htm>

²⁰ <https://gumushane.csb.gov.tr/organize-sanayi-bolgesi-i-2991>

²¹ Resmî Gazete, Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171125-4.htm>

4.PROJE İLE İLGİLİ AYRINTILI BİLGİLER

4.1.Proje Kapsamında Yapılacak İşler (Fiziki büyüklükler, projenin karakteristik bilgisi vb.)

Tesis faaliyetlerinde kullanılmak üzere 15.000,00 metrekare bir arsanın yeterli olacağı öngörülmektedir. Tesis faaliyetlerinde kullanılmak üzere 8.000,00 metrekare bir kapalı alanın yeterli olacağı öngörülmektedir. Tesiste %100 kapasitede 600,00 ton/yıl, %70 kapasitede 420,00 ton/yıl mantar üretimi ve paketleme yapılabilecektir.

Yıllar	KKO*	İlk yıl	2. Yıl	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Kapasite Kullanım Oranı* Ton/Yıl	%100	70%	70%	75%	75%	75%
Agaricus bisporus (Beyaz şapkalı mantar)	350	245	245	262,5	262,5	262,5
Pleurotus ostreatus (İstiridye mantarı)	250	175	175	187,5	187,5	187,5

Tablo-6: Projenin fiziki üretim miktarı

4.2.Projenin Yeri:

Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi

4.3.Beklenen Sonuçları/Çıktıları

Bu fizibilite çalışması neticesinde hayata geçirilecek yatırımın ilave istihdam kapasitesi oluşturması Gümüşhane’de işsizlik oranının azaltılmasına katkı sağlayacaktır. İstihdama ek olarak bu gibi ilde öncü sayılabilecek yatırımlar ilin hem sanayisinin hem de genel olarak yatırımın ortamının ve işgücü piyasasının gelişimine katkıda bulunacaktır. Ayrıca proje, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayınlanan 2017 yılı illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi çalışmasına göre 81 il arasında 64. sırada yer alan Gümüşhane’nin imalat sanayi potansiyelini geliştirerek rekabet ve istihdam potansiyelinin artırılması ile nitelikli işgücünün yetişmesine de katkı sağlayacaktır. Beklenen sonuçlar ve diğer çıktılar:

- Tarım ürünleri işlenerek sanayiye kazandırılacaktır.
- Genç işsizliğinin azaltılmasına katkı verilecektir.
- İlde istihdam oranı artırılabilecektir.
- Net göç oranı azalacaktır.
- Mesleki eğitim altyapısı gelişecektir.
- Kurulacak işletme 3.yıldan itibaren ihracata başlayabilecektir.
- Sabit yatırım tutarı 6.613.000,00 TL olarak hesap edilmiştir.
- Tesiste ilk yıl için %70 kapasite ile 420 ton/yıl mantar üretimi ve paketleme yapılacaktır.
- İlk yıl içinde 5.915.000,00 TL bir satış geliri, 3.679.900,00 TL işletme gideri olacaktır.
- Gelir ve gider sonrası işletmenin brüt karı 2.235.100,00 TL olacaktır.
- Yatırımın karlılık oranı %26,36’dir.
- Yatırımın geri dönüş süresi 2,75 yıldır.
- Kişi başı yatırım tutarı 330.650,00 TL’dir.

4.4.Projenin Bileşenleri (Proje Kapsamında Gerçekleştirilecek Faaliyetler ve Proje Uygulanırken Kullanılacak Yöntem/Yöntemler):

Gümüşhane’de ilin önemli sektörlerinden olan tarımsal üretimin ve farklı sanayi alanlarına yönelik yatırımların artırılmasının önündeki engelleri kaldıracak çalışmalar, diğer sektörlerin

gelişmesini destekleme ve kitlesel refahın artırılmasını temin etme açısından büyük önem arz etmektedir. TR90 bölgesinde yer alan ve sanayisi gelişme aşamasında olan Gümüşhane ili için uygun yatırım alanlarının belirlenmesi ve potansiyel yatırımcılara sunulması önem arz etmektedir. Bu amaçla proje kapsamında Gümüşhane Organize Sanayi bölgesinde yer alan 26 adet parsel için yatırım fizibilite ve yatırım bilgi formlarının hazırlanmıştır. Gümüşhane OSB de 2 bin 5 bin m2 arası: 17 adet, 5 bin-7 bin m2 arası: 7 adet, 7 bin-10 bin m2 arası: 1 adet, 10 bin-20 bin m2 arası: 1 adet parsel bulunmaktadır.

Söz konusu bu alanlarda yatırımlar için fizibilite raporları ve bilgi formları hazırlanmıştır. Yatırımın toplam maliyetinin hazırlanması ile birlikte yatırımın bölgesel uygunluğunun incelenebilmesi amacıyla fizibilite raporu hazırlanmıştır. Hazırlanan fizibilite raporu şablonu olarak 2020-2022 Kamu Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Fizibilite Raporu formatı kullanılmıştır. Gümüşhane Organize Sanayi bölgesinde yer alan 26 adet parsel için yatırım fizibilite ve yatırım bilgi formları hazırlanmış olacaktır. Buna göre; Kamu Yatırım Programı Hazırlama Rehberi (2020-2022) Ek-2'e göre 2 adet fizibilite raporu hazırlanmış, 24 adet rapor ise Kamu Yatırım Programı Hazırlama Rehberi (2020-2022) Ek-3'e göre hazırlanmış fizibilite raporu çalışması yapılmıştır.

Yukarıdaki formatlara göre hazırlanan yatırımın fiziki uygulama döneminde 12 ay içinde tamamlanması öngörülmektedir. Bu planlama ve faaliyetler şu adımlardan oluşmalıdır:

- Yatırım konusuna karar verme,
- Konuyla ilgili fizibilite hazırlama,
- Yatırımcı kuruluşun belirlenmesi veya yeni kurulması,
- Gümüşhane OSB'den Arsa tahsisinin yapılması,
- Finansal kaynakların temini (Özkaynaklar, krediler, teşvikler, hibeler v.b. gibi),
- Yasal izinlerin alınması,
- Yatırım konusunun mimari, statik ve teknik projelerinin hazırlanması,
- Yatırımın inşaatına başlanması,
- Makine teçhizat ve diğer donanımların temin edilmesi,
- Teknik ve idari örgütlenmenin yapılması,
- Deneme üretimine başlanması,
- Pazarlama planının hazırlanması
- Potansiyel müşterilerle görüşülmesi
- İşletmeye geçişin sağlanması.

4.5.Girdi İhtiyacı (insan gücü, organizasyon, teknik yardım vb.)

4.5.1.Gümüşhane İli Yatırım Ortamı ve İlin Yatırım Potansiyeli

İlde nüfus ülke genelinde olduğu gibi şehir merkezlerinde yoğunlaşmıştır. Nüfusun özellikle merkez ilçe ve Kelkit'te yoğunlaştığı görülmektedir. Genç nüfusun göçünde arazi yetersizliği, tarımsal arazilerin dengesiz dağılımı ve tarımsal toprakların miras yoluyla parçalanması, girdi yetersizliği gibi etmenler rol oynamaktadır. Kırsal alanda emeklilik sonrası geri dönüşler yaşlı nüfusun artmasına, işsizlik nedeniyle göçler de özellikle genç yerli nüfusun azalmasına neden olmaktadır. Bu da il ekonomisinin önemli bileşeni olan kırsal alandaki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yeterince ilerleyememesine yol açmaktadır. Gümüşhane'de imalat yapmanın lojistik ve nakliye kaynaklı, işgücü kaynaklı, hammadde kaynaklı, teknik altyapı ve hizmetler kaynaklı, finansman kaynaklı, destek ve danışmanlık hizmetlerinden yoksunluk kaynaklı sorunlardan dolayı maliyeti yüksek olmakta ve firmaların rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Söz konusu durum ildeki hemen hemen tüm sektörler için geçerlidir. Gümüşhane'nin yöresel ürünü ve en önemli ticari değerlerinden olan pestil köme üretimindeki hammaddelerin tamamı il dışı ya da yurt dışından temin edilmektedir. Ürünün içeriğindeki hammaddelerin Gümüşhane'de üretilmemesi hem firmaların üretim maliyetini artırmakta ve rekabet edebilirliğini düşürmekte hem de ulusal marka değeri olan pestil ve kömenin geleceğini riske atmaktadır.

TOBB Sanayi veri tabanına göre ildeki sanayi yapısı ile ilgili bilgiler aşağıda özetlenmiştir.

Faaliyetlere Göre İl Genel Durumu-Gümüşhane	
İl Genel	
Firma Sayısı:	53
Kapasite Raporu Sayısı:	71
Toplam Çalışan Sayısı:	2,131
Türkiye Genel	
Firma sayısı:	66,375
Kapasite raporu sayısı:	75,364
Toplam çalışan sayısı:	3,187,261
Toplam Açık Alan (m2):	19,097,694,542
Toplam Kapalı Alan (m2):	342,606,495

Tablo-7: Gümüşhane'de sektöre göre kapasite raporuna sahip işletme sayısı
Kaynak: TOBB Sanayi veri tabanı 2020, http://sanayi.tobb.org.tr/yeni_il08.php

İl Bazında Kodlanan Faaliyetler			
S.N.	Kodu	Açıklama	Kapasite Rapor Sayısı
1	23.63	Hazır beton imalatı	11
2	08.12	Çakıl ve kum ocaklarının faaliyetleri; kil ve kaolin çıkarımı	11
3	08.11	Süsleme ve yapı taşları ile kireç taşı, alçı taşı, tebeşir ve kayağantaşı (arduvaz-kayraktaşı) ocakçılığı	10
4	10.82	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı	6
5	10.39	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	5
6	16.10	Ağaçların biçilmesi ve planyalanması	5
7	56.29	Diğer yiyecek hizmeti faaliyetleri	4
8	35.11	Elektrik enerjisi üretimi	4
9	10.89	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda maddelerinin imalatı	3
10	07.29	Diğer demir dışı metal cevherleri madenciliği	3
11	23.70	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	3
12	23.61	İnşaat amaçlı beton ürünlerin imalatı	3
13	24.41	Değerli metal üretimi	2
14	16.24	Ahşap konteyner imalatı	2
15	10.91	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	2
16	31.02	Mutfak mobilyalarının imalatı	2
17	23.99	Başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	2
18	31.09	Diğer mobilyaların imalatı	2

19	38.32	Tasnif edilmiş materyallerin geri kazanımı	2
20	23.69	Beton, alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatı	2
21	10.32	Sebze ve meyve suyu imalatı	2
22	31.01	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	1
23	31.00	Koltuk, sandalye, tabure, bank ve benzeri oturaklar (takımlar hariç) ile bunların parçaları ve mobilya parçaları (CPA 31.00)	1
24	27.52	Elektriksiz ev aletlerinin imalatı	1
25	25.12	Metalden kapı ve pencere imalatı	1
26	23.52	Kireç ve alçı imalatı	1
27	23.51	Çimento imalatı	1
28	22.23	Plastik inşaat malzemesi imalatı	1
29	20.30	Boya, vernik ve benzeri kaplayıcı maddeler ile matbaa mürekkebi ve macun imalatı	1
30	20.15	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	1
31	16.29	Diğer ağaç ürünleri imalatı; mantardan, saz, saman ve benzeri örme malzemelerinden yapılmış ürünlerin imalatı	1
32	16.23	Diğer bina doğramacılığı ve marangozluk ürünlerinin imalatı	1
33	10.86	Homojenize gıda müstahzarları ve diyetetik gıda imalatı	1
34	10.85	Hazır yemeklerin imalatı	1
35	10.83	Kahve ve çayın işlenmesi	1
36	10.71	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	1
37	10.61	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	1
38	10.52	Dondurma imalatı	1
39	10.51	Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı	1
40	01.47	Kümes hayvanları yetiştiriciliği	1
41	05.20	Linyit madenciliği	1

Tablo-8: İl Bazında Kodlanan Faaliyetler

Kaynak: TOBB Sanayi veri tabanı 2020, http://sanayi.tobb.org.tr/yeni_il08.php

İlin Yatırım Potansiyeli

Yatırım kapsamında Gümüşhane Tarım ve Orman İl Müdürlüğü 2019 yılı verilerine göre ilin tarımsal verileri aşağıda özetlenmiştir.

Genel Bilgiler	
İl Nüfusu (2019)	164.521 kişi
Toplam Yüzölçümü	6.575.000 da
Toplam Tarım Alanı (2019)	848.002 da
ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı (2019)	3.954 Kişi
ÇKS'ye Kayıtlı Arazi Varlığı (2019)	183.220 da

Tablo-9: Gümüşhane İli Tarımsal Yatırım bilgileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı

	2002		2018		2019	
	Üretim Miktarı(ton)	Üretim Alanı(ha)	Üretim Miktarı(ton)	Üretim Miktarı(ton)	Üretim Alanı(ha)	Üretim Miktarı(ton)
Meyve	13.700	10.697	19.985	11.649	21.788	11.796
Sebze	8.780	9.943	8.942	11.527	8.634	11.112
Tarla Bitkileri	530.140	162.311	286.403	114.782	292.866	107.331

Tablo-10: Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Bitkisel Üretim-2019 Tarla Ürünleri Verileri

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (Ton)	İl Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı
Patates (Diğer)	4.979.824	38.302	0,77%
Buğday	19.000.000	37.932	0,20%
Arpa	7.600.000	18.715	0,25%
Şekerpancarı	18.085.528	8.100	0,04%
Fasulye (Kuru)	225.000	3.601	1,60%
Genel Toplam	63.835.101	107.331	0,17%

Tablo-11: Bitkisel Üretim-Tarla Ürünleri Verileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

2019 Meyve Üretim Verileri

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (Ton)	İl Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı
Elma	3.618.752	4.519	0,12%
Armut	530.723	1.893	0,36%
Dut	69.317	1.160	1,67%
Ceviz	225.000	905	0,40%
Fındık	776.046	861	0,11%
Genel Toplam	22.335.132	11.796	0,05%

Tablo-12: Gümüşhane Meyvecilik verileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Gümüşhane Sebze Üretim Verileri

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (Ton)	İl Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı
Domates	12.841.990	3.158	0,02%
Fasulye (Taze)	596.074	3.036	0,51%
Hıyar	1.916.645	2.718	0,14%
Lahana	819.667	1.232	0,15%
Biber	2.625.669	683	0,03%
Genel Toplam	31.089.644	11.112	0,04%

Tablo-13: Gümüşhane Sebze Üretim verileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi

KONU	SAYI	KONU	SAYI
Süt ve Süt Ürünleri	2	Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	77
Et ve Et Ürünleri	-	Makarna ve İrmik Üretimi	-
Su Ürünleri İşleme	-	Yumurta Paketleme	2
Meyve-Sebze işleme- paketleme	1	Dondurulmuş Gıda	-
Hububat ve Bakliyat Üretimi	-	Hazır Yemek, Tabldot Yemek	12
Katı ve Sıvı Bitkisel Yağ	-	Hazır çorba ve bulyon, puding, toz karışımlar, mayonez, sos vb.	-
Şeker Üretimi (paketleme hariç)	-	Kuruyemiş ve Çerezler	-
Zeytinyağı	-	Baharat İşleme	-
Konserve ve Salça	-	Alkolüz İçecekler	1
Fermente ve salamura ürün üretimi	-	Alkollü İçecekler	-
Pastacılık Ürünleri Üretimi	17	Bal, polen, arı sütü ve temel petek üretimi ve ambalajlama	2
Şekerli mamuller (Pestil&Köme)	34	Gıda Katkı ve Aroma Maddeleri	-
Bisküvi, Çikolata, Kakaolu ve Benzeri Ürünler	-	Gıda ile Temas Eden Maddeler	-
Un üretimi	-	Yem	1
Unlu mamuller üretimi	12	Diğer	-

Tablo-14: Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi Verileri

Kaynak: <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>

Gümüşhane il sınırları içerisinde iklim, bitki örtüsü, yağış rejimi, toprak yapısı gibi özellikleri ile birbirinden farklılık arz eden iki havza ilin üretim deseninin çeşitliliği konusunda avantaj oluşturmaktadır. Bu da aynı il içerisinde hayvancılık, tarla ziraatı meyvecilik ve sebzeçilik konularını mümkün kılmaktadır. İlin, çeşitli bitkisel ürünlerin yetiştirilmesine uygun, hastalık ve zararlılardan arı ve farklı mikroklima özellikleri taşıyan çok sayıda kapalı havzaya sahip olması, İlin Doğu Karadeniz Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi arasında tek geçiş alanı olması gibi özellikler Gümüşhane'yi tarımsal yatırımlar açısından cazip hale getirmektedir.²²

Gümüşhane'de Tarımsal Yatırım İçin Uygun Sektörler ve Alanlar	
Sektör Adı	Açıklama
Organik Tarım	Sahip olduğu coğrafi konumu, toprak ve iklim özellikleri ve yerleşim yoğunluğunun azlığı ile organik ürün yetiştirme açısından büyük potansiyel barındırmaktadır. İlimiz; hububat, bakliyat, yem bitkileri, tıbbi ve aromatik bitkiler, pestil-köme, dut pekmezi ve balıkçılık alanlarında organik tarım yapmaya oldukça elverişlidir. Tarım da kimyevi gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı son derece düşüktür. Türkiye de en az BKÜ kullanılan illerden olan Gümüşhane, bu tarımsal üretim yaklaşımı ile organik tarım yönünden avantajlıdır. İlimizin tamamı organik tarım için hem mevzuat hem de çevre korunması anlamında uygun olduğundan karlı bir yatırım olacaktır. Geniş mera ve yaylalara sahip olan Gümüşhane organik hayvancılık ve arıcılık için ihtiyaç duyulan tarımsal üretim girdilerine doğal olarak sahip illerden biridir. Organik tarımın artması, organik hayvancılık için yatırım yapılmasına da fırsat verecektir. Böylece organik tarım ve hayvancılık birbirini destekleyeceğinden sürdürülebilirlik sağlanacaktır.
Meyvecilik	İlde ceviz ve elma yetiştiriciliği yaygın olarak yapılmaktadır. Son yıllarda ceviz ve yerel meyve yetiştiriciliğinin geliştirilmesi projesi kapsamında projeler hazırlanmaktadır. İlimizde uyguladığımız bu projeler sayesinde son yıllarda kapama meyve bahçelerinin kurulmasında artış olması, meyveciliği yatırım için cazip hale getirmektedir.

²² Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, "Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi", (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf).

Tıbbi ve Aromatik Bitkiler	Kuşburnu bitkisinin Türkiye’de doğal olarak 27 türü yetişmekte ve bu miktarın 17 türü Gümüşhane ilinde bulunmaktadır. Türkiye’de böyle bir toprak yapısı üzerinde bu kadar tür ve çeşidi bünyesinde bulunduran başka bir il yok gibidir. Gümüşhane ilinde 41 köyde doğal olarak yetişen kuşburnu, Gümüşhane yöresine çok büyük ekonomik katkılar sağlayacak özelliğe sahiptir. İklim ve toprak yönünden fazla seçici olmayan kuşburnu bitkisi ile değerlendirilmesi neticesinde bu toprakların ekonomik sürece katılımı sağlanabilir.
Örtü Altı Üretimi	İlde örtü altı yetiştiriciliğinin büyük bir kısmı alçak tünelde yapılmaktadır. İlimizde işlemeli tarım yapılacak arazinin kısıtlı olması münasebetiyle örtü altı sebze üretimi ile birim alandan alınan verim arttığından dolayısıyla çiftçilerin gelir düzeyi yükseldiğinden üreticilerimiz tarafından ilgi görmektedir. İlde özellikle pazara yönelik modern seraların kurulması avantajlı olacaktır.
Büyükbaş Hayvancılık	İl genelinde 173.493 ha mera alanı olup DOKAP illeri arasında mera varlığı açısından en fazla mera alanına sahip olan ildir. 2019 yılı verilerine göre İl de 83.791 adet büyük baş, 38.989 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvancılık işletmelerinin kaba yem ihtiyacı yılın 8 ayı meralardan ve yem bitkisi ekilişinden karşılanmaktadır. Mera ve yaylaklar hayvancılık faaliyetleri için uygun olup, konvansiyonel hayvancılık yatırımlarını da karşılayabilecek kapasitededir. Besi üretim tesisi olan Kelkit Doğan Besi İşletmesinin ilimizde yer alması tarıma dayalı yatırım fırsatlarının değerlendirilmesine en iyi örneklerdendir.
Arıcılık	Gümüşhane balının besin değeri, kaynağını yörenin değişik çiçeklerinden aldığı için diğer ballara göre yüksektir. İlin 2019 yılı bal üretimi 402 ton olup, toplam 150.000 kovan ile 3.000 ton bal üretimi sağlayacak floraya sahiptir. İl genelinde yapılan bitkisel üretimde kimyevi gübre ve ilaç kullanımının az oluşu organik arı ürünleri üretimi için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.
Su Ürünleri	Gümüşhane ili sahip olduğu akarsu, göl ve barajları ile kültür balıkçılığı üretimi için büyük potansiyele sahiptir ve su ürünleri üretimi son yıllarda hızlı artış kaydetmiştir. Bu artışta en büyük etken baraj göllerinde kurulan ağ kafeslerde de alabalık yetiştiriciliğinin yapılmaya başlanmasıdır. 2019 yılı itibariyle İlde bulunan alabalık üretim tesislerinin sayısı 37’ye ulaşmış olup toplam kapasiteleri 4.754 ton/yıldır. İlde temiz yer altı ve yer üstü su kaynaklarının bulunması, diğer tarımsal faaliyetlere göre yılın her döneminde gelir elde edilmesi, halkın yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenme konusunda bilinçlenmesi sonucu talebin artması, ilin Karadeniz’e yakınlığı nedeniyle ihracata yönelik pazarlama probleminin bulunmaması gibi sebeplerle karlı yatırım alanlarından biri haline gelmiştir. Bu sektörde gerek hammadde gerekse yeni balık üretimine yönelik yatırım yapılabileceği gibi üretimi yapılan balıkların işlenmiş ürün haline getirerek pazara sunabilecek yatırımlar yapılabilecek durumdadır.
Kırsal Turizm	Dağ ve yayla turizmi, kış mevsimine ait aktiviteler gibi alternatif istihdam ve gelir getirici faaliyetler, mera/yaylaklara zarar vermeyecek şekilde planlanması koşuluyla ilimiz için açılım yapılabilecek fırsatlar arasında gözükmektedir.

Tablo-15: Gümüşhane’de Tarımsal Yatırım İçin Uygun Sektörler ve Alanlar

4.5.2. Yatırım Konusu Sektörün Yapısı ve Özellikleri

Dünya’da ilk olarak Fransa’da 1650 yıllarında üretilmeye başlanan kültür mantarı 1700’lü yılların başından itibaren başta Fransa ve İngiltere olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde ticari olarak üretilmeye başlanmıştır. Kültür mantarı olarak ön plana çıkmış 1800’lü yılların ortalarından itibaren Agaricus bisporus’un yanında diğer kültür mantarlarının da üretimi yaygınlaşmaya başlamıştır. İkinci dünya savaşından sonra teknolojiye yeni çalışmalar mantar üretim sektörünü de etkilemiş, modern mantar üretiminin temelleri atılmış, mantar üretimi için özel klimalı kapalı üretim tesisleri kurulmuştur. Günümüzde ise mantar üretimi bilgisayarlı tekniklerden yararlanan, adeta bir fabrika görünümü kazanmış, bir yandan kompostun alındığı diğer taraftan mamul madde mantarın elde edildiği bir döngüye dönüşmüş ve tam modernize olmuş işletmelerdeki verim inanılması güç boyutlara ulaşmıştır. Türkiye sahip olduğu zengin flora ve değişik iklim koşulları nedeniyle doğadan toplanan mantar türleri yönünden yüksek potansiyele sahip olmakla birlikte, kültürü yapılan mantar türlerinin yetiştiriciliğinde de önemli gelişmeler kaydeden bir ülke konumundadır.

Gıda sanayiinde kurutularak, dondurularak ve konserve edilerek değerlendirilebilmesi, dolayısıyla katma değer artışı sağlaması, ülke ekonomisine ve istihdama katkısı açısından mantarlar önemli bir üründür. Türkiye’de kültür mantarı yetiştiriciliği 1980’li yıllardan itibaren ticari olarak değer kazanmış ve sektörel anlamda gelişmeye başlamıştır. 1973 yılında 80 ton olan kültür mantarı üretimi, 1983 yılında 1.400 tona ulaşmış, 2018 yılında 46.144 ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de mantar genellikle taze olarak iç pazarda satışa sunulmakla birlikte salamura, konserve ve kurutularak da değerlendirilmektedir. Ülkemizde kültürü yapılan mantar türlerinin başında beyaz şapkallı mantar (*agaricus bisporus*) gelmektedir. Bununla birlikte son beş yılda *Pleurotus* (kayın, istiridye) yetiştiriciliğinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Dünya mantar ihracatından önemli miktarda gelir elde eden ülkeler dikkate alındığında Türkiye’nin potansiyelini iyi değerlendiremediği ortaya çıkmaktadır. Türkiye’den yurt dışına ihraç edilen mantarların büyük çoğunluğunu doğal mantarlar oluşturmaktadır. Çoğunlukla Avrupa ülkeleri ve Japonya tarafından talep edilen doğal mantarlar ülkemize önemli döviz girdisi sağlayabilecek hem yenilenebilir ve hem de sürdürülebilir bir kaynak olarak görülmelidir. Sonuç olarak, Türkiye sahip olduğu zengin flora ve değişik iklim koşulları nedeniyle doğadan toplanarak tüketilen ve satılan mantarlar ile kültürü yapılarak tüketilen mantarlar yönünden yüksek potansiyele sahiptir. Türkiye’nin mantar ve mantar miseli dış ticaretinde ihracat lehine bir durum söz konusu olmakla birlikte; dünya mantar ticaretinden önemli düzeylerde gelir elde eden ülkeler dikkate alındığında ülkemizin sahip olduğu potansiyeli iyi değerlendiremediği görülmektedir. Türkiye’den yurt dışına ihraç edilen mantarların büyük çoğunluğunu doğal mantarlar oluşturmaktadır. Türkiye; dünya yenilebilir doğal mantarlar ticaretinden daha fazla gelir elde edebilecek potansiyele sahip bulunmaktadır. Türkiye’nin potansiyeli dikkate alındığında ülke ekonomisine daha fazla katma değer ve döviz girdisi kazandırma potansiyeli olan mantar üretim ve ihracatının artırılması yönündeki girişimlerin teşvik edilerek desteklenmesi gerekmektedir.²³

Günümüzde beslenme kaynaklarının verimliliğini artırma yanında çeşitliliğinin de artırılmaya çalışıldığı bilinen bir gerçektir. Yeni ürün arayışına giren çiftçilerimizin de üzerinde en fazla durduğu kaynaklardan biri de mantar olmaktadır. Son yıllarda ülkemizde gelişen tarımsal faaliyetler içerisinde de önemli bir yeri olan mantar dikkat çekici olmaktadır. Özellikle yeni üretim sahaları oluşturmak veya atıl duran kapalı alanları işletmeye açmak anlamında yapılan hemen her faaliyet arayışında mantar yetiştiriciliği yer almaktadır. 1970 yılından itibaren ülkemizde yapılmaya başlanan mantarcılığın ortalama 50 yıllık bir mazisi vardır. Fakat yapılan araştırmalarda ülkemizdeki mantar işletmelerinin %80’i 10-15 yıllık tecrübeye sahiptir. Özellikle mantarcılığa niyetlenen yatırımcılar için en zor kısmı olan kompost yapımından başlayarak mantarcılık yapmaya niyetlenmektedir. Mantar yetiştiriciliği teknik bilgi isteyen bir iş olduğundan yeterli bilgi ve tecrübe olmadan kompost yapmaya niyetlenmek başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Birçok yatırımcı iyi niyetle başlanan çalışmalarında merdiven basamağını çıkar gibi değil de en son basamaktan işe başlamaları yanında aceleci ve mantar yetiştiriciliğini basit görme alışkanlığından dolayı bu teşebbüs hüsrarla bitmektedir. Bu yanlış, ülke ekonomisine zarar verdiği gibi yeni başlayanlar içinde kötü örnek olmaktadır.²⁴

Türkiye, mantarı ihracatı konusunda önde gelen ülkelerden biridir. İhraç edilen başlıca mantarlar, *Morchella*, *Boletus*, *Tricholoma*, *Lactarius*, *Rhizopogon*, *Hydnum*, *Cantharellus*, *Craterellus* ve *Terfezia* türleri ile *Amanita ceaserea*’dır. *Morchella*, *Boletus* ve *Cantharellus* türleri gibi yenilebilir doğa mantarları için Avrupa, *Tricholoma calignatum*, *T. anaticum* ve *T. matsutake* için Japonya ana pazar konumundadır. Doğa mantarlarının önemli bir kısmı Fransa, Almanya, İngiltere, Hollanda, İsviçre, Belçika, Lüksemburg, Avusturya, İspanya, İsveç ve Norveç gibi ülkelere ihraç edilmektedir. Bu ülkeler yanında Amerika Birleşik Devleti, Japonya, Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerine de ihracat yapılmaktadır. Bu mantarlar taze/soğutulmuş, dondurulmuş, salamura ve kurutulmuş olarak ihraç

²³ Mustafa ÖZTÜRK, Mustafa Kemal SOYLU, Mükremin TEMEL, Filiz PEZİKOĞLU, Gülşah MISIR BİLEN, “Türkiye’nin Dünya Mantar Dış Ticaretindeki Yeri”, *UAZİMDER Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi*, 2019 (Özel Sayı 1): 102-107 (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/904094>).

²⁴ Erkan EREN, Aysun PEKŞEN, Türkiye’de Kültür Mantarı Üretimi ve Teknolojik Gelişmeler, *MANTAR DERGİSİ/The Journal of Fungus Aralık* (2019)10(özel sayı)225-233 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/901451>).

edilmektedir. Doğa mantarı ihracatına göre çok daha düşük miktarlarda kültür mantarı ihracatı yapılmaktadır. Türkiye'de yurt dışına ihraç edilen mantarların büyük çoğunluğunu doğa mantarları oluşturmaktadır. Kültür mantarları taze, dondurulmuş, konserve veya kurutulmuş olarak genellikle Gürcistan, Irak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Almanya'ya ihraç edilmektedir.²⁵

Genel anlamda bakıldığında ise hazır gıda ve kültür ortamında yetiştirilen sağlıklı gıda talebine ilgi artan bir ivmeyle devam etmektedir. Araştırmalarla yapılan projeksiyonlara göre 21. yüzyıla birlikte, küresel ve Türk gıda sanayi sektörü hızlı bir değişimle yeni bir döneme girmiştir. Değişen tüketici tercihleri çerçevesinde giderek artan daha rekabetçi küresel pazarda başarılı olabilmek için, üreticiler tüketicilerin istemlerini karşılamak amacıyla iş operasyonlarını bu yönde yapılandırmak zorundadırlar. Gelecekte, gıda sanayi için çok daha fazla potansiyel tüketici olacaktır. Bugün yeryüzünde 8 milyara yakın insan yaşamaktadır. BM Nüfus projeksiyonlarına göre 2050 yılına kadar ise nüfus 10 milyarı geçecektir. Gıda sanayinden gelecekte daha çok gıda bekleyen tüketiciler olacaktır. Sanayileşmiş ülkelerde, toplam nüfus yavaşça artacak ve tüketiciler yaşlanacaktır. 2030 yılına kadar, şu anki OECD projeksiyonlarına göre gelişmiş ülkelerde dört kişiden birinin, 65 yaş ve üstü olacağı varsayılmaktadır. Türkiye'de 2023 yılında 85 milyon olarak tahmin edilen nüfusun 65 yaş ve üstünün oranı %10,2 olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Hızlı artan nüfusa bağlı olarak 25 yaş ve altı nüfusu %25 ile %40'ını oluşturacaktır. Bu nüfus eğilimleri küresel olarak gıda ve içecek pazarında önemli ölçüde farklı pazarlar oluşturacaktır.

Genellikle yaşlı 21. yüzyıl tüketicileri, kendi sağlıkları ile daha çok ilgilenenlerdir. Sağlıkları için diyetleri ile ilgili yeni bilimsel bilgilerin çerçevesinde satın alma kararları oluşacaktır. Bu eğilim, hükümetlerin kamu sağlığı politikaları ile artırılabilecektir. 2025 yılına kadar gelişmekte olan ülkelerin nüfusu sanayileşmiş ülkelere göre beş katı büyüyecek, ucuz gıda talebi artacak ve bu olgu yeni pazarlar yaratacaktır. Dünyadaki ekonomik krizler ve savaşlar gıda ve içecek sanayindeki gelişimi yavaşlatsa da bu ülkelerdeki ekonomik kalkınma ve nüfus artışı bu pazarları büyütecektir. 21. yüzyıl tüketicileri daha eğitilmiş ve bilgili olacaklardır. Modern, etkili ve verimli, ucuz iletişim –TV, Telekom ağları, İnternet, akıllı cep telefonları– daha deneyimli ve akılcı alışveriş yapan tüketici sayısını artıracak ve bu tüketiciler gıda sanayinden daha talep kar olacaklardır. Gelecekte tüketiciler gıda ve içeceklerini giderek ev dışında ve/veya kurumsal beslenme noktalarında daha çok tüketicektir. Ev dışı çalışanın artması, gelir yüksekliği, tüketicilerin zamanlarının kısıtlı olması gıda ve içecek sektöründen tüketime hazır ürünlere talebi artıracaktır. Gıda ve içeceklerde lezzetler giderek dünyada tüketiciler arasında daha evrensel hale gelmektedir. Dünya nüfusunun giderek artan obezite olgusu şekersiz, besleyici olmayan tatlandırılmış gıda ve içecek pazarı için büyüyen bir talep yaratacaktır. Fiziksel ve zihinsel performansı artırmak için kanıtlanmış gıda ve içecekler pazarda yer bulacaktır. Gelecekte sebzeler, içerdiği yüksek mikro beslenme içeriği nedeniyle tüketicilerin taleplerinin artacağı ürünler olacaktır. Yeni nesil tüketiciler gıda ve içeceklerin sadece içeriklerinden ziyade tüketim amacı ve fonksiyonlarına ilgi gösterecektir. Ancak, gıda ve içeceklerin her zaman tüketicilerin onları satın almaları için iyi bir tadı olması özelliği her zaman aynı kalacaktır. Tüketiciler açısından gelecekte de ürünlerin duyuşsal (tat, lezzet, renk, koku) kalitesi hep önde olacaktır.

Tüketiciler giderek değişen yaşam tarzlarına uygun gıda ve içeceklerin satın alımına yönelmektedir. Gelecekte tüketicilerin hayatlarını kolaylaştırmak, daha verimli ve daha keyifli hale getirecek gıda ve içeceklere talebi artacaktır. Yarının yüksek mobil tüketicisinin istemlerini her yerde ve her zaman karşılayan, tüketiciler için kolay bulunabilir gıda ve içecekler önem kazanacaktır. Tüketicilerin giderek uygun tüketim porsiyonlarında hazırlanmış, hazır-soğutulmuş, kaliteli ve lezzetli gıda ve içecek beklentileri artacaktır. Günümüzde tüketiciler yedikleri ve içtikleri ile giderek daha çok ilgilenmeye başlamışlardır. Tüketici tercihlerini aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz: Temiz (clean) etiket için organik gıda pazarı büyümektedir. Tüketiciler tarafından şeffaf ve açık üre- tim zincirleri ve geçmişi tanımlanabilir ürün çerçevesinde temiz etiketli gıda beklentisi artmaktadır. Açık etiket ürünlerinin, 'organik' veya 'GDO' yoktur ifadeleri önem kazanmaktadır. Her şeyden arındırılmış ürün

²⁵ Aysun PEKŞEN, Harbiye AKDENİZ, "Organik Ürün Olarak Doğa Mantarları", *Ormancılık Dergisi* <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/272731>

beklentileri artmaktadır. Örneğin günümüzde glutensiz ürünler için talep artmıştır. GDO olmayan, yumurta, şeker içermeyen, alerjen veya fruktoz içermeyen ürünler talebi yükselmektedir. 'Flexitarian' olarak sınıflandırılan giderek tüketici sayısı artan vejetaryenler daha az et ile beslenmektedir. Esnek vejetaryenler, sağlık, sürdürülebilirlik ya da hayvan hakları nedenleri ile et tüketimlerini azaltmaktadırlar. Vejetaryenler et olmayan et benzeri tattaki ürünleri gıda sanayinden beklemektedirler.

Ürünlerde "Doğal bir şekilde işleniyor" ifadesi önem kazanmaktadır. Bu durum yaratıcı üreticilere fırsatlar doğuracaktır. Yeni gıda işleme yöntemleri kullanıldığında bunun faydalarının tüketicilere doğru anlatılması ve kabulünün sağlanması için önem kazanacaktır. Gelecekte sebzeler daha ön plana çıkacaktır. Sürdürülen politikalar çerçevesinde sürekli olarak önerilen sebzeler düşük tüketici alımı nedeniyle yaratıcı üreticiler için heyecan verici bir fırsat olarak görülebilir. Tüketicilerin daha fazla yeşillik yemeleri için tat beklentilerini karşılayacak ürünler gerekmektedir. Tüketiciler markaların arkasında ürünlerin hikâyelerini bilmek istemektedir. Ürün hakkında gerçeği, yani nereden geldiği hakkında bilgi sahibi olmak istemektedirler. Tüketiciler ürünün yerel mi, sürdürülebilir mi, nasıl işlenmiş, üretici çalışanların sosyal haklarını vermiş mi veya ithal mi edilmiş, edildiyse nereden ithal edilmiş gibi bilgileri bilmek istemektedirler. Gelecekte belirli bir bölgeden üretilmiş gıdalar ve içecekler pazarda avantaj sağlayacaktır.²⁶

Hazır gıda sektörü; uygun hammadde temini ile başlayıp hammaddenin tesise taşınması, işlenmesi, dondurulması, paketlenmesi, depolanması, taşınması ile devam eden ve dağıtılarak nihai tüketiciyle buluşturulması ile son bulan faaliyetler dizisidir. Hazır gıda sektörü insanların tüketim alışkanlıklarının değişmesi ile birlikte hızla gelişmektedir. Çalışan kadın sayısının artmasından ötürü hazır gıdaya ilginin artmasının yanı sıra toplu tüketimin yoğun olduğu hastane, kışla, okul, otel, lokanta vb. sayısındaki artış da sektörün gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Hazır gıdanın nihai tüketici tarafından tercih edilmesinin başlıca nedenleri şunlardır:

- Firenin azaltılması (taşıma, bekleme, kalite vb. sebeplerden oluşan fire neredeyse sıfıra indirgenmiştir).
- Kontrol edilebilirlik (fire olmadığından miktar ve fiyat daha kolay kontrol edilebilir).
- Yer kazancı (daha küçük mekânlarda daha fazla ürün depolamak mümkündür).
- İşgücü kazancı (ürünler kullanıma hazır olduğundan daha az insan kaynağı gerektirmektedir).
- Zaman kazancı (ürünler kullanıma hazır olduğundan daha az zaman gerektirmektedir).
- Hijyen standartlarında artış (soğutucudan direkt kullanıma alındığından hijyeni sağlamak daha kolaydır).
- Mevsimselliğe bağlı kalmama (her mevsimde gerekli olan her ürünü kullanabilmek mümkündür).
- Kalite standartlarında artış (genelde sözleşmeli tarımla hammadde temin edilmesi ve işletmede belli bir ayıklama işleminden sonra ürünlerin işlenmesi nedeniyle kalite yüksektir).
- Koruyucu madde kullanılmaması.
- Ürünlerin besin değerini uzun süre koruması.

4.5.3.Pazar Talep Analizi, Pazarın Büyüklüğü ve Hedef Pazarlar

Dünya'da kültür mantarı tüketimi ülkelere göre değişmekle birlikte, her geçen yıl bu miktarın arttığı bilinmektedir. Kültür mantarı tüketiminin nüfus ile oranlandığında ortalama 8 kg/yıl kişi başına mantar tüketim miktarı ile Hollanda ilk sırayı almaktadır. Bu rakam tüm Avrupa ülkelerini kapsadığında 2 kg/yıl kişi başına mantar tüketim miktarı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemiz mantar tüketim miktarını yıllar bazında incelediğimizde her ne kadar özellikle son 15 yılda hızlı bir artış görülse de 2019 yılı verileri kişi başına 800 gr/yıl değerini göstermektedir. Bu rakam Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında oldukça düşük görülse de tüketim miktarının yıllar bazındaki artış oranı sektörün ileriye dönük gelişimi de hedef alacağı tüketim miktarı üzerinden oldukça dikkat çekici bir durum almasını

²⁶ SAYGI, Y. B. 2016: Gıda ve İçecek Sanayinde 2016 Trendleri. Gıda Türk Dergisi, Mayıs-Haziran, Sayı: 13. s. 35-36.

sağlamıştır. 2025 yılı sektör beklentisi Türkiye’de 100.000 ton/yıl olarak düşünülmektedir. Bu rakam dikkate alındığında mevcut üretim tesisleri ile verim artışı sağlayarak hedeflenen rakama ulaşmak imkânsız olup, yeni üretim tesislerinin devreye girmesi kaçınılmazdır. Sektörün her ne kadar yeterli olmasa da bu denli hızlı gelişimi, birçok yatırımcının da ilgisini çekmektedir. Gıdanın hiçbir zaman değer kaybetmeyeceği göz önünde bulundurulduğundan insan sağlığı ve beslenme açısından son derece önemli bir ürün olan kültür mantarının ilerleyen yıllarda daha da fazla ilgi çekeceği görülmektedir.²⁷

Dünya mantar ve trüf üretim miktarı toplam 10,2 milyon tondur. Dünya mantar endüstrisi son 20 yılda yeni mantar türlerinin de eklenmesi ile çok hızlı bir şekilde büyümüştür. Günümüzde küresel mantar endüstrisi, teknolojinin ilerlemesi ile yeni bir döneme girmiştir. Mantar yetiştiriciliği, Amerika ve bazı gelişmiş Avrupa ülkelerinde çok yüksek seviyelerde mekanizasyon ve otomasyon ile yüksek teknoloji endüstrisi durumuna ulaşmıştır. Yenilebilir mantarlara olan küresel talebin 2021 yılına kadar 59,48 milyarı aşması beklenmektedir. Mantar üretiminde Asya kıtası 8,3 milyon ton üretimle birinci sırada yer alırken, 1,4 milyon ton ile Avrupa ikinci sırada yer almaktadır. Çin, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nin üretim miktarları dünya mantar üretiminin yaklaşık %95’ini oluşturmaktadır. Çin, %77 üretim payı ile mantar üretiminde lider ülke konumundadır (FAO, 2019). İkinci en büyük üretici ülke Amerika Birleşik Devletleri olup, bunu Polonya, Hollanda ve İspanya izlemektedir.

Türkiye’de kültür mantarı işletmelerinde üretilen kompost ve satılan misel miktarlarına göre hesaplanan mantar üretim değerleri arasında ciddi fark bulunmaktadır. FAO istatistiklerine göre Türkiye mantar ve trüf üretim miktarı ile ilgili ilk veri 1982 yılına ait olup kayıtlarda 10 ton olarak kaydedilmiştir. 2017 yılı mantar ve trüf üretim miktarı ise 41 bin ton olarak görülmektedir. FAO ve TÜİK kayıtları dışında mantar konusunda çalışmalar yapan araştırmacıların mantar üretimi ile ilgili ilk kayıtları 1973 yılına aittir. 1973 yılında Türkiye mantar üretim miktarının 80 ton olduğunu bildirmiştir. Yapılan hesaplamalara göre 2018 yılı mantar üretim miktarı 65 bin ton olarak hesaplanmıştır. Yapılan trend analizi sonuçlarına göre mantar üretiminde her yıl ortalama %18,4’lük bir üretim artışı gerçekleşmektedir. Son 10 yılda mantar talep artışına bağlı olarak Türkiye’nin farklı illerinde (Antalya, Ankara, Kocaeli, Balıkesir, Gaziantep, Kayseri, Karabük gibi) birçok mantar üretim tesisi kurulmuştur. 2014-2020 dönemi IPARD programı (IPARD II) kapsamında illere göre değişmekle birlikte mantar işletmelerine %55-65 hibe desteği verilmektedir. Mantar üretimine verilen bu ve benzeri destekler, üretimi olumlu yönde teşvik etmektedir. Üreticiler tarafından mantar yetiştiriciliğinin kolay, gerekli sermayenin az ve kazancının yüksek olması düşünceleri de mantar üretim talebini artırmaktadır. Mantar üretimindeki talep ve büyüme düşünüldüğünde üretim hacminin 2025 yılında 100 bin ton olacağı tahmin edilmektedir.²⁸

Ülkemizde kültür mantarı denince akla gelen ilk tür Agaricus bisporus olup, Pazar payı %80 seviyelerindedir. Tüketim alışkanlığı olarak ilk sırada yer alan beyaz şapkalı mantarın toplam üretim miktarı mevcut talebe dahi yetişememektedir. Diğer taraftan son yıllarda diğer kültür mantarlarının üretimi değer kazanmaya başlamıştır. Özellikle İstiridye mantarı olarak da bilinen Pleurotus ostreatus’un son 5 yıl içerisindeki üretim artışı, bu mantarı toplam kültür mantarları içerisindeki payını %10 seviyelerine getirmiştir. Beyaz şapkalı mantarı akrabası olan kestane mantarında son dönemlerde artan talebi üretimdeki payını %6 seviyelerine çıkarmıştır. Ülkemizde kültür mantarı 1980’li yılların başından itibaren ticari olarak değer kazanmaya başlamış olmasına rağmen 2000 yılına kadar istenilen gelişimi bir türlü sağlayamamıştır. 2000’li yılların başından itibaren hızlı bir gelişim gösteren kültür mantarı sektörü ilerleyen yıllarda 1994’de 7.728 ton/yıl iken 2000 yılında 18.000 ton/yıl, 2005 yılında 30.000 ton/yıl ve 2012 yılında 49.000 ton/yıl değerine ulaşmıştır. 2014 yılında toplam mantar üretim miktarının 45.000 ton seviyelerine gerilemiş olması o tarihlerde tüm üretim tesislerimizde olumsuz bir

²⁷ BAKKA, “Kültür Mantarı Yetiştiriciliği Raporu”, (http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/kultur_mantari.pdf).

²⁸ Erkan Eren, Aysun Pekşen, Türkiye’de Kültür Mantarı Üretimi ve Teknolojik Gelişmeler, MANTAR DERGİSİ/The Journal of Fungus Aralık (2019)10(özel sayı)225-233 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/901451>).

şekilde verim kaybına neden olan yeşil küf hastalığının vermiş olduğu sonuçtur. 2017 yılı değerleri istatistiksel 55.000 ton seviyelerindedir.²⁹

Planlanan proje kapsamında farklı kültür mantarlarının üretilmesi hem pazar talebi hem de işletme karlılığı açısından son derece önemlidir. Planlanan üretimde, beyaz şapkalı mantar (*Agaricus bisporus*), kestane mantarı (*Agaricus brunnescens*) ve istiridye mantarı (*Pleurotus ostreatus*) yetiştiriciliği yapılacaktır. Belirlenen hedef Pazar illeri farklı tüketim alışkanlıkları ile kendini göstermekte olup, ürünlerin pazarın beklentisi doğrultusunda taze, dilimli, yıkanmış, olarak başta meyve sebze halleri, market zincirleri, pizza firmaları, restoranlar hedef Pazar noktalarını oluşturmaktadırlar. Dünya üzerinde 20-25 mantar türü kültüre alınmış olup, ekonomik anlamda bunlardan 7-8 farklı türü üretilmektedir. Bu 7-8 türün Pazar payları incelendiğinde katma değeri en yüksek olan 3 ana tür (*Agaricus*, *Pleurotus* ve *Lentinula*) ön plana çıkmıştır. Ülkemizde de benzer üç tür ağırlıklı olarak üretilip tüketilmekte olup, özellikle *Agaricus* ve *Pleurotus* türleri toplam pazarın %90-95'ini kapsamaktadır. Ürün değerlendirmesi sektörel olarak yapıldığında, taze ve işlenmiş ürünlerin farklı katma değerleri söz konusudur. Özellikle paket mantar ekonomik anlamda en yüksek katma değere sahip olup, beyaz şapkalı mantar ve istiridye mantarı ilk iki sırayı almaktadır. Mişlenmiş ürünler bazında ise yıkanmış ve dilimlenmiş mantarların oldukça yüksek katma değeri olduğu görülmektedir.

Yurtiçindeki hedef pazar olarak öncelikle Gümüşhane ve çevresindeki iller ve zaman içinde bütün iller seçilmiştir. Öncelikli hedef grubu toptancılar, pazarcılar, manavlar, bayiler, oteller ve marketlerdir. Kültür mantarı ürünlerinin toptan olarak sipariş alınması ve nakliyesinin yapılması önem arz etmektedir. Bu yüzden de yüksek miktarlarda ürün alan kuruluşlara ve müşterilere odaklanılması gerekmektedir. Oteller ve marketler konusunda; Gümüşhane ve çevre illerinde özellikle turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde olacaktır. Daha çok turistik bölgeler, turist çeken yerler, oteller, geleneksel organik gıda satan perakendecilere odaklanılması önerilmektedir. Firmanın ilk yılında hedef pazar Gümüşhane ve çevre illeri olsa dahi 2. ve daha sonraki yıllarda Türkiye'nin diğer bölgelerine de ürün gönderilmesi hedeflenmiştir. Türkiye pazarının dışında mantar ihracatı da önemli bir faaliyet alanıdır. Firmanın kuruluşunun 3.Yıldan itibaren ürünlerin ihracatı konusunda da çalışmalar yapılması önerilmektedir. Özellikle Almanya ve AB ülkeleri önemli bir hedef pazar olarak hedeflenebilir.

Perakende müşteri grubunun özellikleri ele alındığında, Türkiye'de, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüşümün görüldüğü son yıllarda bazı farklı faktörlerin de etkisiyle son tüketici tarafından gıda alım miktarlarının küçülmeye başladığı görülmektedir. Eskiden kışlık erzak olarak büyük miktarlarda gıdalar alınırken, şimdi büyük marketlerin de yaygınlaşmasıyla günlük ya da haftalık tüketime yönelik alımlar olmaya başlamıştır. Yatırımcı tarafından Türkiye geneli görülen ve daha da belirginleşecek bu değişim dikkate alınarak küçük gramajlarda paketlenmiş ürünlerle marketlere giriş yönünde çalışmalar yapılması önem arz edebilir. Tek ürün yanında söz konusu olan ürünlerden karışımlar yapılarak ürün geliştirme yöntemleri geliştirilmelidir. İlerleyen yıllarda ürün gamını geliştirerek işletmeye yeni ürünler eklenmesi, pazarın yaygınlaşması işletmenin büyüyerek sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Toplu tüketim veya endüstriyel mutfakların önemli alt kategorisi restoranlar ve yemek fabrikalarıdır. Hemen arkasından gelen kategori ise otellerdir.

Genel projeksiyonlara baktığımızda gıda talebi 2001-2030 yılları arasında yıllık ortalama yüzde 1,5 artacaktır. Gelişmiş ülkelerde gıda tüketimi ve ihtiyaçlar değişmektedir. Gelişmiş pazarlarda doygunluğun dışında bireylerin medikal statüsüne uygun beslenme, gıdaların alternatif ilaç haline dönüşmesi ve kullanımı sentetik ve fonksiyonel gıdalar, paketlenme ve saklama teknolojilerindeki ilerlemeler ile sunum çeşitliliği, inovasyona dayalı ürün çeşitliliği temel eğilimler olacaktır. Gelişen ülkelerde de gıda tüketimi değişmektedir. Gelir ve refah artışına bağlı olarak hem toplam tüketim artmakta (beslenme açığı azalmakta) hem de daha dengeli ve sağlıklı (hayvansal-bitkisel ürün dengesi)

²⁹ BAKKA, "Kültür Mantarı Yetiştiriciliği Raporu",
(http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/kultur_mantari.pdf).

beslenme artmaktadır. Tüketim geleneksel ürünlerden sanayi (gıda sanayi) ürünlerine doğru genişlemektedir.³⁰

Bunun yanında farklı uzmanlar tarafından yapılan analizlere göre gıda içecek sektöründe beklenen eğilimler şu şekildedir:

- Dünyada insan beslenmesinde sağlıklı ve tüketimi pratik olan gıda ürünlerine yönelik talep giderek artmış, buna bağlı olarak hazır gıda üretimi de büyük bir gelişme göstermiştir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de dondurarak kurutma tekniği ile üretilen kuru meyve ve sebze sayısı giderek artış göstermektedir. Tarımsal ürünlerin yoğun olarak üretildiği Türkiye’de ürünleri gerek ülke içinde taze tüketmek gerekse ihraç etmek dışında, üstün gıda muhafaza teknolojisi kullanarak bu ürünlere katma değer yaratmak, sektördeki tüm aktörlerin geleceği açısından son derece önemlidir. Mantar, raf ömrünün uzunluğu, çeşitliliği ve kurutulunca hacimde dikkat çekici bir düşüş sağlaması nedeniyle çok popülerdir.
- Gıda sektörü birçok açıdan stratejik öneme sahiptir ve rekabet oldukça yoğun olduğu bir sektördür. Kentleşme, küreselleşme, medya, yaşam tarzı, tüketici bilinç ve tüketici beklentisi gibi faktörler gıda tüketim ve gıda tüketim alışkanlıklarını yakından etkilemektedir. Dolayısıyla gıda üreten işletmeler de gelişen koşullara uyum sağlamaya, üretimlerini bu doğrultuda yönlendirmeye ve taleplere karşılık verecek yeni ürünler geliştirmeye çalışmaktadır.
- Özellikle son on yılda meydana gelen sosyal, ekonomik ve teknolojik dönüşümler, gıda tüketim alışkanlıklarını köklü bir biçimde değiştirmiştir. Zaman sınırlılığı, zamanın yetmediği hissi, uzun çalışma saatler, hızlı yaşama uyum sağlama isteği gibi faktörler gıda tüketim alışkanlıklarında köklü değişikliklere sebep olabilmektedir. Bu gelişmelerle birlikte evde yemek hazırlama sıklığında azalmalar meydana gelmiş, fast food tüketim artmış, geleneksel olarak ailenin hep birlikte oturup yemek yediği zamanlar azalmış, kolayca hazırlanan ya da tüketme hazır gıdalara ilgi artmıştır.
- Değişen tüketici tercihleri çerçevesinde giderek artan daha rekabetçi küresel pazarda başarılı olabilmek için, üreticiler tüketicilerin istemlerini karşılamak amacıyla iş operasyonlarını bu yönde yapılandırmak zorundadırlar.
- Gelecekte, gıda sanayi için çok daha fazla potansiyel tüketici olacaktır. Bugün yeryüzünde yaklaşık 7,2 milyar insan yaşamaktadır. BM Nüfus projeksiyonlarına göre 2020 yılına kadar dünya nüfusunun 8 milyar olacağı tahmin edilmektedir; 2050 yılına kadar ise nüfus 10 milyarı geçecektir. Gıda sanayinden gelecekte daha çok gıda bekleyen tüketiciler olacaktır.
- Gelecekte tüketiciler gıda ve içeceklerini giderek ev dışında ve/veya kurumsal beslenme noktalarında daha çok tüketecektir. Ev dışı çalışanın artması, gelir yüksekliği, tüketicilerin zamanlarının kısıtlı olması gıda ve İçecek sektöründen tüketime hazır ürünlere talebi artıracaktır. Gıda ve İçeceklerde lezzetler giderek dünyada tüketiciler arasında daha evrensel hale gelmektedir.
- Tüketiciler gıda ve içecekler için basit tüketimin ötesinde sağlıkları için pozitif ürün nitelikleri giderek artan sayıda ürünlere tercihleri artacaktır. Başarılı gıda ve içecekler; tüketicilerin gereksinimleri, istekleri ve yaşam tarzlarına cevap verecek niteliklerde olması beklentisi artmaktadır. Bunun sonucunda tüketiciler, gıda ve içecek sektöründen yenilik beklentileri artacaktır.
- Tüketicilerin, geleneksel gıda ve içeceklerden ziyade yenilikçi, geleneksel olmayan ürünler tercihleri artacaktır. 21. yüzyılda, gıda ve içecek endüstrisi sadece geleneksel ürün temininin ötesine gidecektir. Ürünler giderek tüm gün tüketilebilen, farklı tüketim fırsatları sunan, çok amaçlı ürünler olacaktır.
- Gıda ve içecek pazarı, belli yaş gruplarına yönelik ve kullanım amacına göre farklı, özel ürünler olacaktır. Bu durum da yenilikçi ürünler pazarda yer alacaktır. Ürünlerde inovasyon olanakları artacaktır. 21. yüzyılda tüketicilerin farklı tat beklentileri olacaktır. Bu beklentileri karşılamak

³⁰İİB; <http://www.iib.org.tr/files/downloads/PageFiles/%7BE15005A6-4B2B-4C43-B29A-D4FD273CCD8C%7D/Files/Kurumeyve%202023%20Proje%20Raporu.pdf>

için gıda sanayi kütleli üretimden ziyade giderek farklı, daha küçük tüketicilere yönelik üretimler yapacaktır. Tüketiciler sağlığına, uzun yaşamlarına, hastalıklardan korunmalarına hizmet edecek gıda ve içeceklerin popülaritesi artacaktır. Gıda ve İçecekler özellikle tanımlanmış sağlık yararları ve hastalık riskini azaltma. (Örneğin, kanser, kalp hastalığı veya diyabet riskinizi azaltır) sözünü tüketicilere reklamını yaparak satacaklardır. Bu tip ürünler bu eğilimden yararlanırken klasik ürünler sınırlı özellikleri ve besleme kaliteleri nedeniyle pazarda sıkıntı çekeceklerdir.³¹

4.5.4.Rekabet Yapısı ve talep analizi

Son yıllarda dünya nüfusunda beklenenden yüksek oranda artış olması ve özellikle de Türkiye’de nüfusun her yıl yaklaşık %1,5 oranında artış göstermesi nedeniyle tarımsal ürün ve türevleri oldukça önem kazanmaktadır. Tarımsal ürünlere ve türevlerine olan talebin artması kapasite ve üretim artışını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca hızla çoğalan insan topluluklarının gereksinimlerini karşılamak için birim alandan daha bol ve kaliteli üretim elde etmek günümüz tarımsal üretiminin temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaç, yeni teknolojilerden ve organizasyon modellerinden yararlanarak gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de tarım metotları günümüz koşullarına uyum sağlamaktadır. Teknolojinin tarımda kullanılmasıyla beraber tarımsal ürün üretiminde ve kalitesinde artış görülmektedir. Tarımda teknolojinin ve yeni uygulamaların kullanılması birim alandan alınan ürün miktarını artırmaktadır. Bu duruma örnek olarak tarım arazilerinin azalmasına rağmen üretim miktarının artması verilebilmektedir.

Tarımsal ürünler ve gıda ürünlerinin talebini etkileyen temel faktör nüfustur. Dünyada nüfus artışı bu ürünlerin tüketiminin artmasına neden olmaktadır. Bu durum bahsi geçen bu ürünlerin üretiminin artmasına neden olmaktadır. Dünya üretiminin önemli bir bölümü çoğu batılı gelişmiş ülkelerde yer alan ve sahip oldukları sermaye birikimi, büyük üretim kapasitesi, uzun yıllara dayalı tecrübe, etkin ve yaygın dağıtım kanalları avantajını kullanan, devasa boyutlu üreticiler tarafından yapılmaktadır. Türkiye’de tüketim alışkanlığının gelişmesine bağlı olarak devam eden yeni yatırımlar ve sektöre olan ilginin giderek artması, kültür mantarının önümüzdeki yıllarda hızlı bir gelişim içerisinde olacağını göstermektedir. Ancak sektörün gelişimi sadece kapasite artışı değil, mekanik ve teknolojik gelişmenin de sağlanması ile mümkün olabilecektir.

Kültür mantarı üretimi yapan işletmelerin üretim alanları incelendiğinde, Türkiye’de 2005 yılında toplam üretimin %75-80’inin küçük işletmelerde (500 m²’den küçük üretim alanlarında) gerçekleştiği, toplam üretim alanı 2000 m²’den büyük işletmelerin kültür mantarı üretimindeki payının %5-10 olduğu görülmektedir. 2018 yılında ise küçük işletmelerin yerini toplam üretim alanı 2000 m²’den büyük işletmelerin aldığı ve toplam üretimdeki paylarının %30-35 seviyelerine yükseldiği tespit edilmiştir. Bu durum, mantar üretiminin çok küçük üretim odalarından daha kapasiteli, modern ve piyasa ile rekabet edebilir düzeyde yeni tesislere doğru değiştiğini göstermektedir. Günümüzde gelişmiş ülkelerde yapılan mantar üretimlerinde iklimlendirme ve otomasyon sistemleri üretimin her aşamasında kullanılmaktadır. Bu sistemler, işletmelerde hem verim hem de ürün kalitesinde artış sağlamaktadır. Türkiye’de iklimlendirme ve otomasyon sistemleri orta ve büyük işletmelerde bulunmakta, çoğu işletme için ise en önemli eksiklik olmaktadır. 2015 yılında üretim kapasitesi günlük 1000 kg olan 10 işletmede yapılan bir incelemede, işletmelerin tamamının iklimlendirme sistemine sahip olduğu, sadece %15’inin aynı zamanda otomasyon sistemine de sahip olduğu belirlenmiştir. 2018 yılında ise günlük 1000 kg

³¹ G. Saner And Ş. Özgür, "Kuru Meyve Sebze Sektöründe Katma Değeri Artırıcı Bir Yöntem: Dondurarak Kurutma Tekniğinin Ekonomik Yönü," *Ordu Gıda Güvenliği Dergisi*, vol.13, pp.5-10, 2019 (<https://avesis.ege.edu.tr/yayin/3a67410a-d0c8-4000-a282-437e0b1cc10b/kuru-meyve-sebze-sektorunde-katma-degeri-artirici-bir-yontem-dondurarak-kurutma-tekniginin-ekonomik-yonu>). Berkay Keskin, Erdoğan Güneş, *Gıda ve İçecek Tüketiminde Yeni Trendlerin Değerlendirilmesi*, *Tarımsal Ekonomi Dergisi*, 2019 (<http://journal.tarekoder.org/tr/download/article-file/786414>), Y. B Saygı, *Gıda ve İçecek Sanayinde 2016 Trendleri*, *Gıda Türk Dergisi*, Mayıs-Haziran, Sayı: 13. s. 35-36.

üzerinde üretim kapasitesine sahip 16 üretim tesisinin %40'ının tüm üretim odalarında iklimlendirme sistemlerine otomasyonu dahil ederek üretim yaptıkları belirlenmiştir. Küçük kapasiteli üretim tesislerinde ise otomasyon tesis maliyetinin yüksek olması sebebiyle herhangi bir otomasyon kullanmadıkları tespit edilmiştir.³²

Gümüşhane'de gıda ürünleri imalatı özellikle organik ürün bazlı bir değerlendirmede potansiyeli olan bir sektör olarak görünmektedir. Gümüşhane Tarım İl Müdürlüğü 2019 verilerine göre ise gıda sanayi firmalarının sayısı şu şekildedir

Konu	Sayı
Süt ve Süt Ürünleri	3
Et ve Et Ürünleri	1
Su Ürünleri İşleme	-
Meyve-Sebze işleme- paketleme	1
Hububat ve Bakliyat Üretimi	-
Katı ve Sıvı Bitkisel Yağ	-
Şeker Üretimi (paketleme hariç)	-
Zeytinyağı	-
Konserve ve Salça	-
Fermente ve salamura ürün üretimi	-
Pastacılık Ürünleri Üretimi	14
Şekerli mamuller (Pestil&Köme)	27
Bisküvi, Çikolata, Kakaolu ve Benzeri Ürünler	-
Un üretimi	0
Unlu mamuller üretimi	8

Tablo-16: Gümüşhane'de Meyve-Sebze işleme- paketleme tesisi sayısı

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı 2020,

https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf

Gümüşhane'de gıda ürünleri imalatı yapan firmalarla ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

10- Gıda Ürünlerinin İmalatı			
İl Geneli		Türkiye Geneli	
Firma Sayısı	17	Firma Sayısı	9,320
Kapasite Raporu Sayısı	17	Kapasite Raporu Sayısı	10,492
Toplam Çalışan Sayısı	205	Toplam Çalışan Sayısı	370,090

Tablo-17: İlde Gıda Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı

Kaynak: TOBB Sanayi veri tabanı, 2020, http://sanayi.tobb.org.tr/yeni_il07.php

İl Bazında En Çok Kodlanan İlk 20 Ürün			
Sıra	Kodu	Açıklama	Kapasite Rapor Sayısı
1	10.39.22.90.01	Reçel, marmelat, meyve jölesi ve pekmez (turunçgillerden yapılanlar ile homojenize müstahzarlar hariç)	8
2	10.82.24.00.00	Şekerle korunmuş meyveler, sert kabuklu yemişler, meyve kabukları ve bitkilerin diğer kısımları	8
3	10.89.19.40.00	Peynir fondüleri ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer gıda müstahzarları	2

³² Erkan Eren, Aysun Pekşen, "Türkiye'de Kültür Mantarı Sektörünün Durumu ve Geleceğine Bakış", *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(3): 189-196, 2016 (<http://agrifoodscience.com/index.php/TURJAF/article/viewFile/595/278>).

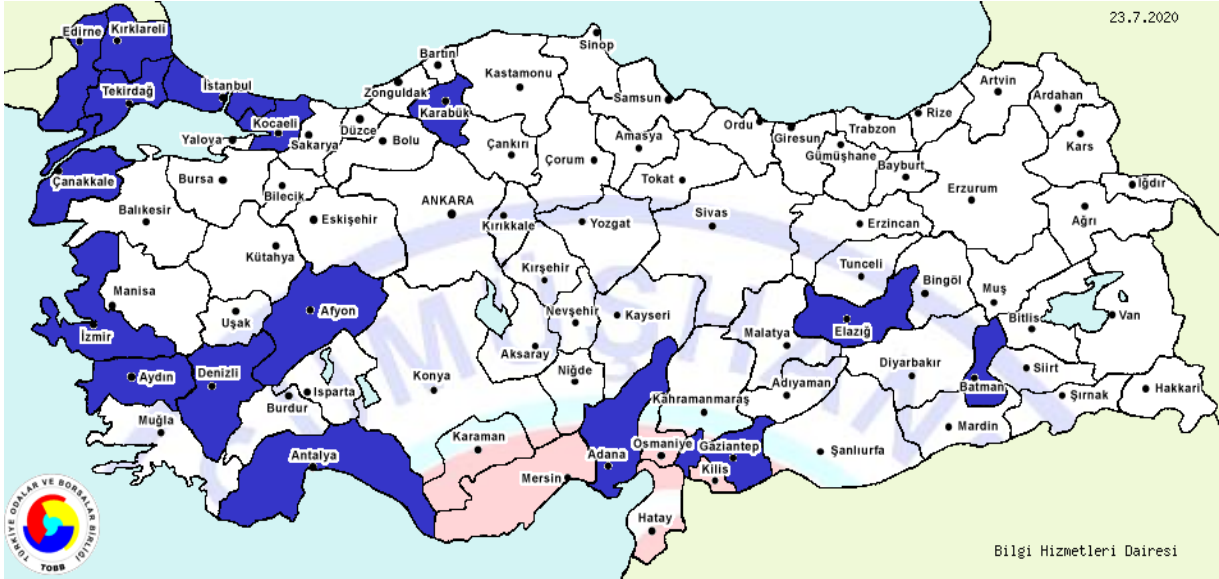
4	10.91.10.35.00	Çiftlik hayvanlarının beslenmesinde kullanılan müstahzarlar, sığırlar için olanlar (karışımlar hariç)	2
5	10.86.10.50.00	Homojenize reçel, meyve jeli, marmelat, meyve veya sert kabuklu yemiş püreleri ile ezmeleri	1
6	10.89.19.40.01	Balın İşlenmesi	1
7	10.84.11.90.00	Sirkeler ve sirke ikameleri (şaraptan yapılanlar hariç)	1
8	10.89.19.40.02	Polen, arı sütü, vb.	1
9	10.85.19.00.03	Jöleler	1
10	10.32.19.20.04	Diğer- herhangi bir meyve/sebzenin mayalanmamış ve alkol ilave edilmemiş konsantre olmayan suyu (portakal, greyfurt, ananas, domates, üzüm, elma, kayısı, vişne ve şeftali suları hariç)	1
11	10.32.17.00.00	Meyve ve sebze suları karışımları	1
12	10.32.19.10.00	Turunçgiller familyasından herhangi bir meyvenin suyu, konsantre olmayan (portakal ve greyfurt hariç)	1
13	10.91.10.37.00	Çiftlik hayvanlarının beslenmesinde kullanılan müstahzarlar, kümes hayvanları için olanlar (karışımlar hariç)	1
14	10.83.15.00.00	Şifalı bitki çayları	1
15	10.32.19.20.05	Meyve nektarları	1
16	10.91.10.10.00	Çiftlik hayvanları yemleri için karışımlar	1
17	10.71.12.00.01	Baklava, kadayıf ve şerbetle tatlandırılmış diğer unlu mamuller	1
18	10.51.40.50.01	Kaşar peyniri	1
19	10.51.40.30.02	Lor ve çökelek	1
20	10.51.30.30.00	Tereyağı (ağırlığına göre, yağ içeriği <= %85 olan)	1

Tablo-18: İl Bazında En Çok Kodlanan İlk 20 Ürün

Kaynak: TOBB Sanayi veritabanı, 2020, http://sanayi.tobb.org.tr/yeni_il07.php

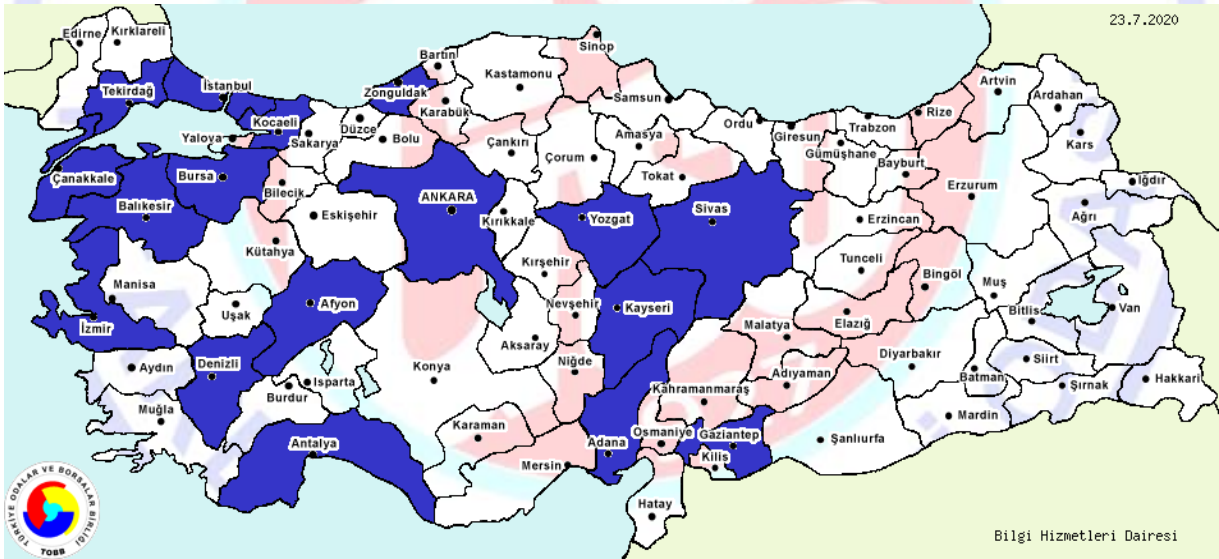
Kültür mantarı yetiştiriciliği imalat sanayi kapsamında değerlendirilmemektedir. Bu yüzden bir bilgiye ulaşamamıştır.

Bununla birlikte bir fikir vermesi açısından mantarın işlenmesi ile ilgili faaliyet gösteren firmalara baktığımızda TOBB 2020 yılı sanayi veri tabanına göre Türkiye’de, mantar işi yapan firmaların bölgesel dağılımı şöyledir.

Şekil-1: Mantar ve Yer Mantarları (Domalan), Kurutulmuş (Tüm, Parça, Dilimlenmiş veya Toz Halinde, Fakat Daha Fazla Hazırlanmamış)

Kaynak: TOBB Sanayi veri tabanı, 2020 (http://sanayi.tobb.org.tr/ksorgu_harita4.php?kod=10.39.13.50.00)

Şeki-2: Mantar ve Yer Mantarları, Hazırlanmış veya Korunmuş (Hazır Sebze Yemekleri ve Kurutulmuş, Dondurulmuş veya Sirke Ya Da Asetik Asitle Korunmuş Mantarlar ve Yer Mantarları Hariç)

Kaynak: TOBB Sanayi veri tabanı, 2020 (http://sanayi.tobb.org.tr/ksorgu_harita4.php?kod=10.39.17.30.00)

Gümüşhane’de mantar üretim ve paketleme tesisinin açılmasına ilişkin avantajlar aşağıda özetlenmiştir. Tarım da kimyevi gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı son derece düşüktür. 12 gr/da ile Türkiye de en az BKÜ kullanılan illerden olan Gümüşhane bu tarımsal üretim yaklaşımı ile organik tarım yönünden avantajlıdır. Sahip olduğu coğrafi konumu, toprak ve iklim özellikleri ve yerleşim yoğunluğunun azlığı ile organik ürün yetiştirme açısından büyük potansiyel barındırmaktadır. İl; hububat, bakliyat, yem bitkileri, itri bitkiler, pestil köme, dut pekmezi ve balıkçılık alanlarında organik tarım yapmaya oldukça elverişlidir. Tarım da kimyevi gübre ve bitki koruma ürünü kullanımı son derece

düşüktür. 2015 yılında 12 gr/da ile Türkiye de en az BKÜ kullanılan illerden olan Gümüşhane, bu tarımsal üretim yaklaşımı ile organik tarım yönünden avantajlıdır.³³

Yurtiçindeki Hedef Pazar olarak öncelikle Gümüşhane ve çevresindeki iller seçilmiştir. Daha çok turistik bölgeler, turist çeken yerler, oteller, geleneksel organik gıda satan perakendecilere odaklanılması önerilmektedir. Bununla birlikte kültür mantarına olan talep tüm Türkiye’de yaygındır. Firmanın ilk yılında hedef Pazar Gümüşhane ve çevre illeri olsa dahi 2.ve daha sonraki yıllarda Türkiye’nin diğer bölgelerine de ürün gönderilmesi hedeflenmiştir.

Gümüşhane nüfusu bir önceki yıla göre 1.773 artmıştır. Gümüşhane nüfusu 2019 yılına göre 164.521'dir. Bu nüfus, 83.196 erkek ve 81.325 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %50,57 erkek, %49,43 kadındır. Yüzölçümü 6.440 km2 olan Gümüşhane ilinde kilometrekareye 26 insan düşmektedir. Gümüşhane nüfus yoğunluğu 26/km2'dir.

Yıllara Göre Gümüşhane Nüfusu			
Yıl	Gümüşhane Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2019	164.521	83.196	81.325
2018	162.748	82.468	80.280
2017	170.173	86.097	84.076
2016	172.034	87.564	84.470
2015	151.449	76.770	74.679

Tablo-19: Yıllara Göre Gümüşhane Nüfusu

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Yıl	Gümüşhane Nüfusu	Artış Hızı
2015	151.449	%3.48
2016	172.034	%13.59
2017	170.173	%-1.08
2018	162.748	%-4.36
2019	164.521	%1.09

Tablo-20: Yıllara Göre Gümüşhane’de Nüfus Artış Hızı

Kaynak: www.tuik.gov.tr

³³ https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf

İlçelere Göre Gümüşhane Nüfusu					
Yıl	İlçe	İlçe Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Nüfus Yüzdesi
2019	Merkez	56.398	28.138	28.260	%34,28
2019	Kelkit	52.608	26.867	25.741	%31,98
2019	Şiran	21.286	10.694	10.592	%12,94
2019	Kürtün	13.376	6.916	6.460	%8,13
2019	Torul	12.504	6.356	6.148	%7,60
2019	Köse	8.349	4.225	4.124	%5,07

Tablo-21: İlçelere Göre Gümüşhane Nüfusu
Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tablolardan görüldüğü üzere il nüfusu durağan değildir. Köylerden kent merkezine göç olgusu devam etmektedir. TÜİK yayınladığı “İstatistiklerle Aile 2018” çalışmasındaki verilere göre Gümüşhane’de ortalama hane halkı büyüklüğü 3,1 kişi olduğu hesabı ile ilde yaklaşık hane sayısının 53.071 adet olduğu görülmektedir. Ayrıca çevre iller de hedef pazarlar arasında yer almaktadır. Bu illerin nüfus sayıları ve hane büyüklükleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

İlin Adı	Nüfus Sayısı (2019)	Nüfus Artış Hızı (2019)	Hane Sayısı (Ort. 3,9 Kişi Üzerinden)
Bayburt	84.8432	%3,12	21.754
Erzincan	234.747	%2,4	60.194
Rize	343.212	%-1,57	88.003
Artvin	170.875	%-1,80	43.814
Toplam	833.677		213.765

Tablo-22: Gümüşhane Çevresindeki İllerin Nüfusu ve Ortalama Hane Sayısı
Kaynak: www.tuik.gov.tr

4.5.5.Kuruluş Yeri Seçimi ve Çevresel Etkiler (Tesis kurulum planı ve teknoloji gibi)

Tesisin Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstereceği öngörülmüştür. Tesisin kaplayacağı alanın 15 dönüm açık alanda 8 dönüm kapalı alan olacağı varsayılmaktadır. Yer seçimi denince önce uygun bir bölgenin daha sonra burada dar bir yörenin belirlenmesi ve nihayet belli bir arsanın seçilmesi anlaşılır. Yer seçiminin birçok faktörün dikkate alınmasıyla, ayrıntılı ekonomik analizlerle ve teknik etütlerle ciddi bir çalışma sonucu yapılmış olması gerekir. Yer seçimine etki eden çeşitli faktörler vardır. Bunlardan en önemlisi fabrika kuruluş yerinde yeterli miktarda ve yeterli nitelikte uygun fiyatta hammadde bulunmasıdır. Bunun yanında yakın komşu illerden temin edilebilecek hammadde seçimi de önem arz etmektedir.

Fizibilite konusu tesiste üretilecek olan kültür mantarı ürünlerini Türk Gıda Kodeksine uygun olarak; üretici ve tüketici menfaatleri ile halk sağlığını korumak, gıda maddelerinin tekniğine uygun ve hijyenik şekilde üretim, hazırlama, işleme, muhafaza, depolama, taşıma ve pazarlanmasını sağlamak üzere gıda maddelerinin özelliklerini belirlemek zorunluluğu bulunmaktadır.

Tesis, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Resmî Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği’nin EK-1 (Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulanacak Projeler Listesi) ve EK-2 (Seçme, Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi) Listelerinde yer almadığından ÇED yönetmeliği kapsamı dışında kalmaktadır. Tesiste kullanılan suyun direkt bırakılması halinde çevre kirliliği problemi yaratmaktadır. Tesis için arıtma tesisi kurulması, tesiste kullanılan suyun havuzlarda bekletilerek dışarı

atılması gerekmektedir. Arıtma tesisi kurulması halinde böyle bir tesis için ek yatırıma gidilmesini gerektirmektedir. Bununla birlikte, Gayri Sıhhi Müesseseler kapsamında olduğu için ilgili mercilerden GSM ruhsatı alınması, yatırım aşamasında gıda siciline kayıt olunarak yatırım izni, üretim aşamasında ise üretim izni alınması gereklidir.

Ekonomik anlamda yetiştiricilik yapmak için dikkat edilmesi gereken hususlar: Mantar yetiştirme tekniğinin iyi bilinmesi gerekir. Yeni işletme yapılırken ve işletme esnasında uzman teknik elemanların görüş ve düşünceleri alınmalıdır. İşletme; ısı izolasyonuna, havalandırma, ısıtma, soğutma ve nem durumunu ayarlama tekniğine sahip olmalıdır. Bunun için bazı özel alet ve ekipmanlara ihtiyaç vardır. Havalandırma (aspiratör), klima, higrometre, termometre, pülverizatör (su atan pompa) ve zaman saati (havalandırma sistemini otomatik olarak çalıştırmak) İşletmenin kurulacağı yerin yol, su, elektrik ve pazara yakınlığı önemlidir.

Mantar Yetiştirme Yerlerinde Dikkat Edilecekler

İklim Özellikleri

Kültür mantarı üretiminde yatırımda inşaat kadar önemli bir konu olan iklimlendirme, yapılacak olan yetiştiricilikte, üzerinde en fazla durulması gereken hususların başında gelmektedir. Doğru bir iklimlendirme sisteminin kurulabilmesi için lokasyonun iklimsel parametrelerini doğru analiz edip, kurulacak olan iklimlendirme sistemlerinin kapasitelerini bu değerler üzerinden hesaplamak gerekir. Gümüşhane ili iklimsel verileri açısından kültür mantarı üretimi için yapılacak olan yatırıma istinaden sıcaklık, nem, yağış ve rüzgâr değerleri incelenerek değerlendirilmelidir.

Nem;

Kültür mantarı üretiminde sıcaklık kadar önemli olan diğer iklimsel parametre nemdir. Üretim odaları içerisinde farklı üretim dönemlerinde talep edilen nem değerleri de değişkenlik göstermektedir. Genel itibari ile kültür mantarı üretimi yüksek nem içeren ortamlarda gerçekleştirilir. Nemi üretim süresince kontrol altında tutmak hem kompost içerisinde hem örtü toprağı içerisinde misel gelişimini etkilediği gibi hem de hasat döneminde mantarın gelişimini de etkilemektedir. Diğer taraftan kontrol edilemeyen bir nem üretim odası içerisinde yüksek seyretmesi durumunda hastalıkların yayılımını da tetikleyebilmektedir. Üretim tesislerinde dış ortam nemi ile üretim odası nemi sürekli olarak takip edilmesi gerekmektedir.

4.5.6.Makine ve Ekipman Bilgileri

Kurulacak tesiste aşağıdaki makine ve teçhizatlar olacaktır. Tahmini maliyetler e-ticaret sitelerinden ve üretici firmalardan elde edilmiştir. Kurulacak tesis de alternatifli hatların kurulması planlanabilir. Bu da üretime ve özellikle şirkete esneklik getirir.

Makine-Ekipman ve Tefrişatlar (Sistem)	Birim Fiyat (TL)	Adet/Miktar	Toplam (TL)
Sulama ve iklimlendirme sistemleri Elektrik sistemi Buhar sistemi Pastörizasyon fanları Soğuk hava deposu Paketleme sistemi Jeneratör Ranza ve raflar Kompost taşıyıcıları (istiridye mantarı) İlaçlama ekipmanları- Sulama ekipmanları Mantar taşıma arabaları Hasat personeli taşıyıcıları Üretim odası dolun ve boşaltım makinesi Kompost tiftikleme ve düzeltme makinesi Örtü toprağı serim Makinesi Tırmıklama Makinesi Palet ve kasalar Kompost karıştırma makinesi (Yem karıştırma makinesi) Bunker dolun makinesi Tünel dolun makinesi Mini kepçe (tünel boşaltımında kullanılmak üzere) Kompost paketleme makinesi (Blok pres vb.)	1	Sistem	3.500.000
Toplam Fiyat			3.500.000,00

Tablo-23: Tesis için Gerekli Makine Ekipman Maliyeti

4.5.7. İnsan Kaynakları Planlaması

Kurulacak tesiste 20 kişinin çalışması planlanmıştır. Buna göre oluşacak insan kaynakları maliyeti aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Personel Yönetim ve Giderleri				
Unvanı	Adet	Aylık Brüt Maliyet/TL	Aylık Brüt Maliyet x Adet	Yıllık Maliyet-TL
Genel Müdür	1	10000	10000	120.000
Gıda Mühendisi	1	5000	5000	60.000
Tekniker	1	5000	5000	60.000
İşçi	12	3500	42.000	504.000
Nakliye Elemanı	1	4000	4000	48.000
Temizlik Görevlisi	1	4000	4000	48.000
Pazarlama elemanı	2	5000	10000	120.000
Güvenlik Elemanı	1	3200	3200	38.400
Toplam	20	39.700,00	83.200,00	998.400,00

Tablo-24: İnsan Kaynakları ve Organizasyon Şeması

4.6.Proje Maliyeti (İç ve Dış Para Olarak):

Toplam Yatırım Tutarı

Arsa Yatırımı

Tesisin Gümüşhane OSB’de kurulması üzerine hesaplamalar yapılmıştır. Tesis faaliyetlerinde kullanılmak üzere 15.000 metrekare bir arsanın yeterli olacağı öngörülmektedir. Tesis faaliyetlerinde kullanılmak üzere 8.000 metrekare bir kapalı alanın yeterli olacağı öngörülmektedir. Arsa gideri için Organize sanayi Bölgesi Müdürlüğü’nün 2020 yılı için belirlemiş olduğu arsa fiyatları üzerinden hesaplama yapılmıştır. Arsa bedeli olarak tahsis edilen arsanın m2 başına 90 TL üzerinden bir rakam belirlenmekte ve bu tutarın %40’ı yatırımcıdan alınmaktadır. Buna göre 15.000 m2 x 90 TL= 1.350.000,00 TL yapmakta, bu miktarın %40’ı da 540.000,00 TL yapmaktadır.

Etüt ve Proje Giderleri

Yatırıma ait etüt ve mimari uygulama projesi çalışmaları için toplam 80.000 TL’lik bir harcama öngörülmektedir.

İnşaat Harcamaları

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2020 yılı birim fiyatlarından yararlanarak belirlenmiştir. Mantar üretim tesisinde genel olarak bütün sistem için teklif verilmekte ve maliyet ona göre belirlenmektedir. Buna göre 8.000 m2 bir bina için 200 TL birim fiyat üzerinden 1.600.000,00 TL’dir.

Makine ve Teçhizat Gideri

Makine-teçhizat alım ve montaj gideri 3.500.000,00 TL olarak hesaplanmıştır.

Taşıt Araçları ve Demirbaş Giderleri

Taşıt araçları için 350.000,00 TL bütçe ayrılmıştır. Ayrıca ofis mobilyaları, ofis malzemeleri, telefon, mutfak demirbaşları, bilgisayarlar, yazıcı, klima gibi demirbaşlar temin edilecektir. Söz konusu demirbaşlar içinse 150.000,00 TL bir bütçe öngörülmektedir. Taşıt ve demirbaşlar için öngörülen toplam bütçe ise 500.000,00 TL’dir.

Genel Giderler

Genel Giderler için 125.000,00 TL bir harcama öngörülmüştür.

Beklenmeyen Giderler

Bu kaleme kadar olan harcamaların yanında beklenmeyen gider olabileceği tahmin edilmektedir. Beklenmeyen giderler yaklaşık 250.000,00 TL’dir.

Sabit Yatırım Tutarı	
Gider Türü	Tutar-TL
Etüt-Proje Giderleri	80.000
Arazi Giderleri	540.000
İnşaat İşleri Gideri	1.600.000
Makine-Ekipman Giderleri	3.500.000
Demirbaş Gideri	150.000
Taşıt Alım Gideri	350.000
Kuruluş Gideri	18.000
Genel Giderler	125.000
Beklenmeyen Giderler	250.000
TOPLAM	6.613.000,00

Tablo-25: Sabit Yatırım Tutarı

Toplam Yatırım İhtiyacı	Tutar
SABİT YATIRIM TUTARI	6.613.000,00 TL
İŞLETME SERMAYESİ	306.658,33 TL
TOPLAM YATIRIM (TL)	6.919.658,33 TL
TOPLAM YATIRIM (€) *	869.740,86 €
TOPLAM YATIRIM (\$) *	1.009.005,42 \$

Tablo-26: Toplam Yatırım Tutarı

*Döviz kuru TC. Merkez Bankasının 24.07.2020 tarihine göre efektif satış kuru üzerinden hesaplanmıştır.

4.7.Yatırım Sonrası Gelir ve Giderler:

Merkez Bankası verilerine göre NACE sınıflandırmasında yer aldığı Gıda ürünleri imalatında kapasite kullanım oranı 2018'de %72,95, 2019 yılında %72,47'dir.³⁴ Bu itibarla kurulması öngörülen tesisin faaliyete geçmesiyle birlikte ilk iki yıl %70 kapasite kullanım oranıyla çalışacağı, üçüncü yıldan itibaren sektör ortalamasına yakın kapasite kullanım oranıyla faaliyetini sürdüreceği öngörülmüştür. Ayrıca tesisin organize sanayi bölgesinde kurulması çok önemlidir. Türkiye'de organize sanayi bölgesinde kurulan tesislerin özellikle atık problemleri çözümlenmekte, enerji girdi maliyetleri düşük olmaktadır. Teşvikler de bu çerçevede planlanmaktadır.

Tesis pazarın zaman içinde değişen taleplerine göre ilk iki yılda düşük kapasite sonraki yılda aşamalı olarak tam kapasite hedeflerine ulaşacaktır. Ürünlerin farklı gramajlarda sunulması veya farklı özellikler kazandırılarak da pazara sunulabilir. Ürünler Gümüşhane'den temin edilebileceği gibi yakın illerden de temin edilebilir.

Tesiste % 100 kapasitede 600 ton/yıl, %70 kapasitede 420 ton/yıl mantar üretimi ve paketleme yapılabilecektir.

³⁴ https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/collapse_21/6007/DataGroup/turkish/bie_kko2

Yıllar	KKO**	İlk yıl	2. Yıl	3. Yıl	4. Yıl	5. Yıl
Kapasite Kullanım Oranı* Ton/Yıl	% 100	70%	70%	75%	75%	75%
Agaricus bisporus (Beyaz şapkalı mantar)	350	245	245	262,5	262,5	262,5
Pleurotus ostreatus (İstiridye mantarı)	250	175	175	187,5	187,5	187,5

Tablo-27: Yıllara Göre Kapasite Kullanım Oranı

İlk Faaliyet Yılında Hedeflenen üretim Düzeyi;

Mantar Türleri	Birim fiyat	Yıllık Üretim Miktarı/Ton	Yıllık Satış Miktarı (TL)
Agaricus bisporus (Beyaz şapkalı mantar)	12.000,00 TL/ton	245	2.940.000,00
Pleurotus ostreatus (İstiridye mantarı)	17.000,00 TL/ton	175	2.975.000,00
Toplam			5.915.000,00

Tablo-28: İlk Yılda Ulaşılması Planlanan Satış Rakamları

Yatırım sonrası gelir-giderler, değişken ve sabit giderler, işletme sermayesi ihtiyacı ve toplam yatırım tutarı gibi ekonomik veriler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Gider Kalemleri	Toplam Harcama	% Sabit / Değişken		Sabit Giderler	Değişken Giderler
		% Sabit	% Değişken		
HAMMADDE-YARI MAMUL ÜRÜN GİDERLERİ	1.950.000,00 TL	0	100	0,00 TL	1.950.000,00 TL
YARDIMCI MALZEME	220.000,00 TL	0	100	0,00 TL	220.000,00 TL
KİRA	0,00 TL	100	0	0,00 TL	0,00 TL
ELEKTRİK	160.000,00 TL	70	30	112.000,00 TL	48.000,00 TL
DOĞALGAZ	55.500,00 TL	70	30	38.850,00 TL	16.650,00 TL
SU	46.000,00 TL	70	30	32.200,00 TL	13.800,00 TL
HABERLEŞME-PAZARLAMA	150.000,00 TL	70	30	105.000,00 TL	45.000,00 TL
PERSONEL*	998.400,00 TL	100	0	998.400,00 TL	0,00 TL
GENEL GİDERLER	50.000,00 TL	80	20	40.000,00 TL	10.000,00 TL
BEKLENMEYEN GİDERLER	50.000,00 TL	70	30	35.000,00 TL	15.000,00 TL
TOPLAM	3.679.900,00 TL			1.361.450,00 TL	2.318.450,00 TL

Tablo-29: Sabit ve Değişken Giderler Tablosu

İŞLETME SERMAYESİ TABLOSU			
İŞLETME SERMAYESİ KALEMLERİ	YILLIK İŞLETME GİDERLERİ	SÜRE	İŞLETME SERMAYESİ İHTİYACI
HAMMADDE-YARI MAMUL ÜRÜN GİDERLERİ	1.950.000,00 TL	1 AYLIK	162.500,00 TL
YARDIMCI MALZEME	220.000,00 TL		18.333,33 TL
KİRA	0,00 TL		0,00 TL
ELEKTRİK	160.000,00 TL		13.333,33 TL
DOĞALGAZ	55.500,00 TL		4.625,00 TL
SU	46.000,00 TL		3.833,33 TL
HABERLEŞME-PAZARLAMA	150.000,00 TL		12.500,00 TL
PERSONEL	998.400,00 TL		83.200,00 TL
GENEL GİDERLER	50.000,00 TL		4.166,67 TL
BEKLENMEYEN GİDERLER	50.000,00 TL		4.166,67 TL
GENEL TOPLAM	3.679.900,00 TL		

Tablo-30: İşletme Sermayesi İhtiyacı

*İşletme sermayesi 1 aylık olarak hesap edilmiştir. Buna göre yatırımcıların en az 5 aylık işletme sermayesine sahip olması yararlarına olacaktır.

TOPLAM YATIRIM İHTİYACI	TUTAR
SABİT YATIRIM TUTARI	6.613.000,00 TL
İŞLETME SERMAYESİ	306.658,33 TL
TOPLAM YATIRIM	6.919.658,33 TL

Tablo-31: Toplam Yatırım İhtiyacı Tablosu

Yatırımın Karlılık ve Verimlilik Ön Değerlendirmesi

Yatırımın Karlılığı	Net Kâr
Yatırımın Karlılığı: -----X100	Toplam Sabit Yatırım Tutarı
	1.743.378,00 TL
Yatırımın Karlılığı: -----X100 = %26,36	6.613.000,00 TL
*Gelir gider farkının %22'i vergi oranı düşüldükten sonra %78'i kabul edilmiştir.	

Kişi Başı Yatırım Tutarı
Kişi başına yatırım tutarı, yatırımda istihdam edilen personel başına yapılan yatırımın bir göstergesi olup, toplam yatırım tutarının toplam istihdama bölünmesiyle bulunmuştur.
Kişi Başına Yatırım Tutarı: Toplam Yatırım Tutarı / Toplam İstihdam Sayısı
Kişi Başına Yatırım Tutarı: 6.613.000,00 TL / 20 kişi= 330.650,00 TL
Yatırım, kişi başına yaklaşık 330.650,00 TL bir yatırımı gerektirmektedir.

Tablo-32: Yatırımın Karlılığı, Yatırımın Geri Dönüş Süresi, Kişi Başı Yatırım Tutarı

4.8.Öngörülen Finansman Kaynakları (AB hibesi, kurum bütçesi, genel bütçe vb.):

Toplam yatırım tutarı işletme sermayesi dahil 6.919.658,33 TL olarak hesap edilmiştir. Yatırım konusu itibarıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından “Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi” programı kapsamında 2020 yılı çağrısında tarım ürünleri işleme ve paketlenme tesisi yatırımları için üst limit 1.500.000 TL olmak üzere %50 oranında destek sağlanmaktadır. Finansman kaynakları tablosu buna göre düzenlenmiştir. Önemli bir finansman kaynağı olarak 19.06.2012 tarih ve 28328 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ve 20.06.2012 tarih ve 28329 Sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2012/1)” gereği bölgesel teşvik ve cazibe merkezleri kapsamındadır.

Yatırım ayrıca bir devlet bankası olan Ziraat Bankası tarafından verilen sübvansiyonlu kredilerden de yararlanabilir. Bu kapsamda ilgili banka Tarla, bahçe, örtü altı, topraksız, su kültüründe üretim vb. çeşitli bitkisel üretim konularında faaliyet gösteren gerçek / tüzel kişi üreticilerin söz konusu faaliyetlerine yönelik ihtiyaçları için kredi verebilmektedir. Tahıllar, endüstri bitkileri, yağlı tohumlar, baklagiller, yumru bitkiler, yem bitkileri, tıbbi ve aromatik bitki ve sertifikalı tohumluk yetiştiriciliği, sertifikalı tohum işleme ve pazarlama, tarla sebzeçiliği, meyve yetiştiriciliği, serada meyve ve sebze yetiştiriciliği, açıkta ya da serada iç / dış mekan süs bitkisi yetiştiriciliği, mantar yetiştiriciliği vb. gibi bitkisel üretim konularında yapılan yatırım ve üretim faaliyetlerinin finansmanına yönelik olarak kredi kullanılabilir.

İşletmenin yararlanabilecek olduğu destek ve teşvikler bir sonraki bölümde detaylı olarak anlatılmıştır.

İşletme Finansman Yapısı	
	1.Yıl Toplamı
Finansman İhtiyacı	
1.Başlangıç Yatırımı	6.613.000,00 TL
2.İşletme Sermayesi	306.658,33 TL
Toplam Finansman İhtiyacı	6.919.658,33 TL
Finansman Kaynakları	
1.Özkaynaklar	5.419.658,33 TL
2.Devlet Desteği (KKYDP)	1.500.000,00 TL
3.Krediler	- TL
Toplam Finansman	6.919.658,33 TL

Tablo-33: Öngörülen Finansman Kaynakları

4.9.Projenin Uygulama Planı (başlama-bitiş tarihleri vb.):

Yatırım yapmak isteyen girişimcilerin öncelikli olarak belli koşulları yerine getirmek durumundadır. Hammadde, ulaşım imkanları, bölge ihtiyaçları, bölgedeki koşullar, işçi istihdamı, üretimin cinsi ya da fabrikanın kurulabileceği bölge gibi pek çok faktör kurulum aşamasında mutlaka göz önünde bulundurulması gereken faktörler arasında yer almaktadır. Yatırıma karar vermeden önce kişilerin mutlaka bilmesi gereken yasal süreçler de bulunmaktadır. Bu süreçler ise aşağıda detaylı bir şekilde yer almaktadır. Öncelikli olarak kurulacak tesisin inşa edileceği alanın tapusu ile birlikte ruhsat başvurusu yapılması gerekmektedir. İmar mevzuatına göre talep edilen belgeler tamamlanmalı ve ilgili belediyeye veya ilgili kuruluşlara (OSB’lerde müdürlükler) başvurular gerçekleştirilmelidir. Fabrikaların üretim gerçekleştirebilmesi için kanalizasyon, su ve elektrik gibi izinlerinin de mutlaka çıkarılması gerekmektedir. Bunlarda yine bağlı olunan kurum tarafından gerçekleştirilmektedir. Tüm bu işlemler halledildikten sonra işletme belgesi için başvuruda bulunulmalı ve bu belge temin edildikten

sonra açılış izni için gerekli başvuruların sağlanması gerekmektedir. Fabrikalar üretim yaparken çevre kirliliği oluşturduklarından dolayı ilgili kurumlar tarafından çevre sağlığına olumsuz etki göstermeyeceklerine dair onay alınması gerekmektedir. Tüm bu işlemler halledildikten sonra yatırımcılar Ticaret ve sanayi odalarına kayıtlarını gerçekleştirerek bir kapasite raporu hazırlayarak ilgili kurumlara verirler. Aynı zamanda su kirliliği kalite kontrol yönetmeliği ve hava kalitesinin korunması yönetmeliği dahilinde gerekli izin belgelerinin de alınmış olması gerekmektedir. Bir başka husus da ÇED raporu alınması veya alınmasına gerek olmadığına dair izinlerin alınmasıdır. Bu durumda kapasitelere göre değişmektedir.

Yatırımın bütün altyapısı hazırlanmış Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesinde gerçekleştirileceği öngörülmüştür. Bu yüzden gerçekleştirilecek yatırımın 12 ay içinde tamamlanması mümkün olabilecektir. Uygulanacak ana yatırım faaliyetleri şunlardır:

- Gümüşhane OSB'den Arsa tahsisinin yapılması,
- Yatırım konusunun mimari, statik ve teknik projelerinin hazırlanması,
- Yatırımın inşaatına başlanması ve makine teçhizat gibi ihtiyaçların karşılanması.
- Teknik ve idari örgütlenmenin yapılması,
- Deneme üretimine başlanması,
- İşletmeye geçişin sağlanması.

Yatırım Uygulama Planı ve Süresi												
Faaliyetler/Aylar	1. Ay	2. Ay	3. Ay	4. Ay	5. Ay	6. Ay	7. Ay	8. Ay	9. Ay	10. Ay	11. Ay	12. Ay
Finansal Kaynakların Temini												
İş Birliği Anlaşmalarının Yapılması												
Arazi Tahsisi Yapılması												
İş Yerinin Yasal Kuruluşunun Yapılması												
Etüt Projelerinin Yapılması												
Gerekli İzinlerin Alınması												
İnşaat İşlerinin Yapılması												
Makine-Donanımın Alınması ve Montajı												
Potansiyel Müşterilerle Görüşme Yapılması												
İdari Örgütlenmenin Yapılması												
İş Gücünün Sağlanması												
Stratejik Planın Hazırlanması												
Tesisin Faaliyete Başlaması												

Tablo-34: Projenin Uygulama Planı

4.10. Projenin Dayandığı Varsayımlar ve Karşılaşılabileceği Riskler:

Elde edilen verilere göre yıllık ülkemizde 50.000 tonun üzerinde kültür mantarı üretimi gerçekleştirilmektedir. Rakamın önümüzdeki yıllarda kısa vadede (3-5 yıl) 75.000 tona ulaşması beklenmektedir. Ancak üretimindeki bu olumlu gelişim yetiştiriciliği aşamasında kayıt altına alınamadığında beraberinde birçok sıkıntıyı da getirmektedir. Özellikle üretim süresince yaşanabilecek hastalık ve zararlılara karşı kontrolsüz ve yoğun bir şekilde kullanılan pestisitlerin oluşturmuş olduğu tehlike ilk sırayı almaktadır. Ürünün fiyat oluşumunda da mevcut pazarın durumu ile birlikte üretim kapasitesi de son derece önemli etkenlerden biridir. Çok düşük değerlerde üretim yapmak hem ürünün sürdürülebilirliğini hem de fiyatın dengelenmesini engellemektedir. Planlanan proje kapsamında yatırımların ilerleyen aşamalarında özellikle beyaz şapkalı mantar üretiminde, kapasitenin yüksek oluşu ve istenilen ürün kalitesinin elde edilmesi aşamasında büyük miktarlarda küçük şapka ölçülerinde

mantar hasadı yapılacaktır. Seyreltme olarak da adlandırdığımız bu kültürel uygulamalar sonrasında elde edilen mantarların en ekonomik değerlendirme şekli olarak Konserve ünitesi öne çıkmaktadır. Diğer taraftan son yıllarda ülkemizde de her ne kadar hızlı olmasa da yaygınlaşmaya başlayan bir mantar kurutulması da pazar anlamında değer kazanmaya başlamıştır. Farklı ürünlerinde bünyesinde kurutulabileceği bir kurutma tesisi ile taze mantar fazlası ürünleri bir başka değerlendirme modeli olarak dikkate alınmalıdır. Kurutulmuş ve parçalanmış kültür mantarlarının özellikle çorba sanayinde yoğun bir kullanımı söz konusudur.

İşletmelerde Karşılaşılan Sorunlar

İşletmeler mevcut imkanları içinde üretim yaparken birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Mantar üreticilerinin karşılaştıkları genel sorunlar, üreticilerin %'si olarak aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

a) Üretim Yerlerinin Teknik Özellikleri	80.0
b) Üretim Tekniği ile İlgili Bilgi Yetersizliği	75.0
c) Girdi Sağlama	65.0
d) Pazarlama-Değerlendirme	20.0

Tablo-35: İşletmelerde Karşılaşılan Sorunlar

4.11.Projenin Yapılabilirliği ve Sürdürülebilirliği:

4.11.1.Genel Bilgiler

Gümüşhane'de kurulacak mantar üretim tesisi birçok açıdan avantajlı konumda olacaktır. İşletmenin 5 yıllık gelir gider tabloları açısından yatırımın karlılığı yapılabilir düzeydedir. Ayrıca işletme faaliyete geçmesini takiben çağrıya çıkabilecek devlet destekleri ve teşviklerden yararlanabilmektedir.

4.11.2.Yatırım Kapsamında Verilen Teşvik ve Destekler

Yatırımla ilgili devlet destekleri ve teşvik unsurları aşağıda başlıklar halinde açıklanmaktadır.

4.11.2.1.Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı

Uygulayıcı Kurum: Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

Programın Adı: Tarım Dayalı Ekonomik Yatırımlar

Destek Kapsamı:	Kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak, tarım ve tarım dışı istihdamı geliştirmek, gelirleri artırmak ve farklılaştırmak için kadın ve genç girişimciler öncelikli olmak üzere gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik faaliyetlere yönelik yatırımlar için yapılacak hibe ödemelerine ilişkin hususları kapsar. Yıl içinde destekle ilgili şartlar ve başvuru alanları tebliğle yayınlanmakta ve kamuoyuna duyurulmaktadır.
Uygun Sektörler	Program çerçevesinde 81 ilde Tarımsal ve hayvansal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik a) yeni tesislerin yapımı, b) kısmen yapılmış yatırımların tamamlanması, c) mevcut faal olan veya olmayan tesislerin kapasite artırımı, teknoloji yenileme ve/veya modernizasyon kapsamında yatırımlar desteklenecek. Yatırım Konuları: a) Bitkisel ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, b) Hayvansal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması,

	c) Su ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, ç) Soğuk hava deposu, d) Çelik silo, e) Hayvansal ve bitkisel orijinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, f) Yenilenebilir enerji kullanan yeni sera, g) Yenilenebilir enerji üretim tesisleri, ğ) Tarımsal üretime yönelik sabit yatırımlar, h) Kırsal ekonomik alt yapı yatırım konularından; kırsal turizm yatırımları, çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı sistemleri, el sanatları ve katma değerli ürünler, bilişim sistemleri ve eğitimi yatırımları hibe desteği kapsamında değerlendirilir.
Kimler Başvurabilir:	Gerçek ve tüzel kişiler Hibeye esas proje tutarı alt limiti ve üst limitleri tebliğde belirtilmektedir. Proje bütçesi KDV (katma değer vergisi) hariç hazırlanır.
Destek Miktarı	Ekonomik yatırım konularında yatırım tutarı ve destekleme oranı her yıl için değişmektedir. 2020 Yılı itibarıyla a) Başvuruda bulunanların tarımsal amaçlı kooperatifler ve birlikler veya tüzel kişiler olması halinde hibeye esas proje tutarı; -Yatırım niteliği yeni tesis olan başvurulardan 3.000.000 Türk Lirası, -Yatırım niteliği tamamlama olan başvurularda 2.000.000 Türk Lirası, -Yatırım niteliği kapasite artırımı, teknoloji yenileme ve/veya modernizasyon olan başvurularda 1.500.000 Türk Lirası,
Destek Oranı	%50

4.11.2.2.Yatırım Teşvik Belgesine Bağlı Destekler

Uygulayıcı Kurum: SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

Genel Açıklamalar

İlgili Mevzuat

19.06.2012 tarih ve 28328 Sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"

20.06.2012 tarih ve 28329 Sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2012/1)"

Müracaat

Teşvik belgesi müracaatları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığımıza yapılır. Ancak, genel teşvik uygulamaları kapsamında yer alan ve sabit yatırım tutarı on milyon Türk Lirasını aşmayan, tebliğle belirlenecek yatırımlar için yatırımcının tercihiyle bağlı olarak yatırımın yapılacağı yerdeki yerel birimlere de müracaat edilebilir.

Teşvik belgesi

Yatırımların destek unsurlarından yararlanabilmesi için, projenin uygun görülmesi ve teşvik belgesi düzenlenmesi gerekir.

Diğer desteklerden yararlanma

Bu kapsamdaki destek unsurlarından yararlanan yatırım harcamaları, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının desteklerinden yararlanamaz. Ancak, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının sadece

sübvansiyonlu kredi desteğinden yararlanan yatırımlar, bu Karar kapsamında faiz desteği dışındaki diğer destek unsurlarından yararlandırılabilirler.”

Tarım sektörüne ilişkin değerlendirme

Tarım Sektörüne yönelik yatırımlar, “Genel Teşvik Sistemi” ve “Bölgesel Teşvikler” den yararlanabilir.

Destek Unsurları

Gümüşhane’de Kültür Mantarı yetiştiriciliği için yatırım teşvik belgesine bağlı destek kalemleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

İlin Olduğu Bölge:5. Bölge:
Genel Teşvik mi? Evet
Bölgesel Teşvik mi? Hayır
Öncelikli Yatırım mı?: Hayır
Bölgesel Teşvik Asgari Yatırım Şartları:
Yatırımla İlgili Özel Şartlar: 6. bölge illeri haricinde genel teşvik sisteminden yararlanılır. 6. bölge illerinde ise bölgesel teşvik unsurlarından yararlanılır.
Yararlanılacak Teşvik Bölgesi: 6. Bölge
KDV İstisnası: Var
Gümrük Vergisi Muafiyeti: Var
Yatırım Yeri Tahsisi: Var
SGK İşveren Hissesi Desteği: 10 yıl Limitsiz
Yatırıma Katkı Oranı, Vergi İndirimi Desteği: Vergi İndirim Oranı %90, Yatırıma Katkı Oranı %50
Faiz Desteği: TL 7 puan, Döviz 2 puan İndirimli, 1 Milyon 800 Bin TL'yi geçemez.
SGK İşçi Hissesi Desteği: 10 Yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği: 10 Yıl

4.11.2.3.Sübvansiyonlu Kredi Destekleri

T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar gereği aşağıdaki destekler verilmektedir.

Açıklamalar	İndirim Oran (%)		Kredi Üst Limiti (TL)
	Yatırım Dönemi Kredisi	İşletme Dönemi Kredisi	
Bitkisel Üretim Konuları			
Kontrollü Örtü altı Tarım			10.000.000
750.000 TL'ye kadar	75	50	
750.001 – 5.000.000 TL	50	25	
5.000.001 – 10.000.000 TL	25	25	
Yaygın bitkisel üretim			750.000
250.000 TL'ye kadar	50	50	
250.001-750.000 TL	25	25	
Yem bitkisi üretimi	100	100	2.500.040
Yurt içi sertifikalı tohum, fide, Fidan üretimi	100	100	10.000.000
Yurt içi sertifikalı tohum, fide, fidan kullanımı			5,000.000
100.000 TL'ye kadar	100	100	
100.001-5.000.000 TL	50	50	
Süs bitkisi üretimi	50	50	5.000.000
Stratejik bitkisel üretim			3.000.000
2,000.000 TL'ye kadar		50	
2.000.001-3.000.000 TL		25	
Sera Modernizasyonu	100	50	300.000
Muhtelif KONULAR			
İyi tarım / Organik tarım uygulamaları	50	50	5.000.000
Tarımsal mekanizasyon (traktör ayırık)	75		1.500.000
Traktör			250.000
75.000 TL'ye kadar	50		
75.001 – 250.000 TL	25		
Modern basınçlı sulama	100		1.500.000

KAYNAKLAR:

1. Doğu Karadeniz Coğrafi İşaret Stratejisi Araştırma Raporu ve 2020-2022 Eylem Planı (https://www.doka.org.tr/dosyalar/page_492/attachment/cografi-isaretler-rapor-onsozsuz.pdf).
2. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı Gümüşhane Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi raporu (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/gumushane-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf>).
3. DOKA TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi Yöresel Ürünler Stratejisi (<https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/tr90-yoresel-urunler-stratejisi-ve-eylem-plani.pdf>).
4. DOKA Üzümsü Meyveler Raporu (https://www.doka.org.tr/planlama_Arastirma-Raporlari-Serisi-TR.html).
5. DOKAP Bölgesi Tarımsal Üretim ve Tarımsal Sanayi Yatırım Potansiyeli Araştırma Projesi-DOKAP Bölgesi Tarımsal Üretim ve Tarıma Dayalı Sanayinin Mevcut Durumu ve Yatırımcı Rehberi (https://www.dokap.gov.tr/Upload/Genel/dokap-bolgesi-tutds-mevcut-durumu-ve-yatirimci-rehberipdf-966308-rd_53.pdf).
6. Gümüşhane İlinde Doğa Turizmi Master Planı 2013 – 2023, s.45.
7. Gümüşhane Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü verileri, 2020.
8. Gümüşhane Tarım ve Orman Müdürlüğü Gümüşhane Tarımsal yatırım ortamı raporu, 2019 (<https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Link/11/Gumushane-Il-Yatirim-Rehberi>).
9. Gümüşhane Ticaret ve Sanayi Odası Faaliyet raporu 2019
10. (<http://gumushanetso.org.tr/sabit.php?id=38>)
11. http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Gumushane_Madenler.pdf.
12. <http://www.sbb.gov.tr/2020-2022-donemi-yatirim-genelgesi-ve-hazirlama-rehberi/>
13. TİM Resmî Web Sitesi, İhracat Rakamları, 2018-2019 (www.tim.org.tr).
14. TOBB Gümüşhane İstatistikî Göstergeleri 2019, (<http://gumushanetso.org.tr/dosyalar/GUMUSHANE-ISTATISTIKI-GOSTERGELER.pdf>).
15. TOBB Sanayi veritabanı,2020, http://sanayi.tobb.org.tr/yeni_il02.php
16. <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekler/3/destekler>
17. <https://gumushane.csb.gov.tr/organize-sanayi-bolgesi-i-2991>
18. Türkiye İhracatçılar Meclisi, (<https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>)
19. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi, (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf)
20. TR90 Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu 2016, (https://www.ttso.org.tr/dosyalar/TR90_Duzey2_Bolgesi_Raporu.pdf).
21. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019 (<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>).
22. 2023 Sanayi ve Teknoloji Strateji Belgesi, 2019 (<https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/SanayiStratejiBelgesi2023.pdf>).
23. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023), (http://www.sp.gov.tr/tr/temel-belge/s/108/Bolgesel+Gelisime+Ulusal+Stratejisi+_2014-2023)
24. <https://gumushaneosb.tr.gg/OSB-HAKKINDA-B%26%23304%3BLG%26%23304%3B.htm>
25. <https://gumushane.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2020/gumushane.pdf>
26. <https://gumushane.csb.gov.tr/organize-sanayi-bolgesi-i-2991>
27. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, “Gümüşhane Tarımsal Yatırım Rehberi”, (https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/gumushane.pdf)
28. Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200813-5.htm>.
29. G. Saner And Ş. Özgür, "Kuru Meyve Sebze Sektöründe Katma Değeri Artırıcı Bir Yöntem: Dondurarak Kurutma Tekniğinin Ekonomik Yönü," Ordu Gıda Güvenliği Dergisi, vol.13, pp.5-10, 2019 (<https://avesis.ege.edu.tr/yayin/3a67410a-d0c8-4000-a282-437e0b1cc10b/kuru->

meyve-sebze-sektorunde-katma-degeri-artirici-bir-yontem-dondurarak-kurutma-tekniginin-ekonomik-yonu).

30. Berkay Keskin, Erdoğan Güneş, Gıda ve İçecek Tüketiminde Yeni Trendlerin Değerlendirilmesi, Tarımsal Ekonomi Dergisi, 2019 (<http://journal.tarekoder.org/tr/download/article-file/786414>),
31. Y. B Saygı, Gıda ve İçecek Sanayinde 2016 Trendleri, Gıda Türk Dergisi, Mayıs-Haziran, Sayı: 13. s. 35-36.
32. Erkan Eren, Aysun Pekşen, "Türkiye'de Kültür Mantarı Sektörünün Durumu ve Geleceğine Bakış", Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 4(3): 189-196, 2016 (<http://agrifoodscience.com/index.php/TURJAF/article/viewFile/595/278>).
33. Erkan EREN, Aysun PEKŞEN, Türkiye'de Kültür Mantarı Üretimi ve Teknolojik Gelişmeler, MANTAR DERGİSİ/The Journal of Fungus Aralık(2019)10(özel sayı)225-233 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/901451>).
34. Gümüşhane Üniversitesi, (<http://otumerkezi.gumushane.edu.tr/tr/sayfa/faaliyetlerimiz/mantar-%C3%BCretimi/>)
35. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/K%C3%BCl%C3%BCr%20Mantar%C4%B1%20Yeti%C5%9Ftiricili%C4%9Fi.pdf
36. Mustafa ÖZTÜRK, Mustafa Kemal SOYLU, Mükremin TEMEL, Filiz PEZİKOĞLU, Gülşah MISIR BİLEN, "Türkiye'nin Dünya Mantar Dış Ticaretindeki Yeri", UAZIMDER Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi, 2019 (Özel Sayı 1): 102-107 (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/904094>).
37. Serkan Gürlük, Özlem Turan, "Dünya Gıda Krizi: Nedenleri ve Etkileri", U. Ü. ZİRAAT FAKÜLTESİ DERGİSİ, 2008, Cilt 22, Sayı 1, 63-74 (Journal of Agricultural Faculty of Uludag University) (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/154068>).
38. BAKKA, "Kültür Mantarı Yetiştiriciliği Raporu", (http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/kultur_mantari.pdf).
39. Yusuf DEMİR, Aysun UZUN, "Karadeniz Bölgesi Kültür Mantarı (Agaricus bisporus) Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu, Sorunları ve Üretim Tesislerinin İyileştirilmesine Yönelik Öneriler", Tr. J. of Agriculture and Forestry
40. Ziraat Bankası indirimli kredi oranları (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200325-10.htm>).
41. Aysun PEKŞEN, Harbiye AKDENİZ, "Organik Ürün Olarak Doğa Mantarları", Ormancılık Dergisi (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/272731>).